

BIJLAGE 4 Maatregelen

Maatregelfiches as 1

111 Beroepsopleiding en voorlichting

Relevante artikel(en)

- Artikel 20(a)(i) en art 21 van Verordening (EG) No. 1698/2005.
- Annex II, punt 5.3.1.1.1 van Verordening (EG) No. 1974/2006.

Maatregelcode: 111

Bewegredenen voor steunverlening

Vakmanschap en management zijn belangrijke voorwaarden voor het succesvol voortbestaan van landbouwondernemingen. Zoals ook geconstateerd in *Kiezen voor landbouw* zal - meer nog dan in het verleden - ondernemerschap de komende jaren voor Nederland de bepalende succesfactor zijn voor ondernemingen in de landbouw, voedsel en bosbouw om zich aan te (kunnen) passen aan de wensen en eisen van markt, samenleving en overheid (bijv. nieuwe overheidsregels en -normen inzake milieu (incl. mest), terugdringen emissies broeikasgassen, verhogen van energie-efficiëntie en ontwikkelen en gebruiken van alternatieve energiebronnen, waterbeheer (kwalitatief en kwantitatief), veterinaire en sanitaire eisen, fytosanitaire eisen, dierenwelzijn, veranderingen in de vraag naar producten) en aan ontwikkelingen in de fysieke, sociale en technische omgeving (bijv. technologische ontwikkelingen, veranderende managementopvattingen, veranderingen in de waterhuishouding, veranderingen van functies in de omgeving van de onderneming, aanpassingen aan klimaatverandering).

Relatief hoge kosten in de Nederlandse situatie maken het nodig om, zowel op individuele ondernemingen als in samenwerkingsverbanden, enerzijds de mogelijkheden die er zijn om efficiënter te werken te benutten en anderzijds producten en productiewijzen op ondernemingen te ontwikkelen en introduceren die meerwaarde (economisch, ecologisch en/of sociaal) opleveren. Dit kan op individuele ondernemingen, maar ook in samenwerking met anderen. Dit vereist een hoog niveau van inzicht, kennis en vaardigheden van ondernemers. Het aanpassen aan veranderende wensen en eisen en nieuwe ontwikkelingen vereist van mensen werkzaam in de landbouw en bosbouw dat zij zich met enige regelmaat laten voorlichten en bijscholen, en dat zij kennis nemen van nieuwe ontwikkelingen en wat dat betekent dan wel kan gaan betekenen voor hun bedrijf.

Deze maatregel wordt ingevuld mede op basis van de ervaringen opgedaan met de 'Subsidieregeling demonstratie- en kennisoverdrachtprojecten duurzame landbouw', de 'Kaderregeling kennis en advies' en de 'Subsidieregeling Gebiedsgericht Beleid'. Deze instrumenten zijn de afgelopen jaren door de overheid ingezet om vernieuwingen in de praktijk (op grotere schaal) te kunnen testen en demonstreren en om kennis en informatie over vernieuwingen over te kunnen dragen.

Doelen van de maatregel

Ondernemers die activiteiten verrichten op het gebied van de productie, verwerking en afzet van landbouwproducten en ondernemers in de bosbouwsector laten zich informeren, bijscholen en adviseren over ontwikkelingen die relevant zijn voor de markt, de bedrijfstak en het bedrijf waarin zij werken. Vergroten van het inzicht, de kennis en vaardigheden van mensen werkzaam in de landbouw-, bosbouw- of voedselsector door opleiding, consultatie en voorlichting moet leiden tot nieuwe of betere of hoogwaardiger (neven)producten en productiewijzen, tot verbetering van bedrijfsprocessen en/of tot verbetering van de aansluiting bij de eisen van overheid (incl. cross compliance) en maatschappij, onder andere in relatie tot klimaatverandering, hernieuwbare energie, waterbeheer, biodiversiteit en innovatie op genoemde gebieden. Hiermee wordt het concurrentievermogen van ondernemingen in deze sectoren vergroot en zal in veel gevallen tevens een bijdrage worden geleverd aan de verdere verduurzaming van deze sectoren.

Deze maatregel kan ook gebruikt worden voor "Train de trainer"-activiteiten. In dat geval worden niet de ondernemers maar de voorlichters/adviseurs getraind.

Het doel van de demonstratieprojecten is het (op grote schaal) testen en demonstreren van vernieuwingen in de praktijk en het overdragen van kennis en informatie over vernieuwingen.

Het stimuleren en ondersteunen van praktijknetwerken die bijdragen aan het verspreiden van innovatieve kennis en (management)technieken waar in de praktijk ervaring mee bestaat en het vergroten van de strategische ruimte (bijv. het inslaan van andere wegen in de bedrijfsontwikkeling),

zodat meer boeren en tuinders van die kennis en technieken gebruik gaan maken. Kenmerkend daarbij is dat "boeren leren van boeren".

Reikwijdte en acties

1. De steun kan betrekking hebben op:

- a. *Kennisvergaring* in de vorm van deelname aan scholing, training of voorlichting;
- b. *Adviezen*:

betrekking hebbend op de algemene bedrijfsmatige ontwikkeling van de onderneming.

Adviezen onder maatregel 111 hebben een collectief karakter, wat wil zeggen dat tegelijkertijd meer dan één landbouwer tegelijk advies krijgt.

- c. *Demonstratieprojecten*:

bedoeld om kennis over en ervaringen met "best practices" en innovaties (in de zin van: eerste demonstratie- of proefprojecten van nieuwe, gewijzigde of verbeterde producten, processen of diensten en alternatieve producten, processen of diensten. Daaronder wordt niet verstaan: routinematige of periodieke wijzigingen van bestaande producten, productielijnen, fabricageprocessen of diensten en andere courante werkzaamheden, zelfs indien deze wijzigingen verbeteringen kunnen zijn), in landbouw, bosbouw en voedingsindustrie te testen in praktijksituaties en onder grotere groepen te verspreiden.

- d. *Stimuleren van praktijknetwerken*:

samenwerkingsverbanden van met name land- of bosbouwondernemingen, agro-MKB-ondernemingen of kennisinstellingen, eventueel aangevuld met ketenpartijen, gericht op de onderlinge uitwisseling van kennis en ervaring met betrekking tot uitoefening van het land- of bosbouwbedrijf. Steun draagt bij aan het makkelijker tot stand komen en in stand blijven van deze praktijknetwerken.

2. Jaarlijks (bij de openstelling van deze maatregel) beoordeelt de bevoegde autoriteit welke opleidings- en voorlichtingsacties per openstelling het meest urgent zijn en voor steun in aanmerking komen.

3. Geen steun wordt verleend voor opleidingen en trainingen, cursussen of stages die deel uitmaken van normale programma's of leergangen van het middelbaar of hoger landbouw- of bosbouwonderwijs.

Begunstigden

A. Kennisvergaring en B. adviezen:

Ondernemers in de landbouw, bosbouw of voedselindustrie of in de onderneming werkzame personen. Particulieren, stichtingen, publiekrechtelijke rechtspersonen, (producenten)verenigingen, maatschappelijke organisaties, overheidsinstanties, adviesbureaus en onderwijs- en opleidingsinstellingen.

C. Demonstratieprojecten:

Organisatoren van demonstratieprojecten, zijnde ondernemers die activiteiten verrichten op het gebied van de productie, verwerking en afzet van landbouwproducten, ondernemers in de bosbouwsector, particulieren, stichtingen, publiekrechtelijke rechtspersonen, (producenten)verenigingen, maatschappelijke organisaties, overheidsinstanties, adviesbureaus en onderwijs- en opleidingsinstellingen.

D. Praktijknetwerken:

(Deelnemers aan het) samenwerkingsverband van land- of bosbouwondernemingen, agro-MKB-ondernemingen of opleidings- of kennisinstellingen gericht op de onderlinge uitwisseling van kennis en ervaring met betrekking tot uitoefening van het land- of bosbouwbedrijf.

Beschrijving van de activiteiten (inclusief soorten training)

A. Kennisvergarig

Opdoen van kennis door middel van scholing, training, voorlichting en dergelijke.

De kennisvergarig heeft betrekking op het verkrijgen of vergroten van kennis en vaardigheden waarmee:

- De bedrijfsvoering in het algemeen kan worden verbeterd;
- Verduurzaming (incl. milieuaspecten) van de bedrijfsvoering;
- Beter aan geldende en nieuwe regelgeving kan worden voldaan (ook in relatie tot cross compliance en Arbo);
- Nieuwe, betere of hoogwaardiger producten kunnen worden verkregen of productiewijzen en/of productieprocessen kunnen worden verbeterd;
- Of begeleiding bij het starten of beëindigen van een bedrijf¹.

Met de opgedane kennis dienen de begunstigden in staat te zijn om de prestaties van henzelf en hun bedrijf te verbeteren.

B. Adviezen

Advies wordt gegeven omtrent de ontwikkeling van bedrijven of personen werkzaam in de landbouw-, bosbouw-, of voedselsector, voor de volgende zaken:

- a. Het geven van advies voor het laten verrichten van onderzoek, met uitzondering van kwaliteits- en productcontroles, door deskundigen, met het oog op de ontwikkeling van landbouwproducten van hoge kwaliteit;
- b. Bedrijfsontwikkeling² (inclusief starten van een bedrijf, modernisering, en de verbredingsoptie);
- c. Bedrijfsbeëindiging;
- d. De toepassing van kwaliteitsregelgeving op de onderneming;
- e. Risicobeheer;
- f. Opstellen van bedrijfswaterplannen (een plan dat beschrijft hoe op bedrijfsniveau het beste omgegaan kan worden met waterkwaliteit en waterkwantiteit) en bedrijfsnatuurplannen (een plan dat beschrijft hoe land en erf van een landbouwbedrijf zodanig kunnen worden ingericht en beheerd dat er meer kansen zijn voor (ontwikkeling van) natuur);
- g. Het ontwikkelen van samenwerkingsverbanden.

C. Kennisverspreiding door middel van demonstratieprojecten

Demonstratieproject wordt gedefinieerd als een samenhangend geheel van activiteiten gericht op het in de praktijk uittesten en demonstreren van de resultaten van vernieuwingen op land- of bosbouwondernemingen of in ondernemingen die zich richten op bewerking of verwerking van, of handel in land- of bosbouwproducten. Het gaat om vernieuwingen waarvan in onderzoek, innovatieprojecten of pilots is gebleken dat ze onder praktijkomstandigheden een bijdrage kunnen leveren aan:

- De herstructurering, ontwikkeling en innovatie in (bedrijven in de) genoemde sectoren en/of
- Het voldoen aan de maatschappelijke eisen en ontwikkelingen;
- Het voldoen aan de nieuwe uitdagingen: aanpassing aan en mitigatie van klimaatverandering, hernieuwbare energie, kwalitatief en kwantitatief waterbeheer, biodiversiteit en/of innovaties op een of meer van deze terreinen.

Steun wordt uitsluitend verstrekt aan projecten die betrekking hebben op:

- Biologische landbouw, geïntegreerde landbouw of gesloten teeltsystemen;
- Milieuverantwoorde benutting van meststoffen (o.a. gelet op de klimaatproblematiek, het verbeteren van grond- en oppervlaktewaterkwaliteit en biodiversiteit);
- Beperking van de ammoniakemissies in de veehouderij;

¹ Beëindiging van de onderneming kan voor de betrokkenen de verstandigste optie zijn, die ook voor de concurrentiekracht van de Nederlandse landbouw in het algemeen positief kan zijn omdat hiermee ontwikkelingsruimte ontstaat voor andere ondernemers in de landbouw. Het beëindigen van de onderneming is echter een ingrijpende beslissing met de nodige consequenties, waarbij hulp nodig en gewenst kan zijn.

² Deze vorm van ondersteuning wordt onder deze maatregel gefinancierd en niet onder maatregel 121. Het maken van een bedrijfsontwikkelingsplan hoeft niet (onmiddellijk) te leiden tot investeringen zoals bedoeld in maatregel 121. Deze activiteiten (opdoen van kennis over individuele bedrijfsontwikkeling en het plegen van een investering voor bedrijfsmodernisering) zijn daarom gescheiden. Het is aan de individuele landbouwer om de keuze te maken voor welke activiteit(en) hij steun vraagt.

- Verwijdering en verwerking van organische afvalstoffen voor zover betrekking hebbende op de substraatteelt;
- Benutten van (genetische én functionele) agrobiodiversiteit om duurzame productie te bevorderen en zo andere doelen uit het milieubeleid te realiseren (zoals vergroten natuurlijke ziekte- en plaagonderdrukking om het gebruik van chemische gewasbeschermingsmiddelen terug te dringen);
- Verbetering kwaliteit en vergroting variatie bodemleven door goede bodembewerkingsmethoden, bemestingsmethoden en -technieken waardoor het watervasthoudend vermogen van de bodem toeneemt en uitspoeling van nutriënten vermindert; voorkomen van en omgaan met bodemverdichting; en bestrijden van erosie;
- Behouden en ontwikkelen van natuur- en landschapswaarden in agrarische gebieden;
- Nemen van beheersmaatregelen die verdroging van natuurgebieden tegengaan;
- Beperking van milieubelasting door ondernemingen die zich richten op de bewerking of verwerking van, of handel in producten van de land- of bosbouw;
- Terugdringing van het gebruik of de emissie van gewasbeschermingsmiddelen;
- Energiebesparing energie-efficiency en energiemanagement;
- Ontwikkelen en gebruiken van (installaties voor) hernieuwbare energiebronnen;
- Toepassing van nieuwe marktgerichte productiemethoden of verwerkingstechnieken, waaronder de ontwikkeling van nieuwe landbouwproducten of bijproducten en het openen van nieuwe markten; verbetering van logistieke systemen en informatietechnologie;
- Horizontale of verticale samenwerking;
- Verbetering van de kwaliteit van productieprocessen of -systemen, waaronder integrale borgingssystemen en bedrijfsinterne milieuzorgsystemen;
- Verbetering van de horizontale, onderscheidenlijk verticale samenwerking in, onderscheidenlijk tussen opeenvolgende schakels in de productieketen van land- of bosbouwproducten;
- Verbetering van arbeidsomstandigheden;
- Verbetering van hygiëne of;
- Verbetering van de gezondheid of het welzijn van dieren.
- Effectief kwantitatief en kwalitatief waterbeheer.

Steun wordt voorts slechts verstrekt voor projecten:

- a. Die kunnen bijdragen aan de bevordering van de toepassing van nieuwe kennis of technologieën, die verder gaat dan de wettelijke minimumnormen;
- b. Die betrekking hebben op vernieuwingen in de productiekolom van land- en bosbouwproducten die voldoende perspectief bieden voor toepassing op bedrijfsniveau;
- c. Die zijn voorzien van een op het project toegesneden communicatieplan, waaruit blijkt dat de organisatie die met de uitvoering daarvan is belast, beschikt over de ter zake benodigde ervaring en expertise;
- d. Die, gelet op de doelstelling, de inhoud en het geografisch bereik, niet gelijk zijn aan projecten waaraan in het kader van deze maatregel eerder een subsidie is verleend;
- e. Waarvan de resultaten openbaar worden gemaakt.

D. Kennisverspreiding door middel van praktijknetwerken

Essentieel in de kennisintensieve landbouw is dat de kennis en ervaring die beschikbaar is bij kennisinstellingen en bij 'voorlopers' in de praktijk ook de (rest van de) praktijk bereikt en daarin ook wordt toegepast. In praktijknetwerken wordt daarop ingespeeld door onderlinge uitwisseling van kennis en ervaring tussen ondernemers en tussen kennisinstellingen en ondernemers. Daarmee ontstaat een meer vraaggestuurde vorm van kennisverspreiding, die aansluit op de behoeften van de praktijk. In praktijknetwerken worden projecten ontplooid waarbij ondernemers onderling ervaringen uitwisselen ("boeren leren van boeren") zodat men van elkaar leert, maar kunnen ook projecten een plaats krijgen waarbij door de aan een praktijknetwerk deelnemende ondernemers de expertise van kennisinstellingen, overige MKB-ondernemers of ketenpartijen wordt ingeroepen om tot een hoger kennisniveau te komen (o.a. inzake klimaatverandering, hernieuwbare energie, kwantitatief en kwalitatief waterbeheer (grond- en oppervlaktewater), biodiversiteit en innovaties op deze terreinen) en de strategische handelingsruimte van een ondernemer op zijn bedrijf te vergroten. In alle gevallen zal het initiatief berusten bij (een samenwerkingsverband van) agrarisch ondernemers. Uitgaande van de voor hen geldende specifieke behoeften kunnen zij zelf voor hun netwerk een agenda vaststellen en projecten formuleren. Praktijknetwerken staan voor iedereen die in de sector

werkt open; het streven is immers om zoveel mogelijk kennis en ervaring met meer duurzame en concurrerende vormen van landbouw, management en technieken "binnen te halen" en te delen. Om het netwerk goed te laten functioneren is veelal behoefte aan een procesbegeleider/projectuitvoerder.

Details over dekking van de steun

A. Kennisvergaring

Subsidie kan worden verstrekt voor het verkrijgen het volgen van opleidingen of trainingen bij daartoe gespecialiseerde instellingen of organisaties. De subsidiabele kosten bestaan uit de kosten die de advies- of opleidingsinstelling vraagt voor zijn dienst.

B. Adviezen

De subsidiabele kosten bestaan uit de kosten die door de adviseur/adviesinstelling voor het consult in rekening worden gebracht en betrekking hebben op het advies. Steun zal worden verstrekt in de vorm van een geldelijke betalingen aan de adviseur/adviesinstelling.

C. Demonstratieprojecten

Als subsidiabele kosten worden uitsluitend aangemerkt:

- Opleidings- en trainingskosten van de met de uitvoering van het project belaste personen;
- Kosten van leveringen van materiaal en diensten door derden ten behoeve van de uitvoering van het demonstratieproject;
- Kosten voor het verstrekken van informatie en het verzorgen van publiciteit;
- De investeringskosten in bedrijfsmiddelen, indien aangetoond wordt dat de beschikking over deze bedrijfsmiddelen niet op andere wijze kan worden verkregen.
- Kosten van huur of lease van voor het project noodzakelijke bedrijfsmiddelen;
- Kosten gemoeid met het demonstreren van de producten, procédés en technologieën.
- Loonkosten, voor zover deze kosten betrekking hebben op personeel dat ten behoeve van het project is ingezet, alsmede kosten van eigen arbeid van de aanvrager in het kader van het project;
- Uitvoeringskosten, zoals reiskosten en de kosten van de huur van vergaderzalen;
- De kosten van een accountantsverklaring.

D. Praktijknetwerken

Als subsidiabele kosten worden uitsluitend aangemerkt:

- a) De kosten van een procesbegeleider/projectuitvoerder;
- b) De kosten voor de organisatie en het faciliteren van het praktijknetwerk, waaronder inbegrepen zaalhuur, vergaderfaciliteiten en bureaunkosten;
- c) De kosten van het vastleggen en verspreiden van kennis, waaronder begrepen drukwerk en de kosten van de ontwikkeling en het beheer van internetapplicaties.
- d) De kosten voor inhuur van kennis (agrariërs buiten het praktijknetwerk, deskundigen, onderwijs- en kennisinstellingen en onderzoeksafdelingen).

Steun voor starten dan wel ontwikkelen van nieuwe activiteiten van een praktijknetwerk zal in duur beperkt zijn.

Omschrijving van de organisaties die training en informatievoorziening verzorgen

A. Kennisvergaring en B. Adviezen

Aanvragers moeten aannemelijk kunnen maken dat de instelling of persoon die de kennis verspreidt ook daadwerkelijk daartoe geëquipeerd is en de vaardigheden bezit om dat te kunnen. Dit kan op basis van formele kwalificaties dan wel op basis van ervaring.

C. Demonstratieprojecten

Projecten worden geselecteerd op basis van tendering. Zie hierna.

D. Praktijknetwerken

Netwerken worden gekozen door de overheid op basis van toekomstgerichtheid, en doorstromen van kennis van de te behandelen onderwerpen.

Wijze van openstelling

De maatregel kan afhankelijk van beleidsprioriteiten worden opengesteld voor bepaalde soorten beroepsopleiding en voorlichting, zoals hiervoor onderscheiden, en voor bepaalde doelgroepen of doelen/thema's.

A. Kennisvergaring en B. Adviezen

In principe worden de aanvragen gerangschikt op basis van loting, tenzij de bevoegde autoriteit bepaalt dat:

- De aanvragen tot subsidieverlening worden gehonoreerd in volgorde van ontvangst; of
- Aanvragen hoger gerangschikt worden naarmate de aanvraag een grotere bijdrage levert aan de doelstelling van de subsidie. Bij de rangschikking kunnen groepen of thema's worden onderscheiden die verschillen in prioriteit.

C. Demonstratieprojecten

De overheid kan de openstelling inperken tot bepaalde doelen, doelgroepen en/of regio's/gebieden.

Projecten worden beoordeeld en gerangschikt door een beoordelingscommissie, die hierover advies uitbrengt aan de minister.

Projectvoorstellen worden beoordeeld en gerangschikt op basis van de volgende criteria:

- a) De vernieuwing waarop het project betrekking heeft meer perspectief voor toepassing op bedrijfsniveau;
- b) De vernieuwing bevindt zich in een meer vergevorderd stadium van ontwikkeling;
- c) Het project meer bijdraagt aan het bevorderen van de toepassing van nieuwe kennis of technologieën in de gehele sector. Indien het een openstelling betreft die gericht is op een bepaalde sector of een bepaald thema, dan geldt als referentie bij de beoordeling van dit criterium de omvang van de betreffende doelgroep dan wel de groep waar dit thema speelt.
- d) Het voor het project uit te werken communicatieplan aantoont dat de relevante doelgroepen op de juiste wijze worden benaderd;
- e) Het draagvlak bij relevante vaktechnische, dienstverlenende, branche- of standsorganisaties, groter is.

Projectvoorstellen/-aanvragen moeten in elk geval op de hiervoor genoemde onderdelen een onderbouwing bevatten.

D. Praktijknetwerken

Netwerken worden gekozen door de overheid op basis van toekomstgerichtheid, lerend vermogen en urgentie van de te behandelen onderwerpen.

Steunintensiteit

Activiteit	Steunintensiteit
A. Kennisvergaring	Maximaal 50% van de kosten.
B. Adviezen	De subsidie bedraagt ten hoogste 50% van de kosten van een bedrijfsadvies, met een maximum van 1500 euro subsidie per advies per adviesproject per jaar.
C. Demonstratieprojecten	Maximaal 35% van de subsidiabele kosten voor niet-landbouwers
	Maximaal 50% van de subsidiabele kosten voor landbouwers.
	Maximaal 70% van de subsidiabele kosten indien het project wordt uitgevoerd door een samenwerkingsverband (alleen van toepassing voor zover begunstigde landbouwers/primaire landbouwondernemingen zijn).
	Indien voor de subsidiabele kosten of een gedeelte daarvan reeds uit anderen hoofde een subsidie is of zal worden verstrekt, wordt slechts een zodanig bedrag aan subsidie verstrekt dat het totaal van alle subsidiebedragen niet meer bedraagt dan 90% van de subsidiabele kosten (alleen van toepassing voor zover begunstigde landbouwers/primaire landbouwondernemingen zijn).
	Maximaal 100% van de subsidiabele kosten in het geval van nieuwe uitdagingen. Indien voor de subsidiabele kosten of een gedeelte daarvan reeds uit anderen hoofde een subsidie is of zal worden verstrekt, wordt slechts een zodanig bedrag aan subsidie verstrekt dat het totaal van alle subsidiebedragen niet meer bedraagt dan 100% van de subsidiabele kosten.
D. Praktijknetwerken	De subsidie bedraagt ten hoogste 80% van de subsidiabele kosten.

Afbakening in relatie tot andere financiële instrumenten van de EU

ESF

Steun voor beroepsopleiding en voorlichting specifiek gericht op personen werkzaam in de landbouw, voedsel en bosbouw wordt betaald vanuit POP2, voor zover het steun betreft die past binnen de hiervoor beschreven doelen, reikwijdte en activiteiten. Die soort steun zal niet vanuit het ESF worden verstrekt.

Anderzijds kan het ESF wel projecten steunen die ook personen behorend tot de doelgroepen landbouw, voedsel en bosbouw betreffen, maar die een ander doel hebben dan hierboven beschreven.

GMO groente en fruit

Wanneer steunverlening voor beroepsopleiding en voorlichting mogelijk is aan telers van groenten en/of fruit vanuit zowel POP2 als vanuit de GMO groente en fruit, dan wordt voorkomen dat potentiële begunstigde mogelijk meerdere keren steun krijgen voor dezelfde activiteit door:

- Deze maatregel in POP2 voor deze maatregelen open te stellen voor landbouwers/ondernemingen die geen lid zijn van een erkende telersverenigingen;
- Deze maatregel in POP2 voor deze maatregelen open te stellen voor ondernemingen die lid zijn van een telersverenigingen onder voorwaarde dat zij aantonen dat zij geen steun kunnen ontvangen voor deze maatregel in het kader van de GMO.

Financiering

Soort	Totaal bedrag 2007-2013 (verwachting) (in miljoenen euro's)	Totaal bedrag 2009 – 2013 i.v.m. nieuwe uitdagingen (in miljoenen euro's)
Private financiering	26 (incl. private financiering bij top-up)	11
Nationale publieke steun	Cofinanciering: 14,67 Top-up: 11,32	5,5
EU publieke steun	14,67	16,5
Verwachte totaal voor 2007-2013	66,66	33

Overgangsbepalingen (inclusief geschat bedrag)

Subsidieregeling demonstratie- en bewustmakingsprojecten duurzame landbouw (artikel 33, 11 ^e gedachtestreepje Verordening 1257/1999)	Totale publieke steun € 5,0 mln. waarvan EU-bijdrage € 2,4 mln.	<p>- € 0,488 mln. (EU-bijdrage € 0,122 mln., cofinancieringspercentage 25% conform POP1) hiervan heeft betrekking op uitgaven tussen 16/10/2006 en 31/12/2006. Deze uitgaven zijn bij de EU gedeclareerd op 31/1/2007.</p> <p>- Het resterende bedrag heeft betrekking op uitgaven tussen 1/1/2007 en 31/12/2008. Dit wordt gedeclareerd uiterlijk 31/01/2009. Op deze verplichtingen/uitgaven zijn de voorwaarden van POP1 van toepassing.</p> <p>Deze maatregel uit POP1 wijkt af van de codering volgens bijlage II van de overgangsverordening (Vo. 1320/2006). De reden hiervoor is dat de aard van te financieren activiteiten past binnen de reikwijdte van maatregel 111 uit de Vo. 1698/2005 zoals in het maatregelfiche is omschreven.</p>
---	---	--

Gekwantificeerde doelen voor EU-indicatoren

Type indicator	Indicator	Nulsituatie	Streefwaarde	Streefwaarde voor nieuwe uitdagingen
Output (verplicht)	<p>Aantal deelnemers aan opleiding/voorlichting (unieke personen); uitgesplitst naar:</p> <ul style="list-style-type: none"> - A. aantal gevolgde trainingen en opleidingen; - B. aantal ontvangen adviezen - C. aantal deelnemers aan demonstratieprojecten; - D. aantal deelnemers aan praktijknetwerken. <p>Van deelnemers wordt vastgelegd:</p> <ul style="list-style-type: none"> - geslacht; - leeftijd jonger dan 40 of 40 en ouder; - inhoud waarop de training betrekking had (management/administratie/marketing; ICT; nieuwe technologieën en innovatieve praktijken; nieuwe normen; productkwaliteit; beheer en verbetering van milieu, natuur en landschap; anders). - soort participant (landbouw, bosbouw, voedingsindustrie) 	0	<p>Totaal (incl. top-up): 12.500 A+B: 700 C: 7.100 D: 4.700</p>	<p>C: 3.000 D: 1000</p>
Output (verplicht)	<p>Aantal ontvangen trainingdagen (van alle deelnemers); uitgesplitst naar</p> <ul style="list-style-type: none"> - aantal gevolgde trainingen en opleidingen; - aantal ontvangen adviezen - aantal deelnemers aan demonstratieprojecten; - aantal deelnemers aan praktijknetwerken. 		<p>Totaal (incl. top-up): 36.700 A+B: 1.400 C: 7.100 D: 28.200</p>	<p>C: 3.000 D: 6.000</p>

Aanvullende programma specifieke indicatoren en gekwantificeerde doelen
geen

114 Gebruik adviesdiensten

Relevante artikel(en)

- Artikel art 20 (a) (iv) en art 24 van Verordening (EG) No. 1698/2005.
- Artikel 15 en Annex II punt 5.3.1.1.4 van Verordening (EG) No.1974/2006.

Maatregelcode: 114

Beweegredenen voor steunverlening

Ondernemingen in de landbouw worden met de nodige veranderingen geconfronteerd, waar ze op zullen moeten inspelen. Een deel van die veranderingen is het directe gevolg van EU- en nationale regelgeving. Met het bijdragen in de kosten van gebruik van bedrijfsadviesdiensten wil de overheid landbouwers en bosbouwers aanzetten tot en helpen bij het voldoende inspelen op deze veranderingen en het voldoen aan nieuwe eisen die gesteld worden.

Deze maatregel wordt ingevuld mede op basis van de ervaringen opgedaan met de 'Kaderregeling kennis en advies'.

Doelen van de maatregel

Steun moet bijdragen aan het dragen van de kosten die voortvloeien uit het gebruik van adviesdiensten die de hele prestatie van de onderneming moeten verbeteren.

Reikwijdte en acties

Een bedrijfsadvies bevat een advies aan de ondernemer, omtrent de wijze waarop deze zijn landbouwbedrijf kan ontwikkelen of voortzetten.

Het bedrijfsadvies heeft ten minste betrekking op de verplichte beheerseisen en goede landbouw- en milieucondities voorgeschreven in:

1. De artikelen 4 en 5 van Verordening (EG) nr. 1782/2003, in samenhang met bijlagen III en IV van Verordening (EG) nr. 1782/2003, en;
2. Verplichte arbeidsveiligheidsstandaarden, vastgelegd in Arbowet (wet op de arbeidsomstandigheden) en het Arbobesluit, gebaseerd op communautaire regelgeving.

Landbouwers die gebruik maken van deze maatregel zullen in alle gevallen geïnformeerd worden over genoemde beheerseisen en de goede landbouw- en milieucondities, de communautaire aspecten daarvan en de wijze waarop dit in Nederland geïmplementeerd dient te worden.

Het advies kan daarnaast ook betrekking hebben op andere zaken die de bedrijfsontwikkeling betreffen. Het kan hierbij gaan om:

- Het verrichten van bedrijfsdoorlichtingen, met uitzondering van kwaliteits- en productcontroles door deskundigen;
- Het geven van advies voor het laten verrichten van onderzoek, met uitzondering van kwaliteits- en productcontroles, door deskundigen, met het oog op de ontwikkeling van landbouwproducten van hoge kwaliteit;
- Het opstellen van plannen gericht op bedrijfsontwikkeling³ (inclusief starten van een bedrijf en de verbredingsoptie);
- Het opstellen van plannen gericht op bedrijfsbeëindiging;
- Het opstellen van plannen gericht op de toepassing van kwaliteitsregelgeving op de onderneming;
- Het opstellen van plannen gericht op risicobeheer;
- Het opstellen van bedrijfswaterplannen (een plan dat beschrijft hoe op bedrijfsniveau het beste omgegaan kan worden met waterkwaliteit en waterkwantiteit en bedrijfsnatuurplannen (een plan

---

³ Deze vorm van ondersteuning wordt onder deze maatregel gefinancierd en niet onder maatregel 121. Het maken van een bedrijfsontwikkelingsplan hoeft niet (onmiddellijk) te leiden tot investeringen zoals bedoeld in maatregel 121. Deze activiteiten (opdoen van kennis over individuele bedrijfsontwikkeling en het plegen van een investering voor bedrijfsmodernisering) zijn daarom gescheiden. Het is aan de individuele landbouwer om de keuze te maken voor welke activiteit(en) hij steun vraagt.

dat beschrijft hoe land en erf van een landbouwbedrijf zodanig kunnen worden ingericht en beheerd dat er meer kansen zijn voor (ontwikkeling van) natuur);

- Het opstellen van plannen gericht op het ontwikkelen van samenwerkingsverbanden.

Het bedrijfsadvies is gebaseerd op een op de betrokken landbouwonderneming uitgevoerd onderzoek, dat onderdeel uitmaakt van het advies.

Steun zal worden verstrekt in de vorm van een geldelijke betalingen aan de adviseur/adviesinstelling.

In aanvulling hierop kunnen ook andere criteria gesteld worden zoals bijvoorbeeld groepen landbouwers die aan nieuwe normen moeten gaan voldoen of groepen landbouwers die door bepaalde nieuwe normen extra inspanningen moeten leveren. Zo wil Nederland bewerkstelligen dat de beschikbare middelen zo gericht mogelijk worden ingezet op die groepen landbouwers waar ondersteunen van adviesdiensten de meeste toegevoegde waarde heeft.

Beschrijving van de frequentie van het advies

Nederland kent geen verplicht bedrijfsadvies. Om zo veel mogelijk landbouwers gebruik te laten maken van deze maatregel kan een aanvrager slechts één keer per drie jaar voor steun in aanmerking komen (zie ook hierna).

Begunstigden

Landbouwers in Nederland.

Landbouwer is gedefinieerd als: natuurlijke of rechtspersoon dan wel een groep natuurlijke of rechtspersonen, ongeacht de rechtspositie van de groep en haar leden waarvan het bedrijf zich bevindt op het grondgebied van de Gemeenschap en die een landbouwactiviteit uitoefent.

Voorrang wordt gegeven aan:

1. Landbouwers die meer dan 15.000 euro aan rechtstreekse betalingen per jaar ontvangen (zie Vo. 1782/2003, art.14).
2. Binnen de groep die overblijft wordt vervolgens voorrang gegeven aan landbouwers die voldoen aan eventuele criteria betreffende doelgroep (zie onder reikwijdte en acties) en die in een periode van drie jaar voorafgaand aan de aanvraag geen gebruik hebben gemaakt van deze maatregel.

Indien het aantal aanvragen hoger ligt dan het beschikbare budget, wordt binnen de zo tot stand gekomen prioritaire groepen door loting de precieze volgorde van begunstigden bepaald.

Beschrijving van de activiteiten en in aanmerking komende kosten

Voor steun in aanmerking komen de kosten die de adviseur in rekening brengt voor het verschaffen van adviezen over de optimale toepassing op de onderneming van de hiervoor onder reikwijdte aangegeven regelgeving en eventueel de ontwikkeling van de onderneming.

Het gebruik van adviesdiensten onder deze maatregel betreft in elk geval het voldoen aan de cross compliance voorwaarden: landbouwers moeten de randvoorwaarden voor inkomenssteun in het kader van de hervorming van het Gemeenschappelijke Landbouwbeleid kennen en toepassen.

Daartoe wil NL hun de mogelijkheid bieden om steun te krijgen in de kosten die adviseurs hiervoor in rekening brengen. Het kan hierbij gaan om een check of de onderneming aan de randvoorwaarden (de 19 in de verordening genoemde verordeningen en richtlijnen, de goede landbouw- en milieuecondities en de Nederlandse implementatie daarvan, en het instandhouden van blijvend grasland) en de wettelijke eisen op het terrein van arbeidsomstandigheden voldoet en, als hij er niet aan voldoet, een op de onderneming toegesneden advies hoe hij zijn bedrijfsvoering zou kunnen verbeteren.

Subsidiabel zijn derhalve de kosten van het opstellen van het bedrijfsadvies door de bedrijfsadviseur.

Beschrijving van het bedrijfsadviesysteem,

incl. de procedure voor selectie van organisaties die bedrijfsadviesdiensten zullen verzorgen

Een bedrijfsadvies kan slechts worden verstrekt door een bedrijfsadviesdienst die:

- Staat ingeschreven bij de Kamer van Koophandel als dienst die zich ten doel of mede ten doel stelt om adviezen te geven;
- De beschikking heeft over voldoende personeel dat beschikt over de voor het verstrekken van bedrijfsadviezen vereiste kwalificaties op een voor de inhoud van het advies relevant terrein, verkregen door formele opleiding dan wel door aantoonbare vergelijkbare praktijkervaring;
- Over de benodigde administratieve en technische faciliteiten beschikt;
- Ervaren is in het verstrekken van adviezen met betrekking tot de onder het kopje 'reikwijdte en acties' genoemde onderwerpen; de adviesdienst dient op minimaal één van de terreinen van de randvoorwaarden of arbeidsomstandigheden minimaal één jaar adviezen te verstrekken
- Als betrouwbaar te boek staat; in het voorgaande jaar niet herhaaldelijk betrokken is bij overtredingen met betrekking tot bedrijfsadvisering, te verklaren door de adviesdienst.

Op basis van deze criteria wordt een lijst samengesteld welke adviesdiensten aan deze voorwaarden voldoen. Alleen de adviesdiensten op de lijst mogen de adviezen verstrekken waarvoor steun wordt verleend. Organisaties die bedrijfsadviesdiensten zoals hier bedoeld willen verrichten, kunnen zich laten registreren bij Dienst Regelingen, onder voorlegging van de benodigde bewijsstukken. De op de lijst geregistreerde organisaties kan gevraagd worden aan te tonen dat zij nog steeds aan de hiervoor gestelde voorwaarden voldoen.

Maximale steunbedrag en steunintensiteit

- De subsidie bedraagt ten hoogste 50% van de kosten van een bedrijfsadvies.
- Een maximale subsidie van €1.500 per dienst per bedrijf.

Financiering

Soort	Totaal bedrag 2007-2013 (verwachting) (in miljoenen €)
Private financiering	15 (incl. private financiering bij top-up)
Nationale publieke steun	Cofinanciering: 4,5 Top-up: 4,35
EU publieke steun	4,5
Verwachte totaal voor 2007-2013	28,35

Overgangsbepalingen (inclusief geschat bedrag)

geen

Gekwantificeerde doelen voor EU-indicatoren

Type indicator	Indicator	Nulsituatie	Streefwaarde
Output (verplicht)	Aantal gesteunde landbouwers: ingedeeld naar: - bijlage III of bijlage IV van Vo. 1782/2003 - verdeling naar ontvangen steun: - gelijk aan/meer dan €15.000 of - minder dan €15.000	0	14.175

Aanvullende programma specifieke indicatoren en gekwantificeerde doelen

geen

121 Modernisering landbouwbedrijven

Relevante artikel(en)

- Artikel 20(b)(i) en 26 van Verordening (EG) No. 1698/2005.
- Artikel 17 en Annex II punt 5.3.1.2.1 van Verordening (EG) No.1974/2006.

Maatregelcode: 121

Beweegredenen voor steunverlening

De sociaal-economische betekenis van de Nederlandse land- en tuinbouw is groot. Met het oog op de toekomst van de land- en tuinbouw is een (doorgaande) vernieuwing en verbetering van de structuur en outillering van individuele ondernemingen noodzakelijk (zie ook '*Kiezen voor landbouw*'). De primaire verantwoordelijkheid hiervoor ligt bij de ondernemingen zelf. Goede ondernemers kennen de markt, baseren hun beslissingen op de mogelijkheden van de markt, maken een ondernemingsplan en investeren op basis daarvan in de vernieuwing van hun bedrijf. Daarbij houden deze ondernemers vanzelfsprekend rekening met de eisen die in het kader van o.a. het milieubeleid, het veterinaire, sanitair en fytosanitair beleid, dierenwelzijnsbeleid en het beleid met betrekking tot arbeidsomstandigheden worden gesteld.

De Nederlandse overheid verwacht ten algemene dat de toekomst van de meeste land- en tuinbouwondernemingen in Nederland ligt in het bovensegment van de Europese markt. Dit betekent dat de Nederlandse overheid verwacht dat voor de meeste ondernemingen zal gelden dat zij op de langere termijn alleen kunnen blijven bestaan als zij producten met een relatief hoge toegevoegde waarde produceren, hun productiewijze efficiënter weten in te richten dan hun concurrenten en het productieproces en hun producten duurzamer weten te maken.

De overheid wil ondernemers die hun bedrijf (verder) willen moderniseren om te kunnen voldoen aan de eisen van markt en samenleving daarbij kunnen ondersteunen.

Daarbij kan steun worden verleend aan die ondernemers (m.n. ook jonge landbouwers) voor die soorten investeringen in bedrijfsmodernisering die van groot belang zijn voor het concurrentievermogen en/of de duurzame ontwikkeling (o.a. op terreinen milieu en energie) van landbouwondernemingen en de landbouw- (en bosbouw)sector in zijn geheel.

Bij bedrijfsmodernisering gericht op vergroten van de duurzaamheid gaat het om investeringen met een (groot) maatschappelijk belang, maar waarbij het doen van de investering voor de betreffende ondernemer maar beperkt rendabel is of een groot bedrijfsrisico met zich meebrengt. Wel zullen deze duurzaamheidsinvesteringen leiden tot een significante (aanmerkelijke) waardevermeerdering van de onderneming dan wel tot een significante (aanmerkelijke) winstgevendheid van de onderneming.

Doelen van de maatregel

Het stimuleren van investeringen in verbeteringen en vernieuwingen in de onderneming, gericht op het verhogen van de efficiëntie van de productie, het produceren van nieuwe of betere producten en/of het verhogen van de kwaliteit en de duurzaamheid van productieprocessen en producten. Dit draagt bij aan een meer concurrerende, duurzame en vitale landbouw: ofwel een landbouw die een redelijk inkomen voor de ondernemer oplevert, redelijke arbeidsomstandigheden kent en die voldoet aan maatschappelijke randvoorwaarden (zoals milieu, dierenwelzijn en diergezondheid, hygiëne-eisen, (agro)biodiversiteit).

A. Versterken van de vitaliteit van land- en tuinbouw

Inzet specifiek op de doelgroep jonge landbouwers heeft als doel dat deze doelgroep investeringen in de versterking van de onderneming doet. Ondersteunen van juist jonge landbouwers moet bijdragen aan het in stand houden van een vitale landbouw in Nederland door voldoende instroom te waarborgen van jonge ondernemers die in staat zijn om te investeren in de ontwikkeling van hun bedrijf. In de Nederlandse situatie hebben jonge landbouwers (jonger dan 40 jaar), die pas een bedrijf hebben gestart of overgenomen, vaak een hoge schuldenlast als gevolg van de bedrijfsovername. Daardoor hebben deze jonge ondernemers in veel gevallen onvoldoende financiële mogelijkheden om extra investeringen te doen om de onderneming duurzaam en vitaal te houden. Investeringen in de onderneming zijn echter nodig om de concurrentiekracht op peil te houden.

B. Ondersteunen verdergaande verduurzaming land- en tuinbouw

De land- en tuinbouw in Nederland wordt geconfronteerd met een aantal uitdagingen, zoals:

- het verder verlagen van emissies zoals van nutriënten, ammoniak, broeikasgassen en gewasbeschermingsmiddelen naar het milieu;
- het verhogen van de kwaliteit (ook in sanitair en fytosanitair opzicht) en de toegevoegde waarde van producten en het tot waarde brengen van bij-, rest- en afvalproducten (bijv. het vergisten en composteren van mest en andere producten uit de landbouw en verwerkende industrie);
- het verhogen van de doelmatigheid bij inzet en gebruik van middelen (bijvoorbeeld energie), machines en menskracht;
- verbeteren van dierenwelzijn, diergezondheid en voedselveiligheid;
- verbeteren van de arbeidsomstandigheden in ondernemingen.

Deze uitdagingen kunnen ook worden aangegaan door het plegen van investeringen in betere en meer duurzame productiemiddelen.

C. Ondersteunen verdergaande verduurzaming land- en tuinbouw in het kader van de nieuwe uitdagingen

- het omgaan met en aanpassen aan klimaatverandering;
- het verbeteren van het waterkwaliteits- en waterkwantiteitsbeheer;
- het ontwikkelen en beter gebruiken van hernieuwbare energie;
- het in stand houden van (agro)biodiversiteit en het benutten van functionele agrobiodiversiteit om andere doelen uit het milieubeleid te realiseren (bijv. natuurlijke plaagonderdrukking levert emissiereducties van gewasbeschermingsmiddelen op).

Reikwijdte en acties

A. Versterken van de vitaliteit van land- en tuinbouw door het ondersteunen van investeringen door jonge landbouwers.

De Nederlandse overheid wil jonge landbouwers ondersteunen die investeren in hun bedrijf, om zo de Nederlandse landbouw vitaal te houden.

Aan jonge landbouwers worden in dit verband de volgende voorwaarden gesteld:

- De aanvrager is het bedrijfshoofd en is jonger dan 40 jaar.
- De aanvrager heeft in de afgelopen drie jaar voor het eerst een bedrijf overgenomen of gestart.
- De aanvrager moet beschikken over voldoende agrarische vakbekwaamheid: hij bezit tenminste een getuigschrift van een erkende landbouwkundige opleiding of van een hiermee gelijkwaardig niveau of hij kan aantonen tenminste drie jaren op een agrarisch bedrijf werkzaam te zijn geweest.
- De aanvrager moet een investeringsplan overleggen, waarin de investeringen die hij voor steun in aanmerking wil laten komen zijn opgenomen.
- De aanvrager gaat voor de financiering van de investering een lening⁴ aan, ter hoogte van de totale investeringen die voor subsidie in aanmerking komen. Deze lening moet zijn afgesloten bij een erkende kredietinstelling.
- Het eigen vermogen van de aanvrager bedraagt 60% of minder van de fiscale balanswaarde van het desbetreffende landbouwbedrijf.
- De aanvraag voor een subsidie voor investeringen moet vergezeld gaan van een verklaring van een bank dat de onderneming levensvatbaar is. De Nederlandse autoriteiten hebben voor deze aanpak gekozen omdat banken slechts tot financiering van investeringen bereid zijn, indien de onderneming levensvatbaar is.

Welke investeringen ondersteund worden is (binnen de voorwaarden) van bedrijf tot bedrijf verschillend, de jonge boer dient zelf de keuze te maken welke investeringen op zijn bedrijf het meest noodzakelijk zijn. Het kan dus zowel gaan om investeringen die kostenverlagend zijn, investeringen die bijdragen aan verbeteringen en omschakeling van de productie, investeringen die betere condities

---

⁴ Onder een lening wordt hier verstaan: een schriftelijke overeenkomst van geldlening met een looptijd van ten minste drie jaar tussen de aanvrager en een kredietinstelling als bedoeld in artikel 1, eerste lid, onderdeel a, onder 1, van de Wet toezicht kredietwezen 1992, die ingevolge artikel 52, tweede lid, onderdelen a tot en met d van die wet is geregistreerd

scheppen op het gebied van milieu, dierenwelzijn, veterinaire of sanitair terrein, fytosanitair terrein, arbeidsomstandigheden, of investeringen die de diversificatie van de landbouwactiviteiten bevorderen.

B. Ondersteunen verdergaande verduurzaming land- en tuinbouw

Ondersteund worden investeringen in modernisering van individuele land- en tuinbouwondernemingen, die bijdragen aan:

- Verhogen van de kwaliteit en de toegevoegde waarde van producten;
- Tot waarde brengen van bij-, rest- en afvalproducten;
- Verhogen van de doelmatigheid bij inzet en gebruik van middelen, machines en menskracht;
- Verbeteren van dierenwelzijn, diergezondheid en voedselveiligheid;
- Verbeteren van de arbeidsomstandigheden in ondernemingen;
- of combinaties hiervan.

C. Ondersteunen verdergaande verduurzaming land- en tuinbouw in het kader van de nieuwe uitdagingen

- Doeltreffender gebruik van (dierlijke) meststoffen op basis van stikstof en fosfaat (bijv. apparatuur voor verminderd gebruik, investeringen in teeltsystemen met minder verliezen van nutriënten naar het milieu, materiaal en apparatuur t.b.v. precisielandbouw, apparatuur voor bewerking en verwerking van mest waardoor een betere kwaliteit mest ontstaat), bestaande meststofopslag verbeteren voor de huidige veestapel (dus bij gelijk blijvende productiecapaciteit) en stalsystemen die leiden tot minder milieuverliezen (bijvoorbeeld mestscheiding in de stal);
- Installaties voor de behandeling van afvalwater op landbouwbedrijven en bij de verwerking en afzet;
- Meerjarige energieteelten (hakhout met korte omlooptijd en grassen);
- Preventiemechanismen tegen de schadelijke gevolgen van klimaatgerelateerde extreme situaties (bijv. plaatsen van netten tegen hagel);
- Productie van biogas met gebruikmaking van organisch afval (productie op het bedrijf en lokale productie);
- Verbetering van de energie-efficiëntie (bijv. gebruik van bouwmaterialen die warmteverlies tegengaan);
- Verwerking van uit de landbouw/bosbouw afkomstige biomassa voor de opwekking van hernieuwbare energie;
- Waterbesparende technologieën (bijv. efficiënte irrigatiesystemen); Wateropslag (inclusief wateroverloopgebieden); Waterbesparende teeltmethoden (bijv. aangepaste teelt patronen);
- of combinaties hiervan.

Beschrijving van de vereisten en doelen m.b.t. de verbetering van de globale prestaties van het landbouwbedrijf

1. De steun wordt alleen verleend voor materiële en immateriële investeringen die de algehele prestatie van het landbouwbedrijf verbeteren, en minimaal voldoen aan de voor betrokken investering geldende communautaire normen en nationale normen.

2. Aanvragen kunnen op verschillende manieren worden beoordeeld en gerangschikt:

- a. Door middel van rangordening (eventueel in klassen) bij openstellingen van deze maatregel voor investeringen waarvoor geldt dat het maken van een onderscheid tussen aanvragen op grond van doeltreffendheid en doelmatigheid van inzet goed mogelijk en gerechtvaardigd is vanuit het doel van de openstelling en de verschillen tussen de aanvragen. Dit is vooral opportuun wanneer grote verschillen mogelijk zijn tussen de aanvragen voor wat betreft bijdrage aan het doel.
- b. Door middel van loting of ordening op basis van volgorde van binnenkomst bij openstellingen waar het moeilijk of niet mogelijk is om naar aard van het doel van de openstelling een onderscheid te maken tussen de aanvragen.
- c. Een combinatie van a. en b.

Voor de beoordeling van aanvragen kan in geval van a. gebruik worden gemaakt van een beoordelingscommissie, die de aanvragen beoordeelt en rangschikt en daarover advies uitbrengt aan de bevoegde autoriteit. De bevoegde autoriteit beslist over de toekenning.

In geval van loting kan besloten worden om aanvragers die uitgeloot zijn, bij een volgende openstelling voorrang te verlenen, op voorwaarde dat zij nog steeds aan de gestelde voorwaarden voldoen.

3. Afbakening met andere maatregelen:

- Maatregel 121 is in tegenstelling tot maatregelen 123 en 124 bedoeld voor bedrijfsmodernisering in de zin van introduceren van moderne, bewezen technieken op primaire landbouwbedrijven; Het gaat in deze maatregel om de bredere 'uitrol' van innovatieve investeringen of investeringen gericht op verhogen van toegevoegde waarde in primaire landbouwbedrijven. Onder maatregelen 124 gaat het om steun voor (investerings ten behoeve van) het in samenwerking ontwikkelen van innovaties; bij maatregel 123 gaat het om steun voor (investerings ten behoeve van) het gericht verhogen van toegevoegde waarde.
- Maatregel 121 voorziet niet in investeringen in infrastructuur; daarvoor is maatregel 125.
- Het opstellen van bedrijfsontwikkelingsplannen of bedrijfsinvesteringsplannen gebeurt onder maatregel 111 en niet onder maatregel 121.
- Voor de afbakening met 'niet-productieve investeringen' zoals bedoeld in maatregel 216 is van belang of er sprake is van investeringen die leiden tot een aanmerkelijke waardevermeerdering van de onderneming dan wel tot een aanmerkelijke stijging van de rentabiliteit van de onderneming. Als daarvan geen sprake is, dan kan maatregel 216 van toepassing zijn (op voorwaarde dat aan doel en voorwaarden van maatregel 216 voldaan wordt); als daarvan wel sprake is, dan kan maatregel 121 (op voorwaarde dat aan doel en voorwaarden van maatregel 121 voldaan wordt) van toepassing zijn.

4. Gegeven de milieuproblematiek van de Nederlandse land- en tuinbouw, zal Nederland in het kader van het stimuleren van de verduurzaming van de land- en tuinbouw vooral (maar niet uitsluitend) inzetten op het ondersteunen van investeringen die bijdragen aan een vermindering van de milieubelasting met bovenwettelijke prestaties.

Gedacht wordt aan het verminderen van de uitstoot van broeikasgassen en de inzet van duurzame energiebronnen, het verminderen van de uitstoot van ammoniak (en andere gasvormige emissies) (m.n. door de veehouderij door investeringen in gecombineerde luchtwassers) en andere investeringen gericht op betere milieuprestaties van ondernemingen. Deze steun komt derhalve belangrijke milieudoelen (zoals klimaat, waterkwaliteit, natuurkwaliteit, en biodiversiteit, volksgezondheid en hinderreductie) ten goede.

5. Voor wat betreft het terugdringen van de emissies van broeikasgassen en de inzet van duurzame energiebronnen in de glastuinbouw en andere sectoren van de landbouw, gaat het onder andere om het ondersteunen van ondernemers die investeren in risicovollere innovatieve technieken en concepten gericht op met name CO₂-reductie (innovatief wordt hier gedefinieerd als technieken en concepten met een marktintroductie in Nederland kleiner dan 5%, excl. de door de innovatoren gerealiseerde marktintroductie van maximaal 1%). Aanvragers worden beoordeeld in elk geval op het criterium CO₂-reductie: te steunen investeringen dienen meer dan een bepaalde minimum CO₂-reductie te realiseren. Aanvragen die hier niet aan voldoen worden niet gehonoreerd. Daarnaast kan beoordeeld worden op criteria als het toekomstperspectief van het systeem en de plaats in de marktintroductiefase.

Voor perspectiefvol gebleken energie-innovaties kan de verdere uitrol ondersteund worden tot maximaal 15% marktintroductie, excl. de door de innovatoren gerealiseerde marktintroductie van maximaal 1%.

6. Investerings dienen binnen drie jaar na goedkeuring van de aanvraag uitgevoerd te worden. Geen subsidie wordt verstrekt voor investeringen waarvoor de ondernemer verplichtingen is aangegaan voorafgaand aan de subsidieaanvraag.

Soort investeringen (materieel - immaterieel)

1. Subsidiabele kosten:

Als subsidiabele kosten worden uitsluitend de kosten, exclusief BTW, voor investeringen in bedrijfsmiddelen in aanmerking genomen betreffende:

- (a) De bouw, verwerving, verbetering of inrichting van onroerende goederen;
- (b) De aankoop of huurkoop van nieuwe machines en nieuwe apparatuur, inclusief computersoftware, tot aan de marktwaarde van het goed; andere kosten betreffende het leasecontract, zoals de marge van de leaseorganisatie, herfinancieringskosten, overheadkosten en verzekeringspremies zijn niet subsidiabel;

(c) Algemene kosten verbonden met de uitgaven genoemd onder (a) en (b), zoals de architecten en ingenieurs en honoraria van adviseurs, haalbaarheidsstudies, verwerven van patenten en vergunningen.

2. Voor gebouwen gelden de volgende beperkende voorwaarden:

- Voor het verworven gebouw mag in de afgelopen 10 jaar geen steun zijn verleend;
- De prijs van het gebouw mag niet hoger zijn dan de marktwaarde en het gebouw moet – uiterlijk op het moment van de subsidievaststelling voldoen aan de nationale voorschriften, hetgeen moet blijken uit een taxatierapport.

3. Niet-subsidiabel zijn:

- De aankoop van landbouwproductierechten, dieren en zaai- en pootgoed van jaarlijkse gewassen alsook het planten daarvan;
- Eenvoudige vervangingsinvesteringen: een investering voor het eenvoudig vervangen van een bestaand gebouw of een bestaande machine, of delen daarvan, door een nieuw, modern gebouw of een nieuwe moderne machine, zonder dat daarbij de productiecapaciteit met meer dan 25 % wordt verhoogd of de betrokken productie of technologie fundamenteel wordt gewijzigd. Een investering voor het vervangen van een ten minste 30 jaar oud en volledig gesloopt landbouwbedrijfsgebouw, wordt niet als een vervangingsinvestering beschouwd.
- De aankoop van grond voor een bedrag dat hoger is dan 10% van de totale subsidiabele uitgaven, tenzij er sprake is van concrete acties ten behoeve van milieubehoud en er een motivatie wordt gegeven waaruit blijkt dat zonder deze aankoop van grond hoger dan 10%, het project niet gerealiseerd kan worden. Tevens geldt dat er een rechtstreeks verband bestaat tussen de aankoop van grond en de doelstelling van de actie. De aanvrager dient dit in voorkomende gevallen te verklaren; en er dient een taxatierapport te worden overlegd, waarin wordt bevestigd dat de aankoopprijs niet hoger is dan de marktwaarde.
De aankoop van grond is geheel niet subsidiabel in het kader van 1) investeringen in gecombineerde luchtwassers en 2) investeringen in glastuinbouwbedrijven.

Begunstigden

Landbouwers in Nederland.

De onderneming van de aanvrager is geen onderneming (onderneming in moeilijkheden) als bedoeld in paragraaf 2.1 van de Communautaire richtsnoeren voor reddings- en herstructureringssteun (PbEU, 2004 C244).

Primaire productiesectoren

Deze maatregel kan in alle sectoren van de primaire landbouw ingezet worden.

De maatregel kan afhankelijk van beleidsprioriteiten door de bevoegde autoriteiten worden opengesteld voor specifieke doelen, doelgroepen, sectoren, regio's/gebieden en/of op basis van de kosteneffectiviteit van een investering (beoogd doel in relatie tot kosten).

Beschrijving van de recent geïntroduceerde Gemeenschapsnormen (en van bestaande normen in het geval van jonge landbouwers die vestigingssteun ontvangen) waarvoor steun wordt gegeven, gerelateerd aan de betrokken specifieke problemen met het voldoen aan deze normen en rechtvaardiging van de periode van uitstel per norm.

Alleen investeringen worden ondersteund die voldoen aan of verder gaan dan de geldende (communautaire en/of nationale) normen. Er wordt vooralsnog geen gebruik gemaakt van de mogelijkheid in art 26 van Vo. 1698/2005 om extra termijnen te verlenen voor de naleving van communautaire normen. Als de Nederlandse overheid in de toekomst alsnog van die mogelijkheid gebruik wil maken, zal zij daarvoor een wijzigingsvoorstel indienen.

Soort steun

Subsidie.

Steun wordt niet verleend aan een landbouwonderneming indien de investering is gericht op een productieverhoging waarvoor op de markt geen normale afzetmogelijkheden kan worden gevonden.

De steun wordt ingetrokken indien de investering waarvoor steun is verstrekt gedurende vijf jaar te rekenen van de vaststelling van de steun een belangrijke wijziging ondergaat die:

- De aard of de uitvoeringsvoorwaarden van het vaststellingsbesluit raakt, of een onderneming of overheidsinstantie onrechtmatig voordeel oplevert;
- Het gevolg is hetzij van een verandering in de aard van de eigendom van een infrastructuurvoorziening, hetzij van de beëindiging of verplaatsing van een productiecapaciteit.

Steunintensiteit

A. Verhogen vitaliteit van de landbouw door investeringssteun voor jonge landbouwers:

De subsidie bedraagt maximaal 20% van de subsidiabele kosten.

De voor steun in aanmerking komende subsidiabele kosten komen ten hoogste overeen met het bedrag van een lening die met het oog op de financiering van de investeringen in bedrijfsmodernisering zijn aangegaan en bedragen voor het bepalen van de hoogte van de steun nooit meer dan €100.000.

B. Investerings gericht op verhogen duurzaamheid van de landbouw

Max. 40% van de subsidiabele kosten.

De totale steun bedraagt niet meer dan € 400.000 (€500.000 in probleemgebieden) per bedrijf binnen een periode van drie jaar. Dit steunmaximum van € 400.000 dan wel € 500.000 in probleemgebieden geldt echter niet voor 1) investeringen in gecombineerde luchtwassers en 2) investeringen in glastuinbouwbedrijven in verband met het verbeteren van de milieuprestaties (m.n. terugdringen van emissies van broeikasgassen). Deze uitzondering geldt omdat het hier gaat om investeringen die aanleiding geven tot extra kosten in verband met de bescherming en de verbetering van het milieu.

C. Ondersteunen verdergaande verduurzaming land- en tuinbouw in het kader van de nieuwe uitdagingen

Max. 50% van de subsidiabele kosten.

Financiering

Soort	Totaal bedrag 2007-2013 (verwachting) (in miljoenen euro's)	Totaal bedrag 2010 – 2013 i.v.m. nieuwe uitdagingen (in miljoenen euro's)
Private financiering	765 (incl. private financiering bij top-up)	33
Nationale publieke steun	- cofinanciering: 36,52 - top-up: 332,60	8,25
EU publieke steun	36,52	24,75
Verwachte totaal voor 2007-2013	1170,64	66

Van de totale publieke steun (exclusief top-ups) zal naar verwachting ongeveer 58% betrekking hebben op duurzaamheidsinvesteringen en 25% op investeringen ten behoeve van verhogen vitaliteit. Het resterende deel heeft betrekking op uitfinanciering lopende verplichtingen (zie hieronder).

Overgangsbepalingen (inclusief schatting steunbedrag)

Vanuit POP1 lopen de volgende verplichtingen door in relatie tot deze maatregel:

Regeling structuurverbetering glastuinbouw (artikel 4, Vo. 1257/1999)	Totale publieke steun € 4,4 mln. waarvan EU-bijdrage € 2,2 mln.	- € 0,134 mln. (waarvan € 0,043 mln. EU-bijdrage, cofinancieringspercentage 25% conform POP1) betreft uitgaven tussen 16/10 en 31/12 2006. Deze uitgaven zijn bij de EU gedeclareerd op 31/1/2007. - Het resterende bedrag betreft uitgaven tussen 1/1/2007 en 31/12/2008. Deze uitgaven worden bij de EU gedeclareerd uiterlijk 31/1/2009. Op deze verplichtingen/uitgaven zijn de voorwaarden van POP1 van toepassing.
Subsidieregeling Jonge Agrariërs (artikel 4, Vo. 1257/1999)	Totale publieke steun betreft € 7,5 mln. waarvan EU-bijdrage € 3,75 mln.	- € 0,024 mln. (waarvan € 0,012 mln. EU-bijdrage, cofinancieringspercentage 50% conform POP1) betreft uitgaven tussen 16/10 en 31/12 2006. Deze uitgaven zijn bij de EU gedeclareerd op 31/1/2007. - Het resterende deel betreft uitgaven tussen 1/1/2007 en 31/12/2008. Deze uitgaven worden bij de EU gedeclareerd uiterlijk 31/1/2009. Op deze verplichtingen/uitgaven zijn de voorwaarden van POP1 van toepassing.

Coherentie met de eerste pijler GLB⁵

De activiteiten van de producentenorganisaties in Nederland zijn gericht op sectoraal niveau, zodat geen overlap plaats vindt. Leden en niet-leden van producentenorganisaties onder Verordening (EG) nr. 2200/96 kunnen steun ontvangen indien aan de volgende voorwaarden wordt voldaan:

- (1) Investerings moeten coherent zijn met de strategieën van producentenorganisaties onder de gemeenschappelijke marktordening (GMO);
- (2) Investerings mogen niet tot effect hebben dat leden van producentenorganisaties hun lidmaatschap opzeggen.

Geen organisaties en acties worden ondersteund indien het risico aanwezig is dat de sterkte van de producentenorganisaties wordt verzwakt. Verder mogen de onder dit kader te financieren herstructureringsmaatregelen niet gefinancierd worden vanuit de GMO-maatregelen.

Wanneer steunverlening mogelijk is aan telers van groenten en/of fruit vanuit zowel POP2 als vanuit de GMO groente en fruit, dan wordt voorkomen dat potentiële begunstigden mogelijk meerdere keren steun krijgen voor dezelfde activiteit door:

- POP2 voor deze maatregelen open te stellen voor individuele landbouwers/ondernemingen die geen lid zijn van een erkende telersverenigingen;
- POP2 voor deze maatregelen open te stellen voor individuele ondernemingen die lid zijn van een telersverenigingen onder voorwaarde dat zij aantonen dat zij geen steun kunnen ontvangen voor deze maatregel in het kader van de GMO.

⁵ Criteria en administratieve regels om te verzekeren dat activiteiten die uitzonderlijk profiteren van plattelandssteun onder steunschema's in annex I van de Verordening (EG) nr. 1974/2006 niet gesteund worden door andere relevante instrumenten van het GLB.

Gekwantificeerde doelen voor EU-indicatoren

Type indicator	Indicator	Nulsituatie	Streefwaarde	Streefwaarde voor nieuwe uitdagingen
Output (verplicht)	<p>Aantal ondersteunde landbouwondernemingen onderverdeeld in:</p> <ul style="list-style-type: none"> - geslacht - natuurlijk persoon/rechtspersoon - leeftijd (<40; >= 40) - type investering (landverbetering; machines; gebouwen; andere investeringen) - landbouwbranche (akkerbouw, tuinbouw, wijn, permanente gewassen; melk; weidevee (m.u.v. melk); varkens en pluimvee; gemengd) uitgesplitst naar biologisch en anderen - doel (vitaliteit; duurzaamheid) 	0	<p>2350 ondernemingen</p> <ul style="list-style-type: none"> - aantal jonge landbouwers: 1600 - aantal duurzaamheidsinvesteringen: 1150 	1050 ondernemingen
	<p>Totale volume van de investeringen: onderverdeeld in:</p> <ul style="list-style-type: none"> - type investering (landverbetering; machines; gebouwen; andere investeringen) - landbouwbranche (akkerbouw, tuinbouw, wijn, permanente gewassen; melk; weidevee (m.u.v. melk), schapen, geiten; varkens en pluimvee, konijnen; gemengd) uitgesplitst naar biologisch en anderen - duurzaamheidsdoel 	0	<p>€ 1170 (incl. private investeringen en incl. top-ups)</p> <p>Waarvan:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Jonge landbouwers: €222 mln. <p>Duurzaamheid: €948 mln.</p>	€ 66 mln (incl. private investeringen)

Aanvullende programma specifieke indicatoren en gekwantificeerde doelen

Output (nationaal)	In geval van milieumaatregelen: gerealiseerde emissiebeperking uitgedrukt in kg ammoniak of CO ₂ -equivalenten waar van toepassing.	0	<ul style="list-style-type: none"> - Ammoniakemissiereductie/jaar: 4 kton (na uitvoering van alle investeringen). - CO₂-reductie/jaar: 0,25 mton (na uitvoering van alle investeringen).
-----------------------	--	---	--

123 Verhogen toegevoegde waarde van land- en bosbouwproducten

Relevante artikel(en)

- Artikel 20 (b) (iii) en 28 van Verordening (EG) No. 1698/2005.
- Artikelen 19 en Annex II punt 5.3.1.2.1 van Verordening (EG) No. 1974/2006

Maatregelcode: 123

Reden voor interventie

Een land met relatief hoge productiekosten in de landbouw als Nederland, heeft er belang bij dat gezocht wordt naar mogelijkheden om producten te maken die zich (kwalitatief) onderscheiden van producten die andere producenten bieden. Verhogen van de toegevoegde waarde leidt tot een betere prijs/kwaliteitverhouding, tot onderscheidend vermogen en tot nieuwe product/marktcombinaties. Juist voor de Nederlandse agrosector is dat belangrijk aangezien voor veel producten op de lange termijn de concurrentie op de (wereld)markt op kwantiteit weinig perspectief biedt. Investeringen in de kwaliteit en toegevoegde waarde van de productie en producten zijn nodig, ook gelet op de noodzaak meer duurzaam te produceren.

De overheid heeft er baat bij dit in Nederland te stimuleren.

Het doen van investeringen teneinde de toegevoegde waarde te verhogen houdt veelal ook het nemen van extra risico in, terwijl de financiële speelruimte in de sector vaak klein is.

Door een deel van dit extra risico op zich te nemen, stimuleert en versnelt de overheid dit soort inspanningen en investeringen van ondernemers.

Doelen van de maatregel

Versterking van de algehele prestaties van primaire landbouw- en/of bosbouwbedrijven en verhogen toegevoegde waarde van landbouwproducten zoals genoemd in Annex I, uitgezonderd visserijproducten, en van bosbouwproducten, teneinde de (internationale) handelspositie van de Nederlandse landbouw- en voedselsector te behouden en versterken.

Nederland wil zich toeleggen op activiteiten die een hoge toegevoegde waarde opleveren. Bedrijven in de gehele agrosector zullen zich in de komende jaren op de veranderende markt en moeten richten en waar mogelijk waarde moeten toevoegen aan hun producten, om de (internationale) concurrentiepositie te kunnen behouden en versterken. De agrosector zal derhalve moeten investeren in nieuwe producten, nieuwe wijzen om bestaande en nieuwe producten te verbinden aan nieuwe markten, nieuwe toepassingen van bestaande producten en de ontwikkeling en introductie van nieuwe processen en technologieën om zo de toegevoegde waarde van producten te verhogen; zowel in de food- als non-foodsector.

Reikwijdte en acties

Gesteunde investeringsprojecten moeten leiden tot een hogere toegevoegde waarde voor en van producten genoemd in bijlage I bij het verdrag genoemde producten m.u.v. visserijproducten, en bosbouwproducten, door investeringen in de verwerking en/of afzet van de betreffende producten en/of investeringen in de ontwikkeling van nieuwe producten, procédés en technologieën voor de betreffende producten⁶.

---

⁶ Zie ook de artikelen 4, lid 7 en 5bis, lid 3, onderdeel c van Vo. (EG) 70/2001.

Het gaat dan om investeringen die bijdragen aan:

- a. Rationalisatie en ontwikkeling van het verkoopklaar maken, de verduurzaming, de behandeling en de verwerking van landbouwproducten of het hergebruik van bijproducten of fabricageresiduen en de verwijdering of zuivering van afval, en/of
- b. Toepassing van nieuwe verwerkingstechnieken, waaronder de ontwikkeling van nieuwe producten en bijproducten en het openen van nieuwe markten, alsmede innoverende investeringen (m.b.t. producten, procedés en processen, technologieën, product/marktcombinaties en andere innovaties), en/of
- c. Verbetering van de afzet op de markt, met inbegrip van verbetering van de doorzichtigheid van de prijsvorming, en/of
- d. Verbetering van de kwaliteit van de producten.

Verhogen van de toegevoegde waarde wordt verbonden aan de eigen producten of inkomende (geïmporteerde) primaire producten. Bij de eigen producten gaat het om zuivel (accent op West- en Noord-Nederland), vers vlees en eieren (accent op Zuid- en Oost-Nederland), om groenten en fruit (accent op West- en Zuid-Nederland) en om sierteelt (accent op West-Nederland).

In alle vier landsdelen van Nederland komen alle sectoren in meer of mindere mate voor. In gebiedsprogramma's zijn per provincie voor de periode 2007-2013 regionale doelen gedefinieerd en nadere keuzen gemaakt.

Type en omvang van het begunstigde bedrijf

1. Begunstigden kunnen zijn:

- a. Landbouwers en/of bosbouwers;
- b. Samenwerkingsverbanden tussen primaire landbouw- en/of bosbouwproducenten, de verwerkende (voedsel)industrie en/of derde partijen, die investeringen plegen gericht op het verhogen van de toegevoegde waarde van landbouw- en/of bosbouwproducten, zoals bedoeld onder 'reikwijdte en acties'.

2. Steun wordt, wat de maxima betreft, beperkt tot micro-, kleine en middelgrote ondernemingen in de zin van Aanbeveling 2003/361/EG van de Commissie (zijnde ondernemingen waar minder dan 250 personen werkzaam zijn en waarvan de jaaromzet 50 miljoen euro of het jaarlijks balanstotaal 43 miljoen euro niet overschrijdt).

Voor ondernemingen die niet onder artikel 2, lid 1, van die aanbeveling vallen, minder dan 750 werknemers of een omzet van minder dan 200 miljoen euro hebben, wordt de maximale steun gehalveerd.

Voor de bosbouw wordt de steun tot micro-ondernemingen beperkt.

3. Steun wordt niet verleend aan ondernemingen in moeilijkheden in de zin van de communautaire richtsnoeren voor reddings- en herstructureringssteun aan ondernemingen in moeilijkheden.

4. Demarcatie met maatregelen 121 en 124

- Deze maatregel is in tegenstelling tot maatregel 121 niet bedoeld voor reguliere modernisering in de zin van introduceren van nieuwe maar bewezen technieken op primaire landbouwbedrijven of het doorvoeren of gangbare methoden van kwaliteitsverbetering of vermarkting; een innovatief element voor wat betreft het verhogen van de toegevoegde waarde is vereist. In tegenstelling tot maatregel 121 kunnen bij deze maatregel ook anderen dan primaire land- of bosbouwers begunstigde zijn.
- In tegenstelling tot maatregel 124 kan deze maatregel ook worden ingezet ten behoeve van projecten waarbij geen samenwerking plaatsvindt. Daarnaast ligt de nadruk in projecten onder deze maatregel op innovaties met betrekking tot verbetering verwerking en afzet van landbouwproducten. In maatregel 124 kunnen de innovaties op geheel andere aspecten betrekking hebben (hoewel ook innovaties onder 124 vaak als bijeffect een verhoging van de toegevoegde waarde kunnen opleveren).

Beschrijving van de eisen en doelen met betrekking tot de verbetering van de algehele prestaties van de betrokken bedrijven

Aanvragen worden beoordeeld op basis van de volgende eisen:

1. Ontvankelijkheid

Beoordeling van aanvragen geschiedt op basis van ingediende ondernemingsplannen/projectplannen. Het ondernemingsplan/projectplan bevat in elk geval:

- a. Een ondernemingsplan/projectplan dat helder onderbouwt dat uitvoering van het plan en van de daarin opgenomen investeringen waarvoor steun wordt aangevraagd, bijdragen aan het verbeteren van de algehele prestaties van de onderneming;
- b. Een analyse van vraag en aanbod in de betreffende markt;
- c. Een (SWOT) sterkte/zwakte analyse van het huidige product inclusief een visie op de rol van de betrokken ketenpartijen;
- d. Een uitvoerige beschrijving van de geplande investering;
- e. De bijdrage van die investering aan het verhogen van de toegevoegde waarde;
- f. Een go/no go-moment t.a.v. de overgang van ontwikkel- naar uitvoeringsfase;
- g. Een investerings- en (indien relevant) exploitatiebegroting met dekkingsvoorstel.

2. Criteria bij de beoordeling zijn:

- a. Kwaliteit van de ingediende aanvraag (in elk geval voldoen aan minimumeisen voor ontvankelijkheid);
- b. Voldoet aan de doelen van deze maatregel zoals hiervoor beschreven onder doel 1;
- c. Onderbouwde rentabiliteitsverwachtingen;
- d. Door de provincies gesteunde projecten moeten voldoen aan het bij de betreffende provincie geldende gebiedsbeleid en passen in het voornoemde Provinciaal Meerjaren Programma / gebiedsprogramma.

3. Voorwaarden bij uitvoering:

- a. De subsidieontvanger dient het project uit te voeren overeenkomstig het definitieve projectplan. De bevoegde autoriteit kan echter gemelde wijzigingen van het innovatieprojectplan goedkeuren.
- b. Over de resultaten van het project wordt gerapporteerd aan de overheid.

Beschrijving van de primaire productie sectoren

Deze maatregel kan in alle sectoren van de landbouw en in de bosbouw ingezet worden.

Subsidiabele kosten en activiteiten/soorten investeringen

1. De steun wordt verleend voor materiële en/of immateriële investeringen die:

- a. De algehele prestatie van de onderneming verbeteren en
- b. Betrekking hebben op:
  - De verwerking en/of de afzet van andere in bijlage I bij het Verdrag genoemde producten dan visserijproducten en van bosproducten, en/of
  - De ontwikkeling van nieuwe producten, procédés en technologieën voor de in bijlage I bij het Verdrag genoemde producten, met uitzondering van visserijproducten, en voor bosproducten en
- c. Voldoen aan de voor de betrokken investering geldende communautaire normen.

2. Als subsidiabele kosten worden de kosten, exclusief BTW, verbonden aan investeringen in aanmerking genomen.

3. Kosten verbonden aan materiële investeringen zijn:

- a) De bouw, verwerving, verbetering of inrichting van onroerende goederen;
- b) De aankoop of lease van nieuwe machines en apparatuur⁷, inclusief computersoftware tot aan de marktwaarde van het goed; andere kosten betreffende het leasecontract, zoals de marge van de leaseorganisatie, herfinancieringskosten, overheadkosten en verzekeringspremies zijn niet subsidiabel;

4. Kosten verbonden aan immateriële investeringen zijn:

- c) De ontwikkeling van nieuwe machines of apparatuur;
- d) De ontwikkeling en operationalisering van processen, procédés, technologieën, marketingconcepten, product/marktcombinaties en andere innovaties;
- e) Algemene kosten verbonden aan de uitgaven genoemd onder (a) tot en met (d), zoals de architecten en ingenieurs en honoraria van adviseurs, haalbaarheidsstudies, accountantsverklaring, verwerven van patenten en vergunningen.
Adviseurskosten in de zin van algemene projectleiding mogen de 15% niet overschrijden. Overige subsidiabele adviseurskosten dienen direct verbonden te zijn aan uitgaven zoals genoemd onder (a) tot en met (d). Het gaat hierbij dus om het inhuren van bijzondere expertise van belang voor het ontwikkelen van de toegevoegde waarde.

5. Niet-subsidiabel zijn:

- De aankoop van agrarische productierechten, dieren, planten en de aanplant van planten voor niet-permanente gewassen;
- Eenvoudige vervangingsinvesteringen;
- Legeskosten;
- Reguliere bedrijfsinvesteringen en kosten van eigen arbeid van de aanvrager.

6. De steun wordt ingetrokken indien de investering waarvoor steun is verstrekt gedurende vijf jaar te rekenen van de vaststelling van de steun een belangrijke wijziging ondergaat die:

- De aard of de uitvoeringsvoorwaarden van het vaststellingsbesluit raakt, of een onderneming of overheidsinstantie onrechtmatig voordeel oplevert;
- Het gevolg is hetzij van een verandering in de aard van de eigendom van een infrastructuurvoorziening, hetzij van de beëindiging of verplaatsing van een productiecapaciteit.

Beschrijving van de normen waarvoor een overgangperiode kan worden verleend aan micro-ondernemingen om te gaan voldoen aan een recent geïntroduceerde communautaire norm.

Alleen investeringen worden ondersteund die voldoen aan of verder gaan dan de geldende (communautaire en/of nationale) normen. Er wordt voornamelijk geen mogelijkheid gebruik gemaakt van de mogelijkheid in art 28 van Vo. 1698/2005 om extra termijnen te verlenen voor de naleving van communautaire normen. Als de Nederlandse overheid in de toekomst alsnog van die mogelijkheid gebruik wil maken, zal zij daarvoor een wijzigingsvoorstel indienen.

Soort steun

Subsidie.

Steunintensiteit

1. Maximaal steunpercentage: 30% van de subsidiabele kosten.

Hiervan kan worden afgeweken in geval van projecten die blijken de onderbouwing bovenmatig risico met zich mee te brengen en tevens grote potentie hebben; dan kan maximaal 35% van de subsidiabele kosten worden vergoed.

---

⁷ In goed onderbouwde gevallen en in afwijking van punt b) hierboven mag onder voorwaarden de aankoop van tweedehands apparatuur worden beschouwd als subsidiabel voor micro, kleine en middelgrote ondernemingen zoals bedoeld in aanbeveling 2003/361/EC⁷ van de Europese Commissie. Voorwaarde is dat de tweedehands apparatuur wordt benut als middel om toegevoegde waarde te realiseren, bijvoorbeeld door er een nieuwe functie aan te geven of door het in een andere context te plaatsen. Op deze wijze kunnen de kosten beperkt blijven.

2. Maximale steun: deze bedraagt € 100.000 en voor aanvragen van samenwerkingsverbanden maximaal € 250.000.

3. Steun aan ondernemingen die niet onder artikel 2, lid 1, van aanbeveling 2003/361/EG vallen, minder dan 750 werknemers of een omzet van minder dan 200 miljoen euro hebben, in geen geval meer zijn dan 17,5% van de subsidiabele kosten (zie ook punt 2 onder 'Type en omvang van het begunstigde bedrijf').

Wijze van openstelling

Openstelling vindt plaats in het kader van de openstelling van de Regeling LNV-subsidies (RLS), dan wel als onderdeel van de betreffende jaartranche van de Provinciale Meerjarenprogramma's (PMJP/ILG-verordening). Bij openstelling op basis van de RLS worden aanvragen tot subsidieverlening die in eenzelfde aanvraagperiode zijn ingediend gerangschikt, waarbij een aanvraag hoger wordt gerangschikt naarmate de activiteit waarop deze betrekking heeft naar het oordeel van de Minister een grotere bijdrage levert aan de doelstelling van de subsidie. Bij openstelling via de provinciale verordening vindt na het aflopen van de inzendtermijn selectie plaats op basis van prioriteit en subsidieplafond.

Gebruik kan worden gemaakt van een tenderprocedure om de beste aanvragen te selecteren.

Financiering

Soort financiering	Totaal bedrag 2007-2013 (verwachting) (in miljoenen euro's)
Private financiering	8,4 (incl. private financiering bij top-up)
Nationale publieke steun	Cofinanciering: 0,4 top-up; 2,8
EU publieke steun	0,4
Verwachte totaal voor 2007-2013	12

Overgangsmaatregelen

Niet van toepassing.

Coherentie met de eerste pijler GLB⁸

Wanneer steunverlening mogelijk is aan telers van groenten en/of fruit vanuit zowel POP2 als vanuit de GMO groente en fruit, dan wordt voorkomen dat potentiële begunstigden mogelijk meerdere keren steun krijgen voor dezelfde activiteit door:

- Deze maatregel in POP2 voor deze maatregelen open te stellen voor individuele landbouwers/ondernemingen die geen lid zijn van een erkende telersverenigingen;
- Deze maatregel in POP2 voor deze maatregelen open te stellen voor individuele ondernemingen die lid zijn van een telersverenigingen onder voorwaarde dat zij aantonen dat zij geen steun kunnen ontvangen voor deze maatregel in het kader van de GMO.

⁸ Criteria en administratieve regels om te verzekeren dat activiteiten die uitzonderlijk profiteren van plattelandssteun onder steunschema's in annex I van de Verordening (EG) nr. 1974/2006 niet gesteund worden door andere relevante instrumenten van het GLB.

Gekwantificeerde doelen voor EU-indicatoren

Type indicator	Indicator	Nulsituatie	Streefwaarde
Output (verplicht)	Aantal gesteunde bedrijven. Onderverdeeld in: - omvang bedrijf (micro/klein; medium; semi-groot; anders) - type sector: landbouw (akkerbouw, tuinbouw, wijn, permanente gewassen; melk; weidevee (m.u.v. melk); varkens en pluimvee; gemengd allen uitgesplitst naar biologisch en anders); bosbouw; voedingsindustrie - soort activiteit: verwerking/marketing; ontwikkeling	0	23
	Totale investeringsvolume. Onderverdeeld in: - omvang bedrijf (micro/klein; medium; semi-groot; anders) - type sector: landbouw (akkerbouw, tuinbouw, wijn, permanente gewassen; melk; weidevee (m.u.v. melk); varkens en pluimvee; gemengd allen uitgesplitst naar biologisch en anders); bosbouw; voedingsindustrie - soort activiteit: verwerking/marketing; ontwikkeling	0	12 miljoen

Aanvullende programma specifieke indicatoren en gekwantificeerde doelen
geen

124 Samenwerking bij innovatie

Relevante artikel(en)

- Artikel 20(b)(iv) en 29 van Verordening (EG) No. 1698/2005.
- Artikelen 20 en Annex II punt 5.3.1.2.4 van Verordening (EG) No. 1974/2006.

Maatregelcode: 124

Beweegredenen voor steunverlening

De Nederlandse landbouw heeft relatief hoge productiekosten door o.a. de hoge kosten van grond en arbeid. Daarnaast heeft de Nederlandse landbouw, vanwege de intensiviteit van de productie, een relatief hoge milieudruk per eenheid oppervlakte (met daarbij overigens een relatief lage milieudruk per geproduceerd product). De Nederlandse landbouw kan zijn internationale concurrentiepositie in West-Europa en mondiaal alleen behouden en versterken door continu te innoveren op het gebied van producten, productiewijzen en productiemiddelen om zo betere producten te maken en/of de productiekosten te verlagen. Innovaties kunnen ook gericht zijn op het verlagen van de milieudruk van de landbouw (bijv. m.b.t. klimaat, waterkwaliteit en biodiversiteit) en/of het inspelen op maatschappelijke wensen en eisen ten aanzien van landbouwproducten en productiewijzen. Veel innovaties zullen waarschijnlijk een combinatie van zowel concurrentieversterking als verduurzaming in zich hebben.

Gegeven enerzijds de relatief kleine schaal van veel spelers in de agrosector en anderzijds het belang van samenwerking binnen en tussen agroketens bij het ontwikkelen en laten doorwerken van innovaties in de productie, wordt samenwerking bij de ontwikkeling van innovaties aangemoedigd. In 'Kiezen voor landbouw' is geconstateerd dat 'het agrocluster zich kenmerkt door een netwerk van grootschalige en efficiënte toeleverende en verwerkende ondernemingen, variërend van veevoerproducent tot zuivelverwerker en van plantenveredelaar tot kassenbouwer. Ook is sprake van een hoog niveau van vakmanschap, kennis, onderzoek en onderwijs. Daarbij is ook het aanpassingsvermogen van de sector groot. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de relatief snelle toepassing van milieu- en diervriendelijker productiemethoden en uit de productinnovaties in onder andere de glastuinbouw en de zuivelsector. Deze zijn mogelijk door een intensieve samenwerking en wisselwerking tussen de verschillende schakels in de productiekolom en het onderzoek, waarbij vindingen worden vertaald in innovatie.'⁹

Kortom, innovatie en samenwerking zijn in de landbouw en voedselsector met elkaar verbonden. Overigens wordt er in 'Kiezen voor landbouw' ook op gewezen¹⁰ dat ook het ontwikkelen van innovatieve samenwerkingsvormen bijdraagt aan het veranderen van de landbouw. Juist door het slimmer organiseren kunnen belangrijke voordelen worden behaald.

Hoewel de bosbouw in Nederland economisch gezien een kleine sector is, kunnen ook innovaties in de bosbouw belangrijk zijn en daarom steun verdienen¹¹.

Om een sterke en duurzame landbouw in Nederland te houden, zijn verdere innovaties noodzakelijk. Samenwerking ten behoeve van innovatie levert extra kosten en risico's op in de vorm van coördinatielasten van de samenwerking op zich en vanwege de faalkans van een dergelijk project. Door een deel van dit risico op zich te nemen door een deel van de kosten te vergoeden, stimuleert de overheid dit soort inspanningen en investeringen door samenwerkende ondernemers.

Doelen van de maatregel

Doel van de maatregel is om te bevorderen dat samenwerkingsprojecten gericht op innovatie worden gestart en uitgevoerd. Deze samenwerkingsprojecten moeten gericht zijn op het ontwikkelen van nieuwe en/of duurzamere producten, procédés en technieken, een nieuwe of sterk verbeterde productie- of leveringsmethode of een nieuwe organisatiemethode in de bedrijfsvoering.

⁹ LNV, 'Kiezen voor landbouw', 2005, p. 21

¹⁰ Ibidem, P.44

¹¹ bosbouwactiviteiten komen niet in aanmerking voor steun in het kader van de nieuwe uitdagingen.

Nederland zet in op de volgende prioritaire thema's voor steun bij samenwerking voor innovatie (in willekeurige volgorde):

- Duurzame agrologistiek:
Innovaties gericht op het verhogen van de duurzaamheid en efficiëntie van de agrologistiek ten behoeve van het behoud en de versterking van economisch krachtige en maatschappelijk verantwoorde agroketens.
- 'Groene' grondstoffen:
Innovaties die bijdragen aan meer inzet van meer duurzame, hernieuwbare grondstoffen afkomstig uit de landbouw; het bieden van meerwaarde aan huidige reststromen en betere, efficiëntere en duurzamere bioraffinage, voor zover verenigbaar met de opgave duurzame voedselproductie.
- Verduurzaming landbouw:
Stimuleren van systeeminnovaties, onder andere op gebied van logistiek, automatisering en energievoorziening. Bijdragen aan de transitie van de landbouwsector door met nieuwe product/marktcombinaties aansluiting te vinden met de versmarkt en door systeeminnovaties uitgaande van wensen van diverse groepen consumenten. Doel hierbij zal vaak zijn om met innovaties bij te dragen aan het 'tot waarde' brengen in de markt van 'publieke waarden' als dierenwelzijn, landschap, en rechtvaardige handel.
- Ondersteunen verdergaande verduurzaming land- en tuinbouw in het kader van de nieuwe uitdagingen
  - Innoverende concrete acties ter beperking van klimaatverandering en aanpassingsmaatregelen
  - Innoverende concrete acties ter ondersteuning van de instandhouding van de biodiversiteit
  - Innoverende concrete acties ter ondersteuning van hernieuwbare energieën
  - Innoverende concrete acties ter verbetering van het waterbeheer
  - Verbetering van de energie-efficiëntie (bijv. gebruik van bouwmaterialen die warmteverlies tegengaan)
  - Verwerking van uit de landbouw/bosbouw afkomstige biomassa voor de opwekking van hernieuwbare energie

De Nederlandse overheid sluit echter nadrukkelijk niet uit dat deze maatregel ook gebruikt wordt voor het ondersteunen van andere samenwerkingsvormen ten behoeve van innovatie buiten de thema's en sectoren als hiervoor genoemd. De ontwikkeling van innovaties zou gehinderd kunnen worden door een overheid die te veel voorschrijft op welke terreinen geïnnoveerd moet worden. Kansen die ondernemers en onderzoekers zien moeten gegrepen kunnen worden zonder dat de overheid dit onnodig belemmert en/of onvoldoende steunt en daarmee belangrijke innovaties in de weg zou staan. Voorstellen moeten echter in alle gevallen voldoende onderbouwd zijn om een goede beoordeling door de overheid mogelijk te maken (zie ook punt 6 onder 'Reikwijdte en acties' voor een beschrijving van de criteria waarop beoordeeld wordt).

Reikwijdte en acties

1. Via deze maatregel kunnen samenwerkingsprojecten worden ondersteund die gericht zijn op product-, proces- en systeeminnovaties in de landbouw-, voedsel-, en/of bosbouwsector¹² in Nederland.

Er kunnen verschillende soorten innovatieprojecten worden ondersteund, te weten op de terreinen:

- **Industrieel onderzoek**: geprogrammeerd of kritisch onderzoek dat gericht is op het opdoen van nieuwe kennis met het doel deze kennis te gebruiken bij de ontwikkeling van nieuw producten, processen of diensten, of om bestaande producten, processen of diensten aanmerkelijk te verbeteren (bijvoorbeeld door de milieuverliezen te verminderen).
- **Preconcurrentiële ontwikkeling**: de omzetting van de resultaten van industrieel onderzoek in plannen, schema's of ontwerpen voor nieuwe gewijzigde of verbeterde producten, processen of diensten, ongeacht of deze voor verkoop of gebruik zijn bestemd, met inbegrip van de fabricage van een eerste prototype dat niet voor commerciële doeleinden kan worden aangewend. Voorts

---

¹² bosbouwactiviteiten komen niet in aanmerking voor steun in het kader van de nieuwe uitdagingen.

kan daaronder de conceptuele formulering en het ontwerp van alternatieve producten, processen of diensten worden verstaan en eerste demonstratie- of proefprojecten, voor zover deze projecten niet voor industriële toepassing of commerciële exploitatie kunnen worden gebruikt of geschikt gemaakt. Daaronder wordt niet verstaan routinematige of periodieke wijzigingen van bestaande producten, productielijnen, fabricageprocessen of diensten en andere courante werkzaamheden, zelfs indien deze wijzigingen verbeteringen kunnen zijn.

2. In de projecten moet altijd sprake zijn van samenwerking tussen twee of meer partijen. De samenwerking kan uiteenlopende combinaties van ondernemingen betreffen: tussen ondernemingen in een agroketen; tussen ondernemingen op hetzelfde niveau in een agroketen; tussen ondernemingen in verschillende (agro)ketens of tussen ondernemingen in de agrosector en ondernemingen daarbuiten.

3. De projecten hebben een duur van maximaal drie jaar.

4. Projecten worden geselecteerd door middel van een tenderprocedure. De overheid kan de tenders openstellen voor bepaalde prioritaire thema's en/of sectoren zoals hiervoor aangegeven.

5. Voor de beoordeling van de projectvoorstellen kan gebruik worden gemaakt van een beoordelingscommissie van onafhankelijke deskundigen. De leden van deze commissie hebben geen direct of indirect belang bij een of meerdere van de voorstellen en zijn gehouden aan een geheimhoudingsplicht.

6. De beoordeling van projectvoorstellen gebeurt op basis van de volgende criteria:

- a. Innovatieve karakter: het voorstel moet de aard en potentiële betekenis van de innovatie waar de samenwerking op gericht is helder en zo goed mogelijk onderbouwd omschrijven. Hierbij zijn de mate waarin het project bijdraagt aan enerzijds de versterking van de markt en concurrentiekracht en anderzijds vergroten van de duurzaamheid de belangrijkste elementen. Naarmate de potentiële betekenis van de innovatie groter is, wordt het voorstel hoger gewaardeerd. Grensverleggende product-, proces- en systeeminnovaties (inclusief ontwikkeling van nieuwe organisatievormen) hebben prioriteit, maar bijvoorbeeld ook aanpassen van bestaande technieken aan nieuwe situaties en toepassingen of eerste keer toepassen in Nederland van een organisatievorm die elders wordt gebruikt, kan innovatief zijn.
- b. Haalbaarheid: Het projectvoorstel onderbouwt de haalbaarheid van het voorstel in termen van economisch en technisch perspectief van toepassing op praktijkschaal. Hierbij wordt ook aandacht besteed aan de eerste toepassing op praktijkschaal. Meer haalbare voorstellen worden hoger gerangschikt.¹³
- c. Uitstralingseffect voor toepassing door andere ondernemingen: het projectvoorstel bevat een beschrijving voor de mate waarin de projectresultaten toegepast kunnen worden door ondernemingen in dezelfde sector.
- d. Rol van de samenwerking: Het voorstel beschrijft helder welke partijen bij de samenwerking betrokken zijn, waaruit de inbreng van de betrokken partijen bestaat en wat de verwachte meerwaarde is van de samenwerking. Het voorstel beschrijft waaruit de (meer)kosten van de samenwerking bestaan. Het samenwerkingsverband mag niet slechts een zijdelingse bijkomstigheid zijn in het voorstel. Dit criterium vormt hiermee een minimumvoorwaarde.

7. Van een ingediend projectvoorstel worden niet-innovatieve onderdelen afgewezen.

8. De subsidieontvanger dient het project uit te voeren overeenkomstig het projectplan. De bevoegde autoriteit kan echter door de aanvrager gemelde wijzigingen van het innovatieprojectplan goedkeuren.

---

¹³ Er zit een spanning tussen de criteria innovatieve karakter en haalbaarheid, aangezien meer innovatieve voorstellen vaak moeilijker haalbaar zijn dan wel moeilijker op dat aspect te beoordelen. Bij de beoordeling moet gezocht worden naar een goede balans tussen deze twee criteria, waarbij het criterium innovatie een belangrijke rol speelt. Zeer innovatieve projecten die echter zeer laag scoren op haalbaarheid, zullen waarschijnlijk weinig kans maken.

9. Over de resultaten van het project wordt gerapporteerd aan de overheid.

10. Nederland maakt géén gebruik van de optie als bedoeld in artikel 69 van Vo.1782/2003 (zie brief NL aan EU-Cie van 20-7-2004, kenmerk DL.2004/2243, houdende een Mededeling ex. art. 146 Vo. (EG). 1782/2003). Derhalve is naast steun op basis van deze maatregel géén steun op basis van dat artikel mogelijk.

Omschrijving van gedekte sectoren

Ondernemingen uit alle sectoren van de landbouw (zowel gericht op food- als non-foodproducten), de verwerkende industrie, de bosbouw¹⁴ en/of derde partijen. Tot die derde partijen kunnen ook horen organisaties die zich met de handel en marketing van (verwerkte) land- en bosbouwproducten¹⁵ bezig houden en de aan de landbouw toeleverende industrie.

Nederland kan per openstelling van deze maatregel besluiten om de openstelling te beperken tot bepaalde thema's en/of sectoren, zoals bijvoorbeeld hiervoor beschreven.

Begunstigen/Omschrijving van soorten partners betrokken in de samenwerkingsprojecten

1. Steun kan worden verleend aan:

- a) Een ondernemer die voor eigen rekening en risico een (landbouw)onderneming drijft en die onderdeel uitmaakt van een samenwerkingsverband van ondernemers die voor gezamenlijke rekening en risico een innovatieproject uitvoeren; of
- b) Een samenwerkingsverband van ondernemers als bedoeld in onderdeel a die voor gezamenlijke rekening en risico een innovatieproject uitvoeren.

Het innovatieproject dient betrekking te hebben op producten, procédés, productiewijzen (inclusief organisatievormen) en technologieën in de landbouw-, de voedsel- of bosbouwsector¹⁶.

2. Geen steun wordt verstrekt aan ondernemingen die zijn gericht op onderzoek, scholing, opleiding, voorlichting, advies of begeleiding. Zij kunnen echter wel door de aanvrager worden ingeschakeld. De kosten hiervan zijn subsidiabel.
3. Geen steun wordt verstrekt indien de aanvrager een onderzoeksinstelling, overheid of NGO betreft. Deze partijen kunnen echter wel door de aanvragen als partner worden opgevoerd indien bij de samenwerking tenminste twee ondernemingen betrokken zijn, waarvan tenminste een primaire producent is of tot de verwerkende industrie hoort. De voor de samenwerking gemaakte kosten zijn subsidiabel.
4. In geval dat Nederland kiest voor inperking van een openstelling van deze maatregel, kan de doelgroep verder worden beperkt.
5. Voor activiteiten in het kader van de nieuwe uitdagingen, zijn bosbouwers uitgesloten.

4. Demarcatie met maatregelen 121 en 123

- Deze maatregel is in tegenstelling tot maatregel 121 niet bedoeld voor reguliere modernisering in de zin van introduceren van nieuwe maar bewezen technieken op primaire landbouwbedrijven of het doorvoeren of gangbare methoden van kwaliteitsverbetering of vermarkting; onder maatregel 124 dient samenwerking ten behoeven van (het ontwikkelen van) innovaties centraal te staan. In tegenstelling tot maatregel 121 kunnen bij deze maatregel ook anderen dan primaire land- of bosbouwers¹⁷ begunstigde zijn.
- In tegenstelling tot maatregel 123 hoort onder maatregel 124 samenwerking altijd een centraal element van projecten te zijn. In projecten onder maatregel 124 hoort verder het ontwikkelen van innovaties centraal te staan. In maatregel 123 is dat niet zo, daar hoort het verhogen van toegevoegde waarde (incl. verbeteren verwerking en afzet) centraal element te zijn.

5. Demarcatie met Structuurfondsen (EFRO):

Voor wat betreft de afbakening met EFRO geldt dat projecten die passen onder maatregel 124 en waar de totale subsidiabele publieke kosten minder dan € 1.428.572,- bedragen (overeenkomend met een totaal gevraagd steunbedrag van minder dan € 500.000,-) primair vanuit het POP voor steun in aanmerking komen.

Beschrijving van enig onderscheid tussen samenwerkingsprojecten op de terreinen nieuwe producten/processen/technologieën

Geen.

¹⁴ bosbouwactiviteiten komen niet in aanmerking voor steun in het kader van de nieuwe uitdagingen.

¹⁵ bosbouwactiviteiten komen niet in aanmerking voor steun in het kader van de nieuwe uitdagingen.

¹⁶ bosbouwactiviteiten komen niet in aanmerking voor steun in het kader van de nieuwe uitdagingen.

¹⁷ bosbouwactiviteiten komen niet in aanmerking voor steun in het kader van de nieuwe uitdagingen.

Subsidiabele kosten

1. Alleen kosten verbonden met de samenwerking gericht op innovatie, kunnen vergoed worden.

2. Subsidiabel zijn de volgende door de aanvrager aantoonbaar gemaakte en betaalde kosten, voor zover zij noodzakelijk zijn en rechtstreeks zijn toe te rekenen aan de onderdelen van het project, waarop de subsidie betrekking heeft:

- Loonkosten van het direct bij de uitvoering van het project betrokken personeel alsmede kosten van eigen arbeid van de aanvrager in het kader van het project;
- Aan derden verschuldigde kosten ter zake van studies, onderzoeksactiviteiten, proces- en ketenmanagement en ter zake van de verwerving van kennis en intellectuele eigendomsrechten alsmede ter zake van de bescherming van die rechten, exclusief winstopslagen bij transacties binnen een groep;
- Kosten voor organisatie en het faciliteren van het samenwerkingsverband, waaronder begrepen zaalhuur, vergaderfaciliteiten en bureaunkosten;
- Kosten voor een procesbegeleider of ketenmanager;
- Kosten voor een studie naar de haalbaarheid van de ontwikkeling van nieuwe producten, procédés en technologieën in de landbouw-, de voedsel- en bosbouwsector¹⁸;
- Kosten gemoeid met het testen van de nieuwe producten, procédés en technologieën die voor commerciële en/of maatschappelijke doeleinden toegepast worden.

Genoemde kosten zijn slechts subsidiabel voor zover de kosten gemaakt worden, vóórdát de nieuwe producten, procédés en technologieën voor commerciële doeleinden toegepast worden.

3. Investeringskosten ten behoeve van de samenwerking voor innovatie kunnen worden gesteund.

Het betreft hier investeringen in onroerende goederen (gebouwen) en de investeringskosten van aangeschafte machines en apparatuur, gebaseerd op de werkelijke aanschafkosten of de aan het project toe te rekenen leasetermijnen, exclusief financieringskosten en winstopslagen bij transacties binnen een groep.

Ook tweedehands goederen kunnen gesubsidieerd worden, indien deze noodzakelijk zijn voor de innovativiteit van het project. Voorwaarde is dat de tweedehands apparatuur wordt benut als middel om de innovatie te realiseren, bijvoorbeeld door de apparatuur een nieuwe functie te geven of door het in een andere context te plaatsen. Op deze wijze kunnen de kosten beperkt blijven. Subsidiëren van tweedehands goederen is onder deze voorwaarde echter alleen subsidiabel voor micro, kleine en middelgrote ondernemingen zoals bedoeld in aanbeveling 2003/361/EC¹ van de Europese Commissie.

De aanvrager moet aantonen dat de investering nodig is voor het samenwerkingsproject.

4. De aankoop van technologie is alleen subsidiabel als die relevant is voor het (verder) ontwikkelen van de innovatie die doel is van het samenwerkingsproject.

5. Niet-subsidiabel zijn:

- De aankoop van landbouwproductierechten, dieren en zaai- en pootgoed van jaarlijkse gewassen alsook het planten daarvan;
- Eenvoudige vervangingsinvesteringen: een investering voor het eenvoudig vervangen van een bestaand gebouw of een bestaande machine, of delen daarvan, door een nieuw, modern gebouw of een nieuwe moderne machine, zonder dat daarbij de productiecapaciteit met meer dan 25 % wordt verhoogd of de betrokken productie of technologie fundamenteel wordt gewijzigd. Een investering voor het vervangen van een ten minste 30 jaar oud en volledig gesloopt landbouwbedrijfsgebouw, wordt niet als een vervangingsinvestering beschouwd.

---

¹⁸ bosbouwactiviteiten komen niet in aanmerking voor steun in het kader van de nieuwe uitdagingen.

Steunintensiteit en maximale hoogte van de steun (volgens staatssteunregels betreffende onderzoek, ontwikkeling en innovatie)

1. De hoogte van de subsidie bedraagt maximaal 50% van de subsidiabele kosten per innovatieproject.

2. Per innovatieproject bedraagt de steun maximaal € 500.000.

Dit maximum is gekozen om ook samenwerkingsprojecten met relatief hoge kosten effectief te kunnen steunen. De Nederlandse overheid kan bij de openstelling van deze maatregel de maximum steun op een lager bedrag vaststellen.

Voor investeringen die onderdeel uitmaken van het innovatieproject, geldt dat het maximumbedrag voor dit onderdeel van een project niet meer bedraagt dan € 400.000 (€ 500.000 in probleemgebied) per bedrijf binnen een periode van drie jaar.

Soort steun

Subsidie.

Financiering

Soort financiering	Totaal bedrag 2007-2013 (verwachting) (in miljoenen euro's)	Totaal bedrag 2010 – 2013 i.v.m. nieuwe uitdagingen (in miljoenen euro's)
	39,9 (incl. private financiering bij top-up)	19,1
	Cofinanciering: 4,88 Top-up: 11,75	4,775
	4,88	14,325
	43,02	38,2

Gekwantificeerde doelen voor EU-indicatoren

Type indicator	Indicator	Nulsituatie	Streefwaarde	Streefwaarde voor nieuwe uitdagingen
Output (verplicht)	Aantal ondersteunde samenwerkingsinitiatieven: onderverdeeld naar: <ul style="list-style-type: none"> - Sector (landbouw/voedingssector/ beide voorgaande/bosbouw) - Soort samenwerkingsinitiatief (ontwikkeling nieuw product/ nieuwe proces/nieuwe technologie/ gemengd)	0	120 (incl. inzet top-up)	50 ¹⁹

Aanvullende programma specifieke indicatoren en gekwantificeerde doelen

geen

¹⁹ bosbouwactiviteiten komen niet in aanmerking voor steun in het kader van de nieuwe uitdagingen.

125 Infrastructuur voor de ontwikkeling/aanpassing van land- en bosbouw

Relevante artikel(en)

- Artikel 20(b)(v) en 30 van Verordening (EG) No. 1698/2005.
- Annex II punt 5.3.1.2.5 van Verordening (EG) No. 1974/2006.

Maatregelcode: 125

Beweegredenen voor steunverlening

Het concurrentievermogen van de Nederlandse land- en tuinbouw is in hoge mate afhankelijk van de kwaliteit van de infrastructuur. De noodzaak van verdere efficiëntieverhoging o.a. door schaalvergroting en andere kostenreducerende maatregelen zoals verbetering van de percelen, verbetering van de onderlinge aansluiting en ontsluiting van percelen en toegang tot infrastructuur maken investeringen in verdere verbetering van de infrastructuur nodig. Ook veranderingen in de fysieke omgeving van landbouwondernemingen (bijvoorbeeld veranderingen in functies van de omgeving, veranderingen in waterpeilbeheer) maken voortgaande investeringen in verdere verbetering van de infrastructuur nodig.

In Nederland is een voortgaand proces van schaalvergroting van de landbouw gaande. Terwijl het aantal agrarische ondernemingen daalt (van ruim 116.000 in 1994 naar bijna 84.000 in 2004) en naar verwachting blijft dalen, stijgt het areaal per bedrijf van gemiddeld 17 ha in 1994 naar 23 ha gemiddeld in 2004). De daling van het aantal ondernemingen doet zich voor bij de kleine en modale ondernemingen; het aantal grote ondernemingen, in Nederlandse grootte eenheden (Nge's) en ha's, stijgt daarentegen.²⁰ Wageningen UR verwacht dat het aantal ondernemingen zal blijven afnemen in alle deelsectoren van de landbouw. Zo wordt voor de melkveehouderij verwacht dat van de 22.000 (gespecialiseerde) melkveeondernemingen in 2004 (met 65 koeien op bijna 40 ha grond gemiddeld), er in 2015 ongeveer 14.000 over zijn (met ruim 80 melkkoeien op ruim 50 ha gemiddeld). Het aantal akkerbouwondernemingen neemt naar verwachting af van ruim 12.500 in 2004 naar ruim 10.500 in 2015.²¹

In de grondgebonden landbouw is vergroting en verbetering van landbouwkavels nodig om de perceelindeling te laten aansluiten bij veranderingen, met name door schaalvergroting, in de ondernemingen.

Consequentie van het voortdurende proces van schaalvergroting is een doorgaande herverdeling van grond die ertoe leidt dat de inrichting van de percelen en kavels op bedrijfsniveau niet optimaal is, terwijl juist een van de doelen van schaalvergroting is dat de efficiëntie op de onderneming toeneemt, waardoor de kosten dalen en investeringen in verdere concurrentieversterking en verduurzaming van de onderneming (eerder) rendabel worden.

De landbouwtellingen illustreren de gevolgen van de schaalvergroting in oppervlakte en de gevolgen daarvan voor de kavelstructuur: bedroeg het gemiddeld aantal kavels per bedrijf in 1993 nog 3,4 met een gemiddelde kavelgrootte van 5,0; in 2004 was het gemiddeld aantal kavels gestegen tot 5,7, met een gemiddelde kavelgrootte van 4,1. Hoewel er regionale verschillen zijn in de mate waarin, doet het verschijnsel zich in heel Nederland voor, zoals de tabel hieronder laat zien.

---

²⁰ LEI, LandbouwEconomisch Bericht 2006, p. 100-102

²¹ WUR, perspectieven voor de agrarische sector in Nederland, 2005, p. 137 e.v.

Bedrijfsverkaveling naar 14 groepen van landbouwgebieden

	gemiddeld aantal kavels per bedrijf				gemiddelde kavelgrootte in ha gemeten maat			
	1993	1997	1999	2004	1993	1997	1999	2004
Bouwhoek en Hogeland	3,0	4,5	4,6	6,8	11,0	8,7	8,2	6,4
Veenkoloniën en Oldambt	5,4	5,2	6,6	7,2	6,4	7,4	6,0	6,5
Noordelijk Weidegebied	3,3	4,0	5,3	7,2	7,0	6,6	5,2	4,4
Oostelijk Veehouderijgebied	3,4	3,6	4,2	5,8	4,3	4,4	4,2	3,6
Centraal Veehouderijgebied	2,8	3,0	3,4	5,2	3,3	3,4	3,2	2,6
IJsselmeerpolders	1,9	2,1	3,3	2,9	20,1	18,8	11,8	14,7
Westelijk Holland	1,9	2,1	2,7	3,3	4,7	4,9	3,9	3,8
Waterland/Droogmakerijen	2,9	3,7	4,5	8,3	7,2	6,6	5,4	3,4
Hollands/Utrechts weidegebied	2,8	3,0	4,2	6,4	6,2	6,6	4,7	3,6
Rivierengebied	2,9	2,9	3,2	4,2	4,6	5,1	4,9	4,6
Zuidwestelijk akkerbouwgebied	3,9	4,0	4,4	5,4	6,5	6,8	6,5	6,2
Zuidwest Brabant	3,3	3,4	3,4	4,8	3,2	3,5	3,7	3,2
Zuidelijk veehouderijgebied	4,1	3,6	4,1	5,9	3,1	3,6	3,5	2,9
Zuid-Limburg	7,3	7,6	7,4	11,3	2,4	2,5	2,7	2,1
Nederland	3,4	3,5	4,1	5,7	5,0	5,3	4,8	4,1

Bron: CBS Landbouwtelling.

Het is voor de concurrentiepositie van de Nederlandse landbouwers gewenst dat geïnvesteerd wordt in het verbeteren van de huidige, te veel versnipperde kavelstructuur. Verbetering van de kavelstructuur draagt ten algemene bij aan een meer efficiënte bedrijfsvoering. Daarnaast kunnen deze her-/ruilverkavelingsprojecten en inrichtingsprojecten ook bijdragen aan doelen op het gebied van o.a. milieu, dierenwelzijn, waterbeheer en recreatie. Zo kan het in balans brengen van de hoeveelheid dieren en grond op een bedrijf bijdragen aan het oplossen van de mestproblematiek; een grotere huiskavel maakt het makkelijker voor melkveehouders om hun dieren te weiden; verminderen van het aantal en de lengte van transportbewegingen op landbouwondernemingen drukt de kosten en is goed voor milieu en verkeersveiligheid; in herverkavelingsprojecten kunnen maatregelen worden opgenomen om het project in te passen in zijn omgeving: aanleggen van beplantingen en aanpassingen in de waterlopen-, wegen- en padenstructuur.

In bijgevoegde kaart worden indicatief de gebieden aangegeven waar projecten zullen worden uitgevoerd. De projecten komen veelal voort uit de integrale gebiedontwikkeling die de provincies voorstaan. Het streven is daarbij met de in te zetten middelen een zo hoog mogelijk economisch, ecologisch en sociaal-maatschappelijk rendement te bewerkstelligen. De randvoorwaarden hiervoor vormen de Europese en nationale doelen en regelgeving.

Buiten de op de bijgevoegde kaart aangegeven gebieden worden met de in deze maatregel aangegeven te vergoeden activiteiten ook projecten uitgevoerd.

Niet alleen in de grondgebonden landbouw ook in de niet-grondgebonden landbouwsectoren als de glastuinbouw vindt een voortdurend proces van schaalvergroting plaats. Zo is in de glastuinbouw de gemiddelde oppervlakte glas per bedrijf toegenomen van minder dan een halve hectare in de sierteelt en minder dan een hectare in de glasgroenteteelt begin jaren 70, tot 1,3 ha in de snijbloemeteelt, 1,4 ha in de potplantenteelt en 2,3 ha in de glasgroenteteelt in 2005. Verwachting is dat de bedrijfsomvang de komende 10 jaar groeit naar gemiddeld 2,5 ha glas, echter met een grote spreiding in bedrijfsomvang.²² Kosten ontstaan door de noodzaak bestaande kavels opnieuw in te richten, passend bij de nieuwe structuur van ondernemingen. Daarnaast zal er de komende jaren ook behoefte zijn aan investeringen in infrastructuur t.b.v. vooral meer duurzame energievoorziening in de glastuinbouw.

Inspanningen in de tuinbouw zullen voornamelijk worden toegespitst op de in de Nota Ruimte onderscheiden locaties van nationaal belang, de zogenaamde 'greenports' (de gebieden Westland/Oostland, Aalsmeer en Venlo, de Bollenstreek en het sierteeltgebied Boskoop) en in de

²² LEI, LEB 2006, p. 127

zogenaamde satellieten van de greenports²³. In de greenports zit het zwaartepunt van de Nederlandse tuinbouw. De sterke (internationale) positie van de greenports hangt nauw samen met het vermogen om snel en vraaggericht versproducten ("food & flowers") te kunnen leveren aan de retailorganisaties. Om de positie te consolideren staan de greenports en hun satellieten voor urgente ontwikkelingsopgaven zoals logistieke ontwikkeling (nieuwe logistieke concepten met bijbehorende infrastructuur) en bedrijfsontwikkeling (schaalvergroting).

Verder wil Nederland de ruimtelijke structuur van de regio's met veel Natura-2000 en overige EHS-gebieden zo verbeteren dat de ammoniakemissies en daaraan gerelateerde ammoniakdeposities van veehouderijbedrijven, die zijn gelegen in de directe nabijheid van deze waardevolle natuurgebieden, worden verminderd door bedrijfsverplaatsing naar locaties op grotere afstand van deze natuurgebieden.

Nederland wil deze opgaven met deze maatregel in het POP kunnen ondersteunen.

Doelen van de maatregel

1. Verbeteren van de verkavelings- en infrastructuur in de landbouw, plus de bijbehorende fysieke ingrepen, dragen bij aan een efficiëntere en meer duurzame bedrijfsvoering, en daarmee tot de versterking van het concurrentievermogen van landbouwondernemingen. De verbetering en ontwikkeling van de verkavelings- en infrastructuur worden nagestreefd door verbetering van landbouwgronden, de energievoorziening, het waterbeheer, de toegankelijkheid en de verkaveling van landbouwondernemingen. In het Meerjarenprogramma vitaal platteland 2007-2013 (MJP2) is vastgelegd dat de rijksoverheid ernaar streeft dat de ruimtelijke structuur van de grondgebonden landbouw verbetert door een vergroting van de landbouwkavels met ten minste 10% t.o.v. de uitgangssituatie in het plangebied en dat de betreffende landbouwkavels verbeterd zijn. 129.000 ha landbouwgrond moet aan het einde van de periode (2013) heringericht zijn. Dit doel is leidend voor de inzet in POP2.

2. Bij de verbetering van de verkavelings- of infrastructuur kan het tevens gaan om verbetering van de ligging van bedrijven uit oogpunt van de verkavelingsstructuur, de landbouwstructuur, milieu- en natuuroverwegingen. Zo kan verplaatsing van veehouderijbedrijven, die zijn gelegen in de directe nabijheid van Natura 2000 en overige EHS-gebieden, leiden tot een reductie van ammoniakemissie en daaraan gerelateerde ammoniakdepositie op deze natuurgebieden.

Voor projecten met aanvullende nationale financiering (top up) blijft de tekst van het maatregelfiche 125, zoals in het kader van de beschikking kenmerk C(2007) 3464, d.d. 20 juli 2007 vastgesteld, onverkort van kracht. Voor deze projecten gelden ook de voorwaarden uit de vrijstellingsfiches, te weten:

- voor verplaatsing van bedrijven nabij Natura 2000 en EHS: de doelstelling van de steun is het verbeteren van de ruimtelijke structuur van de landbouw in de regio's met Natura 2000 en overige EHS-gebieden door het verplaatsen van veehouderijbedrijven die zijn gelegen in de directe nabijheid van deze waardevolle natuurgebieden naar locaties op grotere afstand/elders, zodat de ammoniakemissie ter plekke en de daaraan gerelateerde ammoniakdepositie op deze natuurgebieden word verminderd.
- Voor energie-infrastructuurmaatregelen: doelstelling van de steun is het instandhouden en verbeteren van het milieu en het verlagen van de productiekosten. Het betreffen uitsluitend investeringen – en daaraan gekoppelde kosten – in energiegeleidingsverbindingen voor energietransitie tussen ten minste vier landbouwondernemingen, welke worden aangebracht uitsluitend ten behoeve van energiestromen tussen die landbouwondernemingen, inclusief besturingssystemen om de energiestromen tussen betrokken landbouwondernemingen te kunnen sturen.

---

²³ zie PKB kaart 1: Economie en landbouw uit de Nota Ruimte

- Voor herverkaveling kavelstructuur voor landbouwers: doelstelling van de steun is het verbeteren van de kavelstructuur in de landbouw ter verlaging van de productiekosten of ter instandhouding en verbetering van het milieu. Ten aanzien van steun verleend op grond van artikel 13 van verordening (EG) nr. 1857/2006: de steun voldoet aan de voorwaarden van dat artikel. De in aanmerking komende kosten betreffen de kosten van ruilproces (juridische en administratieve kosten).

Reikwijdte en acties

Verbetering en ontwikkeling van de verkavelings- en infrastructuur die verband houdt met de ontwikkeling en aanpassing van met name de grondgebonden landbouw. Steun kan met name worden verleend voor concrete acties die betrekking hebben op de toegankelijkheid van landbouwgrond, landinrichting en verbetering van land, energievoorziening en waterbeheer, leidend tot verbetering van de verkaveling van landbouwgronden, dan wel om verbetering van landbouwgronden, de energievoorziening, het waterbeheer of de toegankelijkheid van landbouwondernemingen. Het kan daarbij tevens gaan om verbetering van ligging van bedrijven uit oogpunt van verbetering van de verkavelingsstructuur, de landbouwstructuur, milieu- en natuuroverwegingen. Een en ander vindt plaats op en buiten landbouwondernemingen en kan dus ook een directe investering in grondverbetering, energievoorziening, het waterbeheer, de toegankelijkheid, de ligging en de verkaveling van individuele landbouwondernemingen inhouden. In peri-urbane gebieden kan het ook gaan om herverkaveling en zelfs herstructurering van land- en tuinbouw met als doel het realiseren van een duurzame bedrijvigheid.

De activiteiten zijn gericht op de verbetering van de productieomstandigheden in met name de grondgebonden landbouw. De activiteiten vinden in hoofdzaak plaats op gronden van landbouwondernemingen, maar gelet op het integrale karakter van veel verkavelings- of infrastructurale projecten, kunnen er ook activiteiten plaatsvinden op gronden van natuur- en landschapsorganisaties, gemeenten, waterschappen en anderen, voor zover betrokken bij landbouwstructuurverbeteringsprojecten voor met name de grondgebonden landbouw.

Acties kunnen gericht zijn op:

- Verbetering van de verkaveling/de ligging van kavels ten opzichte van elkaar
- Verbetering van de toegankelijkheid van kavels en percelen
- Verbetering van landbouwgronden
- Verbetering van de energievoorziening ten behoeve van de landbouw
- Verbetering van het waterbeheer en/of
- Verbetering van ligging van bedrijven uit oogpunt van de verkavelingstructuur, de landbouwstructuur, milieu- of natuuroverwegingen.

Er wordt geen steun toegekend aan landbouwondernemingen die ondernemingen in moeilijkheden zijn. In geval in individuele projecten ook doelen van andere assen van de plattelandsverordening worden nagestreefd, dan gelden voor de inzet van middelen de voorwaarden die van toepassing zijn op die as (en maatregel uit die as).

Beschrijving soorten te vergoeden activiteiten/subsidiabele kosten

1. Verbetering verkaveling- en infrastructuur

a. Kosten verkavelingproces: kosten van (stimulering van) kavelruilmaatregelen, kadasterkosten, notariskosten, kosten van een kavelruilcoördinator, kosten faciliteren aankoop ruilgronden (landmeterhectares).

b. Proceskosten verkaveling- of infrastructurale projecten: de kosten voor planvorming en voor het managen/organiseren van de uitvoering. Concreet gaat het daarbij om: de kosten voor de inzet van onderzoeksinstellingen, kosten inhuren experts, ingenieursbureaus, vacatiegelden voor gebiedscommissies.

c. Kosten van technische maatregelen, omvattende:

- De kosten van werkzaamheden om kavels beter bewerkbaar te maken. Concreet gaat het daarbij om: het dempen van bestaande en graven van nieuwe sloten, lichte egalisaties om kavels en percelen op elkaar te laten aansluiten, het aanpassen van de drainage, het met elkaar verbinden van percelen.
- De kosten van het ontsluiten of beter ontsluiten van kavels door een weg (incl. kosten van het aanvullen van het bestaande wegensysteem voor dit doel) en kosten van aanleg/aanpassing van andere infrastructuur.
- De kosten voor investeringen in energievoorzienings- of waterhuishoudingsmaatregelen die de duurzaamheid van de landbouw vergroten.
- De kosten van inpassingsmaatregelen: technische maatregelen in het gebied of in de omgeving gericht op het voorkomen van negatieve gevolgen voor de omgeving als gevolg van de verbetering van de functie landbouw: zoals aanbrengen van compenserende beplantingen en aanpassingen in de wegen- en padenstructuur.

Afhankelijk van het stadium waarin de verkaveling- of infrastructurele projecten verkeren kunnen de hiervoor onderscheiden categorieën 1 en 2 het hoofddeel van de projectkosten uitmaken. Een voorbeeld hiervoor zijn de projectmatige kavelruilen waarin naar verhouding weinig werken worden uitgevoerd en de kosten bestaan uit: informeren landbouwers over de ruilmogelijkheden voor hun bedrijven, het maken van een ruilplan, het effectueren van het ruilplan met uiteindelijk de aktepassering bij de notaris.

2. Bedrijfsverplaatsingen:

Het kan hierbij gaan om verbetering van ligging van bedrijven uit oogpunt van de landbouwstructuur (inclusief verkaveling), milieu- en natuuroverwegingen. Bij bedrijfsverplaatsing wordt een tegemoetkoming in de kosten verbonden aan de bedrijfsverplaatsing gegeven. Het betreft een gedeeltelijke vergoeding van de werkelijke kosten van de verplaatsing van het landbouwbedrijf. Verzekerd is dat alle kosten van overcompensatie zijn uitgesloten.

De voor steun in aanmerking komende kosten zijn:

a) de kosten die door de landbouwonderneming worden gemaakt voor de aankoop van de nieuwe landbouwgrond (niet zijnde bouwgrond). Deze steun bedraagt 10% van de in aanmerking komende kosten van deze investering én nooit meer dan het equivalent van:

- het aantal door de landbouwonderneming aan BBL overgedragen hectares landbouwgrond vermenigvuldigt met € 3000, vermeerderd met:
- 6% van de aankoopprijs van een zelfde aantal als in het vorige punt genoemde hectares landbouwgrond van de nieuwe locatie.

b) uitsluitend de kosten gemoeid met verplaatsing van landbouwbedrijfsgebouwen. Dit kunnen zijn:

- 100% van de taxatiewaarde van de te verlaten bedrijfsgebouwen, dan wel;
- sloopkosten van te verlaten bedrijfsgebouwen;
- notariskosten;
- kadastrale kosten;
- kosten gemaakt in verband met (adviserings)werkzaamheden door deskundigen (makelaars, accountants);
- verhuiskosten;

dit alles met een maximum van € 50.000 per bedrijfsverplaatsing.

Indien de verkoopopbrengst meer bedraagt dan de taxatiewaarde wordt deze meerwaarde in mindering gebracht op de steun.

Het Bureau Beheer Landbouwgronden verwerft gronden tegen de waarde zoals die geldt op de vrije markt (representatieve marktwaarden).

Steun aan investeringen

Met betrekking tot investeringen zijn de volgende kosten subsidiabel:

1. De uitgaven betrekking hebbende op:

- a) De bouw, verwerving, inclusief huurkoop, of verbetering van onroerende goederen;

- b) De koop of huurkoop van machines en materieel, met inbegrip van computerprogrammatuur, tot maximaal de marktwaarde van de activa; andere kosten in verband met een huurkoopcontract (belastingen, marge voor de verhuurder, kosten voor de herfinanciering van rente, overheadkosten, verzekeringspremies enz.) zijn geen in aanmerking komende uitgaven;
- c) Algemene kosten in verband met de onder a) en b) bedoelde uitgaven. Concreet gaat het daarbij om: kosten voor architecten, ingenieurs en adviseurs, haalbaarheidsstudies en het verkrijgen van octrooien en licenties.

2. Er wordt geen steun toegekend in verband met:

- a) De aankoop van landbouwproductierechten, dieren en zaai- en pootgoed van jaarlijkse gewassen alsook het planten daarvan;
- b) Gewone vervangingsinvesteringen;
- c) De aankoop van grond voor een bedrag dat hoger is dan 10% van de totale subsidiabele uitgaven voor de betrokken concrete actie, tenzij er sprake is van concrete acties ten behoeve van milieubehoud en er een motivatie wordt gegeven waaruit blijkt dat zonder deze aankoop van grond hoger dan 10%, het project niet gerealiseerd kan worden.

3. Voor zover onder deze maatregel investeringen worden gesteund, geldt dat de steun wordt ingetrokken indien de investering waarvoor steun is verstrekt gedurende vijf jaar te rekenen van de vaststelling van de steun een belangrijke wijziging ondergaat die:

- a) De aard of de uitvoeringsvoorwaarden van het vaststellingsbesluit raakt, of een onderneming of overheidsinstantie onrechtmatig voordeel oplevert;
- b) Het gevolg is hetzij van een verandering in de aard van de eigendom van een infrastructuurvoorziening, hetzij van de beëindiging of verplaatsing van een productiecapaciteit.

4. Indien overheden begunstigden zijn, en de investeringen een publiek doel dienen, is er bij investeringen overigens geen staatssteun in de zin van art. 87, eerste lid, van het Verdrag.

Begunstigden

Agrarische ondernemingen en samenwerkingsverbanden daarvan, stichtingen voor kavelruil, landbouworganisaties, bestuurscommissies²⁴, provincies, waterschappen en gemeenten, samenwerkingsverbanden van gemeenten en natuur- en landschapsorganisaties.

Soort Steun

Subsidie.

---

²⁴ Het gaat hier om bestuurscommissies die hiertoe van de provincie de bevoegdheden hebben gekregen op grond van de Provinciewet en de Wet Inrichting Landelijk Gebied (WILG).

Steunintensiteit

Begunstigde en soort kosten	Hoogte steun in % van subsidiabele kosten
<i>1. verbetering kavelstructuur</i>	
Overheden en organisaties met een publieke activiteit ²⁵ : de totale subsidiabele kosten	Max. 100%
Private begunstigen: de totale subsidiabele kosten, inhuren van adviseurs ²⁶	Max. 90%
investeringen in of door ondernemingen	Max. 40%
<i>2. Bedrijfsverplaatsingen</i>	
Kosten hervestiging van een soortgelijk bedrijf als het oude	Max. 100% werkelijke kosten (zie voor uitwerking onder 'Beschrijving soorten te vergoeden activiteiten/Subsidiabele kosten', onderdeel 3. bedrijfsverplaatsingen)

Financiering

Soort	Totaal bedrag 2007-2013 (in miljoenen euro's)
Private financiering	40 (incl. private financiering bij top-up)
Nationale publieke steun	Cofinanciering: 80 Top-up: 55
EU publieke steun	80
Verwachte totaal voor 2007-2013	255

Gekwantificeerde doelen voor EU-indicatoren

Type indicator	Indicator	Nulsituatie	Streefwaarde
Output (verplicht)	Aantal ondersteunde werken: onderverdeeld naar: - Soort land (landbouw/bosbouw) - Soort operatie (toegang, energievoorziening, waterbeheer, ruilverkaveling/landverbetering)	0	- Kavelruil- en/of infrastructurele projecten: 350 - Bedrijfsverplaatsingen: 50
	Totale volume aan investeringen onderverdeeld naar: - Soort land (landbouw/bosbouw) - Soort operatie (toegang, energievoorziening, waterbeheer, ruilverkaveling/landverbetering)	0	- kavelruil- en/of infrastructurele projecten: € 202 mln. - bedrijfsverplaatsingen: € 51 mln.

Aanvullende programma specifieke indicatoren en gekwantificeerde doelen

Zie asbeschrijving in hoofdstuk 5 (§ 5.3.1.3) van het programmadocument.

²⁵ Zie definitie in hoofdstuk 5 programmadocument.

²⁶ Gegeven de vaak relatief hoge proceskosten, vergoedt Nederland tot 90% van adviseurskosten.

Inrichting en reconstructie in Nederland

Stand per 1 januari 2006

- Landinrichting in voorbereiding
- Landinrichting in uitvoering (modulair)
- Reconstructiegebieden
- Gebiedsuitwerking en planuitwerking reconstructie
- Nadere uitwerking rivierengebied NURG
- Delta Natuur

maatregel 125 kan overal in de landbouwgebieden plaatsvinden

Modulaire landinrichtingsprojecten:

Landinrichtingsprojecten waarvan de uitvoering gestart is na 1999 en waarvoor de uitvoering plaatsvindt in (deel)plannen met een beperkte looptijd van 4 à 5 jaar.

dienst landelijk gebied
voor ontwikkeling en beheer

132 Deelname door landbouwers aan voedselkwaliteitsregelingen

Relevante artikel(en)

- Artikel 20(c)(ii) en 32 van Verordening (EG) No. 1698/2005.
- Artikel 22 en Annex II punt 5.3.1.3.2 van Verordening (EG) No. 1974/2006.

Maatregelcode: 132

Beweegredenen voor steunverlening

Landbouwproducten geproduceerd onder een voedselkwaliteitsregeling kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan het verduurzamen en vergroten van het concurrentievermogen van de landbouw. De herkenbaarheid van landbouwproducten geproduceerd onder een voedselkwaliteitsregeling maakt het voor consumenten makkelijk om een weloverwogen keuze te maken.

Nederland meent dat de herkenbaarheid van dit soort producten in de winkel van belang is voor het goed laten werken van de markt. Consumenten moeten kunnen kiezen voor kwaliteit. Deelname door primaire producenten aan een van deze regelingen garandeert dat die kwaliteit ook geleverd wordt. Uiteindelijk zal het aanbod van dit soort producten gebaseerd moeten zijn op de vraag uit de markt. Deelname aan een dergelijk gecertificeerd voedselkwaliteitssysteem brengt vaak echter extra kosten voor de landbouwer met zich mee. Kosten als gevolg van de veelal afwijkende productiewijze t.o.v. de reguliere landbouw, omschakelingsperiode en kosten die te maken hebben met certificering en het toezicht daarop.

Biologische landbouw

Door in elk geval producenten van biologische voedselproducten op grond van deze maatregel te ondersteunen wil Nederland ook gevolg geven aan het voornemen in het Europees Actieplan²⁷ de Verordening Plattelandsontwikkeling te benutten voor de verdere ontwikkeling van biologische landbouw. De biologische landbouw levert immers een belangrijke bijdrage aan de verduurzaming van de landbouw. De huidige (intensieve) landbouw voldoet nog niet aan de eisen die de samenleving stelt op het gebied van duurzaamheid (milieu, dierenwelzijn, (agro)biodiversiteit, landschap en natuur). Biologische landbouw is een oplossingsrichting om de landbouw in Nederland duurzamer te krijgen. Een groter aandeel biologische landbouw in Nederland komt tegemoet aan de maatschappelijke roep om een duurzamere landbouw in Nederland. Een andere oplossingsrichting is het duurzamer krijgen van de gangbare, niet biologische landbouw. Ook deze oplossing is echter gebaat bij de biologische landbouw als voorbeeldfunctie.

Op dit moment zijn biologische producten in de winkel een van de weinige voor de consument herkenbare duurzame producten. Certificering en toezicht op deze certificering waarborgen de kwaliteit van biologische producten. Het EKO-keurmerk heeft zich ontwikkeld tot een krachtig en herkenbaar merk, waar consumenten vertrouwen in hebben. Daarnaast is de biologische keten een voorbeeld voor de gangbare keten. Er vindt spin-off plaats naar de gangbare landbouw; de biologische landbouw is de 'kraamkamer' voor verduurzaming van de gangbare landbouw²⁸.

De evaluatie²⁹ van de beleidsnota biologische landbouw 2001-2004³⁰ heeft uitgewezen dat met name de marktvrage de keuze voor biologische landbouw beïnvloedt. Het marktpotentieel is de trekkende kracht om biologisch te (gaan) produceren. Het is dan ook een positieve ontwikkeling dat de consumentenbestedingen aan biologische producten de afgelopen jaren zijn gestegen³¹, ondanks prijzenoorlog tussen de diverse supermarktketens en economische recessie.

²⁷ Europees Actieplan voor biologisch voedsel en biologische landbouw, Mededeling van de commissie aan de raad en het Europees parlement, Brussel, 10 juni 2004

²⁸ Kraamkamer van duurzaamheid; de innovatieve kracht van biologische landbouw voor verduurzaming van de gangbare landbouw, Wageningen UR, mei 2004

²⁹ Biologisch meer gangbaar, Evaluatieonderzoek Nota Biologische Landbouw 2001-2004, IME consult, juli 2004, p. 105-114

³⁰ Een biologische markt te winnen, Beleidsnota biologische landbouw 2001-2004, Ministerie van LNV, september 2000

³¹ zie EKO-monitor: <http://www.biologica.nl/eko-monitor>

Om op eigen kracht internationaal concurrerend te zijn is een voldoende kritische massa noodzakelijk. De biologische landbouw heeft op dit moment deze kritische massa nog niet bereikt. Om de biologische landbouw in de overgangperiode tot het uitgroeien naar een volwaardige sector te ondersteunen wil Nederland met deze maatregel een stimulans geven aan de eerste en daarom zeer belangrijke schakel in de biologische keten: de primaire producenten. De biologische productiewijze en de bijbehorende certificering en toezicht leveren extra lasten op voor biologische producenten. Terwijl er veel maatschappelijke waardering bestaat voor de bijdrage die deze landbouwers leveren aan verbetering van milieu, landelijk gebied en dierenwelzijn.

Doelen van de maatregel

Stimuleren van landbouwers om deel te (blijven) nemen aan een kwaliteitssysteem (i.c. biologische landbouw), omdat dit leidt tot een verbetering van de kwaliteit van producten en verduurzaming van productieprocessen in de landbouw, met hogere (markt)waarde van deze producten als gevolg.

Reikwijdte en acties

1. Steun wordt uitsluitend verleend voor landbouwproducten die voor menselijke consumptie zijn bestemd
2. De steun is een vergoeding voor de vaste kosten die voortvloeien uit het vrijwillig deelnemen aan een Europees voedselkwaliteitssysteem.
3. De steun mag geen betrekking hebben op regelingen die uitsluitend tot doel hebben de controle te verscherpen op de naleving van uit communautaire regelgeving of nationale wetgeving voortvloeiende dwingende normen.
4. Steun zal worden gegeven aan landbouwers die deelnemen aan de biologische landbouw. In het geval van biologische landbouw zal controle en sanctionering door Dienst Regelingen gebeuren op basis van de gegevens van de door Nederland op grond van artikel 9 van Vo. 2092/91 aangewezen controle instantie. Voorwaarde voor subsidiabiliteit is het aangesloten zijn bij deze organisatie als biologisch bedrijf en/of bedrijf in omschakeling. Indien niet meer aan deze voorwaarde wordt voldaan zal de subsidie stopgezet worden.

Soort steun

Subsidie

Begunstigden

Landbouwers die deelnemen aan een voedselkwaliteitsregeling zoals bedoeld hieronder. In het geval van biologische landbouw, gaat het ook om landbouwbedrijven in omschakeling naar de biologische productiemethode.

Lijst van EU en nationale kwaliteitsregelingen die in aanmerking komen voor steun, inclusief de lijst van producten die gekwalificeerd zijn voor steun onder het gekozen kwaliteitsregeling. Voor nationale regelingen een beschrijving van de regeling voor wat betreft de criteria opgenomen in de Verordening (EG) nr. 1974/2006

1. Als communautaire kwaliteitsregelingen worden aangemerkt:

- a) Verordening 510/2006 (geografische aanduidingen)
- b) Verordening 509/2006 (specificiteitscertificeringen)
- c) Verordening 2092/91 (biologische landbouw)
- d) Titel VI van Verordening 1493/1999 (wijn)

Voor producten onder a) en b) kan alleen steun worden gegeven voor producten die geregistreerd zijn in een van de registers van de Gemeenschap (zie:

- a) http://europa.eu.int/comm/agriculture/foodqual/quali1_nl.htm

In 2007 zal deze maatregel alleen gebruikt worden voor deelname aan biologische landbouw.

Indicatie van de officiële autoriteiten verantwoordelijk voor het toezicht op het functioneren van de kwaliteitsregeling en een beschrijving van de organisatorische arrangementen voor het toezicht

Controle en sanctionering door Dienst Regelingen zal gebeuren op basis van de gegevens van de door Nederland op grond van artikel 9 van Vo. 2092/91 aangewezen controle instantie. Voorwaarde voor subsidiabiliteit is het aangesloten zijn bij deze organisatie als biologisch bedrijf en/of bedrijf in omschakeling. Indien niet meer aan deze voorwaarde wordt voldaan zal de subsidie stopgezet worden.

Steunbedrag per in aanmerking komende regeling

1. De steun wordt ten hoogste gedurende vijf jaar verleend in de vorm van een jaarlijkse bijdrage. De hoogte van de bijdrage wordt bepaald op basis van de hoogte van de vaste kosten die zijn gemoeid met deelneming aan de desbetreffende regeling. Alleen de werkelijke kosten worden vergoed. Van deze kosten wordt maximaal 100% vergoed.

2. De maximale subsidie per bedrijf per jaar gedurende een periode van maximaal 5 jaar is 3.000 euro.

Motivering van de vaste kosten

1. Onder vaste kosten wordt verstaan: kosten verbonden aan het toetreden tot en de jaarlijkse kosten verbonden aan deelname aan het schema, met inbegrip van, waar nodig, controle- en inspectiekosten.

2. Voorkomen dubbele vergoeding:

Biologische landbouw

Artikel 22 lid 4 Vo. (EG) 1974/2006 is van toepassing, wat betreft de Regeling Stimulering Biologische Productiemethode, paragraaf 2: hectaretoeslag³². De landbouwmilieumaatregel RSBP vergoedt geen vaste kosten, maar gedeerde inkomsten.

Er zal geen nieuwe openstelling van de RSBP, paragraaf 2 meer plaatsvinden. Wel zullen lopende contracten worden afgehandeld. De begunstigden van de RSBP, paragraaf 2 ontvangen subsidie voor het realiseren van milieuverbeteringen, waarbij begunstigden een subsidie ontvangen voor de gedeerde inkomsten in de omschakelperiode dat biologische geproduceerde producten nog niet biologisch afgezet kunnen worden en/of steun ter tegemoetkoming in gedeerde inkomsten als gevolg van een door de aanvrager aangegane verbintenis om gedurende in ieder geval vijf jaar de biologische productiemethode voor te zetten³³. De RSBP, paragraaf 2 voorziet niet in een vergoeding van de kosten voor certificering.

Financiering

Soort	Totaal bedrag 2007-2013 (verwachting) (in miljoenen euro's)
Private financiering	0
Nationale publieke steun	4,5 top-up: 0,425
EU-publieke steun	4,5
Verwachte totaal voor 2007-2013	9,425

³² Deze regeling is per 1 april 2007 ingetrokken en vervangen door de Regeling LNV-subsidies (Staatscourant 15 februari 2007, nr. 33 / p. 8 e.v.. T.a.v. uitfinanciering blijven de voorschriften van de ingetrokken regeling van toepassing (zie art 6:3 van de Regeling LNV-subsidies).

³³ Zie beschrijving van de RSBP in: Plattelandsontwikkelingsprogramma Nederland Bijlagen, geconsolideerde versie september 2005, pag. 27.

Beschrijving van overgangsbepalingen

In POP1 is in 2006 de maatregel deelname aan voedselkwaliteitssystemen voor deelname aan de biologische productiemethode opgenomen. Deze maatregel wordt voortgezet onder POP2.

Subsidieregeling Stimulering voortzetting biologische productiemethoden (artikel 24 bis, ter en quater van Vo. 1257/1999).	Totale publieke steun € 4 mln. waarvan EU-bijdrage € 2 mln.	De uitgaven vinden plaats tussen 1/1/2007 en 31/12/2011 en worden bij de EU gedeclareerd uiterlijk 31/1/2012. Op deze verplichtingen/ uitgaven zijn de voorwaarden van POP1 van toepassing.
--	---	--

Gekwantificeerde doelen voor EU-indicatoren

Type indicator	Indicator	Nulsituatie	Streefwaarde
Output (verplicht)	Aantal begunstigde bedrijven dat deelneemt aan een voedselkwaliteitssysteem/label, onderverdeeld naar: - soort kwaliteitsschema - productcategorie	Biologisch: 1.468	Biologisch: 1.500

Aanvullende programma specifieke indicatoren en gekwantificeerde doelen

Output (nationaal)	Areaal onder een voedselkwaliteitssysteem/-label	Biologisch: 48.765 ha	Biologisch: 200.000 ha ³⁴ .
--------------------	--	-----------------------	--

Coherentie met de eerste pijler GLB³⁵

Zie hoofdstuk 10 van het POP2.

Nederland maakt geen gebruik van de optie als bedoeld in artikel 69 van Vo. 1782/2003 (zie brief Nederland aan de Europese Commissie van 20 juli 2004, kenmerk DL.2004/2243, houdende een mededeling ex art. 146 VO. (EG). 1782/2003). Derhalve is naast steun op basis van deze maatregel geen steun op basis van dat artikel mogelijk.

³⁴ Gebaseerd op doel om op 10 % van het landbouwareaal biologische landbouw te bedrijven

³⁵ Criteria en administratieve regels om te verzekeren dat activiteiten die uitzonderlijk profiteren van plattelandssteun onder steunschema's in annex I van de Verordening (EG) nr. 1974/2006 niet gesteund worden door andere relevante instrumenten van het GLB.

133 Activiteiten op het gebied van voorlichting en afzetbevordering

Relevante artikel(en)

- Artikel 20(c)(iii) en 33 van Verordening (EG) No. 1698/2005.
- Artikel 23 en Annex II punt 5.3.1.3.3 van Verordening (EG) No. 1974/2006.

Maatregelcode: 133

Beweegredenen voor steunverlening

Landbouwproducten geproduceerd onder een voedselkwaliteitsregeling (zoals de biologische landbouw) leveren een belangrijke bijdrage aan het vergroten van de concurrentiepositie van de landbouw en de verdere verduurzaming van de landbouw. De herkenbaarheid van landbouwproducten geproduceerd onder een voedselkwaliteitsregeling maakt het voor consumenten makkelijker om een weloverwogen keuze te maken.

Om een meer duurzame samenleving te bereiken is het zaak om, naast producenten, met name ook burgers én consumenten te informeren over de duurzaamheidskarakteristieken van verschillende product(groep)en. De correlatie tussen het actief informeren over duurzame productiesystemen en een verhoogd duurzaam koopgedrag bij consumenten is aanzienlijk.

Generieke promotieactiviteiten rondom duurzame, bijvoorbeeld biologische, producten genereren een verschuiving van consumentenvoorkeur richting dat type producten. Daarom vindt de Nederlandse overheid het noodzakelijk dat zij activiteiten op het gebied van voorlichting en afgeleide afzetbevordering ondersteunt.

Hierbij wordt het wel van belang geacht dat producenten nagaan of samenwerking met andere (keten)partijen hierbij extra gunstige resultaten kan opleveren. In de beoordeling van projectvoorstellen voor voorlichting en afzetbevordering zal het aspect 'aandacht voor samenwerking' een rol kunnen spelen (zie hieronder).

Doelen van de maatregel

Via deze maatregel worden voorlichtings- en afzetbevorderende activiteiten ondernomen waardoor uiteindelijk consumenten/burgers beter in staat zijn gecertificeerde kwaliteitssystemen (en hun betekenis) te herkennen en te vertalen in weloverwogen aankoopbeslissingen.

Reikwijdte en acties

1) Relatie met voedselkwaliteitsregelingen

Alleen die activiteiten worden ondersteund die betrekking hebben op producten die onder een Europese voedselkwaliteitsregeling vallen.

2) Reikwijdte

1. Steun wordt verleend voor activiteiten *door producentengroeperingen* die zijn gericht op twee doelgroepen:

a. Consumenten (incl. speciale doelgroepen daarbinnen) om hen te informeren en ertoe over te halen de landbouwproducten te kopen die onder het kwaliteitsschema vallen. Hier kan gedacht worden aan onder andere:

- Ontwikkelen en verspreiden van voorlichtingsmateriaal;
- Deelname met professionele stand aan consumentenbeurzen (bijv. Huishoudbeurs);
- Voorlichtingsactiviteiten op de winkelvloer van detailhandelaren/supermarktketens ten behoeve van kennisoverdracht;
- Organiseren van workshops ten behoeve van vaardigheidsoverdracht (bijv. kookshows).

b. Distributeurs (groothandel, detailhandel, catering en andere afzetkanalen) en verwerkers om hen te ondersteunen bij het doen aan voorlichting en afzetbevordering gericht op het informeren van consumenten voor betreffende producten. Hierbij kan gedacht worden aan:

- Met behulp van keten-/productmanagers afspraken maken met afzetkanalen over voorlichting en promotie ten behoeve van consumenten van betreffende producten. Afspraken worden neergelegd in Plan van Aanpak waaraan ketenpartijen zich committeren. Keten-/productmanagers kunnen distributeurs ondersteunen bij de implementatie van het Plan van Aanpak.

- Deelname met stand aan vakbeurzen;
- Uitvoeren van toegepast consumentenvoorlichtingsonderzoek ten behoeve van het stimuleren van afzet van kwaliteitsproducten.

2. De activiteiten moeten de aandacht vestigen op de specifieke karakteristieken van de betrokken producten (met name de kwaliteit, productiemethode, hoog niveau van dierenwelzijn, milieubescherming of andere bijzondere kwaliteiten die aan het kwaliteitsschema kunnen worden gerelateerd). Hierbij kan gebruik worden gemaakt van wetenschappelijke en technische informatie over deze producten.

3. De gesteunde activiteiten moeten plaatsvinden binnen de Interne Markt.

4. De gesteunde activiteiten mogen geen betrekking hebben op commerciële merken.

5. Het is niet toegestaan om consumenten over te halen een product te kopen vanwege zijn specifieke herkomstgebied, met uitzondering van producten onder Verordening 510/2006 (geografische aanduidingen) en titel VI van Verordening 1493/1999 (wijn)producten onder mogen (behalve voor geografische aanduidingen). De herkomst mag worden vermeld, mits dat ondergeschikt is aan de hoofdboodschap.

6. Alle informatiemateriaal, promotiemateriaal en advertenties moeten voldoen aan de Gemeenschapswetgeving. Concepten moeten ter controle daarop worden toegezonden naar de bevoegde autoriteiten van de lidstaten (zie hieronder).

Van toepassing zijnde communautaire logo's moeten worden vermeld in het voorlichtings- en promotiemateriaal.

3) Beoordeling van aanvragen

Deze maatregel wordt opengesteld middels een tender of open inschrijving.

Aanvragen worden beoordeeld door een beoordelingscommissie die de minister adviseert over de toewijzing van subsidies.

Criteria:

- Doelgroep en bereik van de activiteiten;
- Samenhang doel en in te zetten hulpmiddelen en verwacht bereik doelgroep;
- Verwachte doeltreffendheid en doelmatigheid van de activiteiten;
- (eventueel) Mate waarin samenwerking wordt gezocht met ketenpartijen en/of anderen.

Soort steun

Subsidie

Begunstigden

Producentengroeperingen die een activiteit op het gebied van voorlichting over en afzetbevordering voor producten onder een voedselkwaliteitssysteem gaan ondernemen.

Onder producentengroeperingen worden verstaan organisaties, van welke juridische vorm dan ook, waarin marktdeelnemers zijn verenigd die voor een specifiek landbouwproduct of levensmiddel actief deelnemen aan een kwaliteitsregeling als hieronder bedoeld.

Beroeps- of kolomorganisaties die representatief zijn voor één of meer sectoren kunnen niet als producentengroepering gekwalificeerd worden.

Lijst van EU kwaliteitsregelingen gekozen onder de maatregel deelname aan voedselkwaliteitsregelingen

1. Als communautaire kwaliteitsregelingen worden aangemerkt:

- a) Verordening 510/2006 (geografische aanduidingen)
- b) Verordening 509/2006 (specificiteitscertificeringen)
- c) Verordening 2092/91 (biologische landbouw)
- d) Titel VI van Verordening 1493/1999 (wijn)

Voor producten onder a) en b) kan alleen steun worden gegeven voor producten die geregistreerd zijn in een van de registers van de Gemeenschap (zie: http://europa.eu.int/comm/agriculture/foodqual/quali1_nl.htm)

Nederland zet deze maatregel voornamelijk alleen in voor de afzetbevordering van en voorlichting over producten uit de biologische landbouw.

Coherentie met de eerste pijler GLB³⁶

De steun mag niet cumuleren met voorlichting en promotiecampagnes die reeds op grond van Verordening 2826/2000 worden gefinancierd.

Nederland maakt geen gebruik van de optie als bedoeld in artikel 69 van Vo. 1782/2003 (zie brief Nederland aan de Europese Commissie van 20 juli 2004, kenmerk DL.2004/2243, houdende een mededeling ex art. 146 VO. (EG). 1782/2003). Derhalve is naast steun op basis van deze maatregel geen steun op basis van dat artikel mogelijk.

Procedure voor ex ante controle op informatie-, promotie- en advertentiemateriaal

Informatie- promotie en advertentiemateriaal moet ter beoordeling vooraf worden ingediend bij Dienst Regelingen. Dienst Regelingen toetst of dit materiaal voldoet aan de eisen vastgelegd in deze maatregel en eventuele nadere uitwerkingen hiervan in nationale regelgeving. Alleen goedgekeurd materiaal mag worden ingezet ten behoeve van voorlichting en afzetbevordering.

Samenvattende beschrijving van de soorten in aanmerking komende kosten

Subsidiabele kosten zijn:

- Kosten voor het verspreiden van technische en wetenschappelijke kennis over producten die het voorwerp zijn van een voedselkwaliteitsregeling;
- Kosten voor de organisatie van of deelname aan beurzen, tentoonstellingen of vergelijkbare public relationsevenementen die betrekking hebben op producten die het voorwerp zijn van een voedselkwaliteitsregeling;
- Kosten voor het voorlichten en promoten via diverse media of bij verkooppunten over producten die het voorwerp zijn van een voedselkwaliteitsregeling (incl. het ontwikkelen, uitwerken, vervaardigen en verspreiden van het betreffende voorlichtings- en promotiemateriaal).

Genoemde kosten kunnen ook omvatten de kosten van het inhuren van deskundig personeel en adviseurs; en eenmalige organisatiekosten van samenwerkingsverbanden tussen productengroeperingen en anderen gericht op voorlichting en afzetbevordering.

Hoogte van de steun

De steun bedraagt maximaal 70% van de subsidiabele kosten van de betreffende actie.

Financiering

Soort	Totaal bedrag 2007-2013 (verwachting) (in miljoenen €)
Private financiering	1,925 (incl. private financiering bij top-up)
Nationale publieke steun	0,75 top-up: 0,425
EU publieke steun	0,75
Verwachte totaal voor 2007-2013	3,850

Beschrijving van overgangsbepalingen

Geen

³⁶ Criteria en administratieve regels om te verzekeren dat activiteiten die uitzonderlijk profiteren van plattelandsteun onder steunschema's in annex I van de Verordening (EG) nr.1974/2006

Gekwantificeerde doelen voor EU-indicatoren

Type indicator	Indicator	Nulsituatie	Streefwaarde
Output (verplicht)	Aantal begunstigde acties onderverdeeld naar: <ul style="list-style-type: none"> • soort kwaliteitsschema • productcategorie	0	75

Aanvullende programma specifieke indicatoren en gekwantificeerde doelen

geen

Maatregelfiches as 2

212 Betalingen voor natuurlijke handicaps aan landbouwers in andere gebieden met handicaps dan berggebieden (probleemgebieden)

Maatregelcode: 212

Relevante artikelen

Basis is verordening (EG) nr. 1257/99, artikel 13 en 14, probleemgebieden en gebieden met specifieke beperkingen op milieugebied. Deze verordening is in ieder geval nog geldig tot en met 2009. Daarna is artikel 37 van Verordening (EG) nr. 1698/2005 van toepassing. Op dit moment wordt het probleemgebiedenbeleid geëvalueerd door de EU, dit geldt met name voor de categorie 'overige probleemgebieden' die moet worden omgevormd naar de categorie 'natuurlijke handicaps'. Naar verwachting worden hiervoor nieuwe criteria gekozen die gaan gelden vanaf 2014.

Beweegredenen voor steunverlening

In bepaalde gebieden is financiering van probleemgebieden randvoorwaardelijk voor behoud van het landschap en de economische ontwikkeling. In Nederland is in totaal ca. 232.946 ha hectare landbouwgrond als probleemgebied aangewezen. Dit is minder dan de 10% (349.000 ha) van het totale areaal die maximaal als probleemgebied zou mogen worden aangemerkt. Het betreft gebieden waar, vanwege specifieke belemmeringen de landbouwactiviteiten dreigen te verdwijnen. De landbouw is in deze aangewezen gebieden echter noodzakelijk voor het behoud van milieu, de verzorging van het natuurlijk landschap, hun toeristische bestemming of voor bescherming van kusten.

Doel van de maatregel

Doelstelling van de maatregel is om te voorkomen dat landbouwers wegtrekken uit gebieden met natuurlijke handicaps, daar waar landbouwers nodig zijn om het landschap te behouden. De maatregel draagt naar verwachting verder bij aan:

- biodiversiteit
- klimaatverandering
- verbetering van bodemkwaliteit
- landschap

Reikwijdte en acties

Lidstaat Nederland mag tot 10% van haar grondgebied aanwijzen als probleemgebieden. Van de 3.490.000 hectare grond die ons land rijk is, heeft Nederland onder POP1 ca. 223.952 hectare als probleemgebied aangewezen. Daarvan is 107.985 ha reeds aangewezen vóór 2000. De gebieden die zijn aangemeld na 2001 zijn ingedeeld in de volgende gebiedscategorieën, zijnde:

- diepe veenweidegebieden;
- uiterwaarden;
- hellingen;
- beekdalen en overstromingsgebieden;

Met de indiening van POP2 vindt een uitbreiding plaats van 6.553 ha voor het Zuid-Limburgse Heuvelland en 2.441 ha voor Midden Delfland ten opzichte van POP1, waarmee het totaal op ca. 232.946 ha komt.

Vanaf 2010 vindt een uitbreiding plaats met 19.850 ha verdeeld over de gebieden Westerkwartier en de Noordelijke Friese Wouden. Hiermee komt het totale areaal probleemgebieden op ca. 252.796 ha.

De hectareverdeling per gebiedscategorie ziet er als volgt uit:

Categorie	Hectares
Beekdalen	19291,941
Beekdalen en veenweide	5565,258
Beekdalen en hellingen	81,428
Beekdalen en uiterwaarden	3,436
Veenweide	79329,344
Hellingen	9531,678 (waarvan 6.553,185 ha nieuw)
hellingen en uiterwaarden	109,750
Uiterwaarden	8607,717
Midden Delfland	2440,626 (nieuw)
Oud (aangewezen voor 1999)	107984,587
Totaal 2006	232945,765
Noordelijke Friese Wouden	7.200
Westerkwartier	12.650
Totaal	19.850
Totaal m.i.v. 2010	252.795,765

Gebieden zijn als probleemgebied aangewezen, als één of meerdere omstandigheden in bepaalde mate van toepassing zijn. In de subbijlage bij as 2 zijn de gebieden weergegeven. Door de provincies worden probleemgebieden begrensd. De vastgestelde minimumoppervlakte bedraagt 0,5 hectare. Gemeenschappelijke weidegronden zijn niet van toepassing.

Het betreft een vrijwillige subsidie. De vergoeding betreft beheerbijdrage per hectare per jaar. De vergoeding voor natuurlijke handicaps zal in de meeste gebieden alleen worden uitgekeerd aan landbouwers die ook een agromilieuverbintenis afsluiten (zoals onder POP1, waar de vergoeding gekoppeld is aan een SAN-contract). Onder POP2 zal voor landbouwers, in een aantal gebieden, echter ook de mogelijkheid bestaan om een vergoeding aan te vragen, los van een agromilieuverbintenis. Dit is beschreven in de afzonderlijke provinciale regelingen.

Subsidiabiliteitscriteria

- Betalingen worden jaarlijks toegekend aan landbouwers die hun landbouwactiviteit in de aangewezen gebieden gedurende ten minste vijf jaar vanaf de eerste betaling voort zullen zetten.
- Landbouwers moeten voldoen aan de cross compliance voorwaarden.
- Voorwaarde voor het ontvangen van een vergoeding is dat (delen van) de percelen waarvoor de vergoeding wordt gegeven in een door de Nederlands overheid aangewezen en aan de Commissie gemeld probleemgebied liggen.
- De vastgestelde minimumoppervlakte bedraagt 0,5 hectare.
- Subsidieverlening vindt per provincie plaats op volgorde van aanvragen.

Begunstigden:

Landbouwers

Eisen voor cross compliance (verordening (EC) nr. 1782/2003)

Op grond van artikel 51 van verordening 1698/2005 dienen ontvangers van EU-steun voor probleemgebieden *op hun hele bedrijf* te voldoen aan de dwingende eisen als bedoeld in de artikelen 4 en 5 en bijlage III en IV van verordening 1782/2003 (beheerseisen en goede landbouwmilieuoconditie: zogenoemde cross compliance). Indien niet aan deze (rand)voorwaarde wordt voldaan, wordt de betaling voor de verbintenis verlaagd of geannuleerd. Deze eisen zijn opgenomen in de Regeling GLB-inkomenssteun 2006: artikel 3 (juncto bijlage 1) en artikel 6 (zie bijlage 1, randvoorwaarden GLB 2006).

Het steunniveau: motivering van de gebieden en het steunbedrag aan de hand van de in artikel 15 lid 2 van de in verordening 1257/99 vermelde criteria;

De vergoeding voor natuurlijke handicaps zal in de meeste gebieden alleen worden uitgekeerd aan landbouwers die ook een agromilieuverbintenis afsluiten (conform POP1). Onder POP2 zal voor

landbouwers, in een aantal gebieden, echter ook de mogelijkheid bestaan om een vergoeding aan te vragen, los van een agromilieuverbintenis. Dit zal in ieder geval gelden op ca. 40.000 ha van de veenweidegebieden, op de 6.553 ha in het Zuid-Limburgse Heuvelland en op 2.441 ha in Midden Delfland.

De vergoeding betreft in alle gebieden € 94,-/ha. Indien gewenst kunnen andere overheden de vergoeding ophogen tot het maximaal berekende handicapbedrag, maar nooit meer dan €150,- per hectare. De onderbouwing voor de vergoeding is bijgevoegd in subbijlage 5.

Voor alle aangewezen probleemgebieden geldt dat de natuurlijke handicaps ertoe leiden dat de landbouw uit het gebied dreigt weg te trekken. Hieronder worden de verschillende soorten gebieden en hun belemmeringen beschreven. Het gaat hier om de gebieden die reeds onder POP1 zijn aangewezen. Verderop in de maatregelbeschrijving is een beschrijving gegeven van de gebieden die onder POP2 worden toegevoegd.

Onder POP1 gemelde probleemgebieden:

Diepe veenweidegebieden

Situatie en ontwikkelingsdoelstelling

Het westelijke veenweidegebied ligt midden in de Randstad. Het is een waardevol cultuurlandschap, veelal gelegen beneden de zeespiegel, waar de omstandigheden voor de boeren suboptimaal zijn. Met name dit hoge waterpeil vormt in deze gebieden een grote belemmering voor een optimale landbouwbedrijfsvoering. Niet overal kunnen de waterpeilen meer worden aangepast aan de gewenste drooglegging voor de diverse functies in het gebied. Dit betekent o.a. dat boeren in het gebied met een suboptimaal peil hun bedrijfsvoering in stand moeten houden. Het agrarisch gebruik tekent het weidelandschap met zijn kenmerkende kavelpatronen. Naast de cultuurhistorische en landschappelijke waarden heeft het veenweidegebied ook een belangrijke 'milieu'-waarde: afbraak van het veen leidt namelijk tot emissies van broeikasgassen en emissies van verontreinigende stoffen naar het oppervlaktewater. Daarnaast is voor de bestrijding van het verdrogingsprobleem en voor het behoud van weidevogels een hoog waterpeil in deze gebieden van belang. Om dit waardevolle cultuurlandschap, uitgeroepen tot nationaal landschap, te behouden is een compensatie voor deze handicap van groot belang.

Ernst van de belemmering

De natuurlijke handicaps bestaan in hoofdzaak uit een geringe draagkracht, een slechte ontwaterings situatie en verkaveling. Er is sprake van wateroverlast. De grondwaterstand in het begrensde gebied ligt op 60 cm onder maaiveld, en in een aantal gevallen zelfs hoger. De gemiddelde derving i.v.m. de grondwaterstand is 17%. De modale derving is 13 %. Dit is het percentage dat gebruikt is voor het berekenen van de handicap. De grondwaterstand is vastgelegd in de peilbesluiten van het waterschap. Landbouwers zijn hieraan gehouden. Naast het waterpeil zijn de geringe draagkracht en de slechte verkavelingssituatie grote handicaps. Deze handicaps zijn echter niet meegenomen in het berekenen van de handicapvergoeding. Zouden deze wel worden meegenomen, dan komt de berekende handicap ver boven de €150,-.

Type productie

Overwegend (grondgebonden) melkveehouderij.

Uiterwaarden

Situatie en ontwikkelingsdoelstelling

De natuurlijke handicaps van uiterwaarden zijn het min of meer frequent overstroomd met rivierwateren, en het reliëf als gevolg van sedimentatie, erosieprocessen en kleiwinning ten behoeve van baksteenindustrie. Daarnaast kan een slechte ontwatering een rol spelen. Met de uitvoering van het waterbeleid 21^e eeuw en de implementatie van de Europese Kaderrichtlijn Water is de verwachting dat het aandeel landbouwgrond in de uiterwaarden zal afnemen, ten gunste van het areaal natuur. Het areaal dat in aanmerking komt voor een handicapvergoeding zal daarmee minder worden.

Ernst van de belemmering

In de regel is er zeker per jaar twee maal sprake van een overstroming (in het voorjaar en in de herfst) in deze buitendijks gelegen gebieden. Met name de voorjaarsoverstroming leidt voor de boeren tot vermindering van de productiemogelijkheden. Het bewerings- en groeiseizoen wordt door de overstromingen substantieel verkort. Andere beperkingen in deze gebieden kunnen zijn: reliëf en slechte ontwatering. Door het kortere seizoen, de ongelijke ligging van het maaiveld en andere factoren zijn onder meer de bewerkingskosten later in het seizoen hoger.

Type productie

Overwegend (grondgebonden) melkveehouderij.

Beekdalen en overstromingsgebieden

Situatie en ontwikkelingsdoelstelling

De belangrijkste natuurlijke handicap in beekdalen is de overstroming van de naast de beek gelegen graslanden, daarnaast zijn vaak sterke kwel en het ongelijk liggende maaiveld belangrijke beperkingen.

Ernst van de belemmering

De frequentie van overstroming in beekdalen verschilt per jaar. Voor de probleemgebieden zijn uitsluitend de naast een beek gelegen graslanden, die regelmatig overstromen, begrensd. In de regel is er per jaar twee maal sprake van een overstroming (in het voorjaar en in de herfst). Met name de voorjaarsoverstroming leidt voor de boeren tot vermindering van de productiemogelijkheden. Het bewerings- en groeiseizoen wordt door de overstromingen substantieel verkort. Andere beperkingen in deze gebieden zijn de vaak aanwezige kwel en het ongelijk liggende maaiveld. Door het kortere seizoen, de ongelijke ligging van het maaiveld en andere factoren zijn onder meer de bewerkingskosten later in het seizoen hoger. Ook is er sprake van inkomstenderving.

Type productie

Overwegend (grondgebonden) melkveehouderij.

Hellingen

Situatie en ontwikkelingsdoelstelling

In Zuid-Limburg wordt de landbouw gekenmerkt door akkerbouw, grondgebonden (melk)veehouderij en fruitteelt. In dit gebied kennen de landbouwbedrijven specifieke problemen. De bedrijven zijn kleinschalig en moeten nadrukkelijk rekening houden met de meervoudige problematiek van de productieomstandigheden voor landbouw, zoals reliëf, erosie en kleinschalig landschap. In dit gebied heeft de landbouw een belangrijke beheersfunctie voor landschap en natuur. Het gebied is uitgeroepen tot Nationaal Landschap en is aantrekkelijk vanuit het oogpunt van toerisme en recreatie. Met name de grondgebonden veehouderij, die de belangrijkste drager is van het landschap, dreigt uit het gebied te verdwijnen. Hierdoor neemt ook het areaal grasland af en stijgt het risico van erosie. Doelstelling is om de landschappelijke waarden in het gebied te versterken. Behoud van de grondgebonden landbouw als drager van het landschap is daarbij een voorwaarde. De combinatie van kleinschaligheid, stedelijke druk en kwetsbaarheid van het gebied verhoogt de kostprijs van landbouwproducten. De uitdaging is om producten en diensten te leveren die tot een hoger rendement leiden, zoals de productie en verkoop van streekeigen producten en het beheer van de natuurlijke omgeving (groene diensten). Samenwerking en professionalisering zijn hierbij sleutelwoorden.

Ernst van de belemmering

In Nederland kent circa 60.000 ha hellingen van $\geq 2\%$, welke gebieden als zodanig gevoelig zijn voor erosie. Water erosie is in Nederland een potentieel probleem op akkerland en tuinbouwgrond in het zuidelijke, heuvelachtige, deel van Limburg en – in mindere mate – in delen van Friesland en Groningen. Het probleemgebied dat is aangewezen onder hellingen heeft als belangrijkste natuurlijke handicap: erosiegevoeligheid. Vooral bij grote akkerbouwpercelen in de lengterichting van de helling treedt erosie op. Dit wordt nog versterkt door de vermindering van het areaal wintergranen. Ook maakt de helling en het ongelijke maaiveld de graslandpercelen soms niet maaibaar. Het aangewezen probleemgebied in Nederland betreft alleen hellingen in de provincie Limburg die steiler zijn dan 2%. In grote lijnen komt dit overeen met de twee zwaarste categorieën hellingen uit de Geomorfologische kaart van Nederland van STIBOKA, lange steile hellingen en middellange steile hellingen. Overigens is het grootste deel van de begrensde hellingen aanmerkelijk steiler dan 2%.

Type productie
Akkerbouw, grondgebonden (melk)veehouderij, fruitteelt.

Uitbreiding van gebieden onder POP2

In aanvulling op de reeds aangewezen gebieden onder POP1 wil Nederland het aantal als probleemgebied aangewezen hectares uitbreiden, binnen de door de EU gestelde kaders (de kaders van POP1). In steeds meer gebieden is het behoud van het karakteristieke landschap een probleem. De landbouw is essentieel voor het behoud van deze landschappen. Maar juist dat karakteristieke landschap zorgt voor belemmeringen in de agrarische bedrijfsvoering. Met name in de EHS en Nationale Landschappen, waar de landschappelijke waardering zo zwaar weegt, kan daarom een probleemgebiedenvergoeding noodzakelijk zijn. Uitbreiding van hectares zal daarom plaatsvinden voor het Zuid-Limburgs heuvelland en het veenweidegebied (Midden Delfland). Reden dat deze gebieden niet eerder zijn meegenomen in de aanwijzing is het beperkte financiële budget. In NL is eerder de keuze gemaakt om alleen die gebieden te begrenzen waar ook het afsluiten van agromilieuverbintenissen een mogelijkheid is. Naast het Rijk zijn regionale overheden echter ook steeds meer van mening dat een handicapvergoeding in een aantal gebieden noodzakelijk is. Omdat regionale overheden daar ook geld voor willen uittrekken is het van belang om binnen de nationale prioriteiten ook de gebieden mee te nemen waarvoor regionale financiering beschikbaar is.

Daarom worden in dit programma voor 2007-2013 de onderstaande gebieden toegevoegd. Voor beide gebieden geldt dat de uitkering van de vergoeding niet gekoppeld is aan het afsluiten van een agromilieuverbintenis.

Zuid-Limburgs Heuvelland

Uitbreiding van het begrensde gebied in Nationaal Landschap Zuid-Limburgs heuvelland, onder het criterium 'hellingen'. Het betreft een uitbreiding van 6.553 ha, waarbij alleen hellingen vanaf 5 % worden begrensd. Op voorhand mogen geen bedrijven worden uitgesloten. De vergoeding wordt daarom zowel uitgekeerd op bouwland als op grasland. In het geval bedrijven bouwland op hellingen exploiteren moeten ze niet-kerende grondbewerking toepassen om voor de vergoeding in aanmerking te komen. In het geval van overtekening van het beschikbare budget krijgt grasland voorrang boven bouwland. In het aangewezen gebied is de verordening HPA erosiebestrijding landbouwgronden 2003 van toepassing en het besluit HPA voorschriften bedrijfserosieplan 2003.

Situatie en ontwikkelingsdoelstelling

Het Zuid-limburgse Heuvelland betreft een kleinschalig landschap, waar veel functies tegelijk aanspraak maken op de ruimte en waar lastige fysieke omstandigheden (zoals hellingen en beekdalen) het voor de landbouw extra moeilijk maken om te overleven. De melkveehouderij is karakteristiek voor het gebied en noodzakelijk voor landschapsbeheer en het tegengaan van erosie. In de afgelopen 20 jaar is echter het areaal grasland hier met 30% afgenomen tot 10.500 ha, het areaal blijvend grasland is gehalveerd en de rundveestapel is gedaald van 73.000 naar 37.000 stuks. De afname van het aantal landbouwers en bedrijven is beduidend hoger dan het landelijk gemiddelde, het bedrijfsinkomen is eveneens lager dan gemiddeld. Het bedrijfsinkomen wordt gecompenseerd door op het bedrijfsvermogen in te teren en door investeringen uit te stellen, waardoor een kritieke situatie is ontstaan.

Voor behoud van de beheersfunctie van de landbouw wordt een pakket aan maatregelen ontwikkeld, waaronder inzet van probleemgebieden vergoeding. Het maatschappelijk belang om de landbouw in dit kleinschalige gebied te behouden is gelegen in het peri-urbaan karakter van deze regio en in de grote recreatieve en toeristische betekenis ervan.

Ernst van de belemmering

De belangrijkste natuurlijke handicap van hellingen is de erosiegevoeligheid. Vooral bij grote akkerbouwpercelen in de lengterichting van de helling treedt erosie op. Dit wordt nog versterkt door de vermindering van het areaal wintergranen. Ook maakt de helling en het ongelijke maaiveld de graslandpercelen soms niet maaibaar. De uitbreiding van het areaal probleemgebied betreft alleen hellingen in de provincie Limburg die steiler zijn dan 5%. In grote lijnen komt dit overeen met de twee

zwaarste categorieën hellingen uit de Geomorfologische kaart van Nederland van STIBOKA, lange steile hellingen en middellange steile hellingen.

Type productie

Akkerbouw, grondgebonden (melk)veehouderij, fruitteelt.

Midden Delfland

Situatie en ontwikkelingsdoelstelling

Nederland wil het begrensde veenweidegebied uitbreiden met delen van het gebied Midden Delfland. Midden Delfland is een graslandgebied van 6.800 hectares, gelegen in een sterk verstedelijkte omgeving: het wordt omgeven door Rotterdam, Vlaardingen, Delft en Den Haag. Het betreft een karakteristiek cultuurlandschap met lange, smalle, relatief natte graslandpercelen, gescheiden door een groot aantal sloten. Vanwege het kenmerkende verkavelingspatroon (waaruit de ontginningsgeschiedenis is af te lezen) en de aanwezige kreekruggen en terpen (relicten van vroegere bewoning) is het gebied aangewezen als zogeheten Belvédère-gebied. Daarnaast is het gebied rijk aan weidevogels, hetgeen – gezien de ligging in een verstedelijkte omgeving – opmerkelijk mag worden genoemd. Juist het agrarisch cultuurlandschap vervult hier een belangrijke recreatieve functie voor de omliggende steden.

Agrarisch beheer is essentieel voor het behoud van dit hoog gewaardeerde cultuurlandschap. De landbouw staat echter onder druk. Tussen 1992 en 2005 is het aantal melkveebedrijven afgenomen met 64% (tegen landelijk 46%). In het gebied is weliswaar een reconstructie uitgevoerd, maar hierbij is er bewust voor gekozen om het gebied geen optimale landbouwkundige inrichting te geven en te kiezen voor handhaving van veel van de elementen van het oorspronkelijke landschap. Dit betekent dat de ontwatering slechts beperkt is verbeterd en dat de perceelsstructuur en de sloot- en greppelpatronen grotendeels intact zijn gelaten. Ook de gebiedsvisie Midden Delfland, die in 2005 met alle betrokken overheden en maatschappelijke organisaties is opgesteld, geeft duidelijk aan dat deze natuurlijke handicaps worden gezien als waardevolle elementen in de polder, waardoor de mogelijkheden om te komen tot een optimale landbouwstructuur nihil zijn.

Ernst van de belemmering

Een belangrijke handicap is gelegen in de waterhuishouding. Grote delen van het gebied kennen een beperkte ontwatering, die voor een deel van het gebied (net als in de diepe veenweidegebieden) ook nog eens beleidsmatig is vastgelegd. Kleinere delen van het gebied (waaronder de hoger gelegen kreekruggen) hebben juist een lage grondwaterstand, die droogteschade met zich meebrengt. Zowel voor grondwatertrap II, II* en III ('natschade') als voor grondwatertrap V en V* (droogteschade) gelden opbrengstdepressies van minimaal 10% en maximaal 23% (10% correspondeert met een bedrag van € 150,- per ha).

Onderzoeksinstituut Alterra (Brouwer & Huinink, 2002) heeft berekend dat grote delen van het gebied daarnaast te kampen hebben met opbrengstdepressies als gevolg van een gebrekkige afwatering in natte perioden.

Enkele zeer kleine delen van het gebied kampen niet met handicaps op het gebied van ontwatering. In deze gebiedsdelen spelen – net als elders in Midden Delfland – wel andere belemmeringen voor een optimale productie: handicaps op het gebied van perceelsstructuur en reliëf. Grote delen van het gebied hebben een kenmerkende slagenverkaveling met een – in agrarisch opzicht – ongunstige lengte/breedteverhouding en grote transportafstanden. Hierdoor zijn de transportkosten relatief hoog. Door de aanwezigheid van oude veenstromen met kreekruggen zijn er daarnaast plaatselijk nogal wat percelen met een onregelmatige vorm en relatief hoge bewerkingskosten.

In Midden Delfland is een deel aangewezen als probleemgebied. De uitbreiding betreft 2.441 ha.. Het aldus begrensde gebied (zie bijlage 3) komt overeen met het gebied met de ernstigste opbrengstdepressies in de sfeer van de waterhuishouding. In een zeer klein deel van het begrensde gebied wordt de opbrengstdepressie niet veroorzaakt door de grondwaterstand, maar door belemmeringen in de sfeer van de perceelsstructuur en de afwatering;

Het begrenzingsvoorstel omvat alle percelen waar sprake is van blijvend grasland met aanmerkelijke opbrengstdepressie.

Type productie

Overwegend melkveehouderij.

Uitbreiding van gebieden onder POP2 per 2010

Westerkwartier

Situatie en ontwikkelingsdoelstelling

Het Westerkwartier bestaat uit twee verschillende type probleemgebieden.

Het Zuidelijk Westerkwartier is een agrarisch gebied met overwegend melkveehouderij. In het Zuidelijk Westerkwartier liggen besloten ruggen (gasten) met kleine percelen omzoomd door houtsingels op zand en daartussen open laagten met een beek. Het beekdal en de laagveengebieden zijn al grotendeels aangewezen als probleemgebied (nu al 6.000 ha aangewezen). De nieuwe aanwijzing betreft met name het kleinschalige houtsingelgebied. Bij de nieuwe aanwijzing wordt 8450 ha in het Zuidelijk Westerkwartier toegevoegd. Met de aanvulling is er een gebiedsdekkend beeld.

Het Noordelijk Westerkwartier en Middag Humsterland zijn kleigebieden met overwegend melkveehouderij. Het zijn agrarische gebieden met bijzondere cultuurhistorische waarden, zoals het oorspronkelijke verkavelingspatroon (onregelmatige blokverkaveling), reliëf, karakteristieke waterlopen (sloten- en krekpatroon van oude zeearmen en grillig gevormde slootpatronen), wierden en monumentale boerderij(erv)en. Er liggen in de laagtes al aangewezen probleemgebied (nu 800 ha aangewezen). De nieuwe aanwijzing betreft het resterende deel van het Nationale Landschap. In het Noordelijk Westerkwartier wordt bij de nieuwe aanwijzing 4200 ha toegevoegd wat tot een totaal van 5000 hectare leidt.

Er is in beide gebieden tezamen al 6.800 ha aangewezen als probleemgebied. De nieuwe aanwijzing voegt hieraan nog 12.650 ha toe.

Ernst van de belemmering

Een uitgebreide beschrijving is te vinden in bijlage 'onderbouwing Westerkwartier' (subbijlage 5). Voor het Zuidelijk Westerkwartier ligt er voor de kleinschalige zandgebieden al een door Europa goedgekeurde onderbouwing van de inkomstenderving. Het Zuidelijk Westerkwartier voldoet aan de criteria van deze kleinschalige zandgebieden: de percelen zijn voor het merendeel klein (0,5 - 2 ha), 90 procent van de percelen is kleiner van 2,9 ha. Langs vrijwel ieder perceel staan houtsingels. Ieder bedrijf heeft met deze handicap te maken. Alle kleinschalige, besloten gebieden van de houtsingelhoofdstructuur komen dan ook in aanmerking als probleemgebied. De houtsingels worden hier behouden en ontwikkeld. In aansluiting op de al aangewezen gronden in de meer open delen (beekdalgronden en diepveenweidegebieden) kan het gebied gebiedsdekkend aangemeld worden, zodat er een aaneengesloten gebied ontstaat waar de Regeling voor Less Favoured Areas geldt. Het betreft het grondgebied van de drie betrokken gemeenten (gemeente Grootegast, Leek en Marum), uitgezonderd de zuidelijke punt van de gemeente Marum, de oude hoogveenontginning bij De Wilp en Zevenhuizen en een deel van de heideontginning. Dit gebied voldoet niet aan de criteria.

Voor het Noordelijk Westerkwartier en het Nationaal Landschap Middag-Humsterland wordt de handicap bepaald door de grootte en de vorm van de percelen. De conclusie is dat alle percelen kleiner dan 4 ha. in combinatie met de vorm van het perceel, een inkomstenderving hebben van € 148,- per ha. Gemiddeld is de perceelsgrootte in Middag-Humsterland 2,6 ha. Er zijn relatief veel kleine perceeltjes, 20 procent is kleiner dan 2 ha en 60 procent is kleiner dan 4 ha. Ieder bedrijf heeft te maken met de handicaps. Op grond hiervan kiezen we ervoor om het gehele Nationaal Landschap Middag-Humsterland als probleemgebied aan te melden.

Type productie

Overwegend (grondgebonden) melkveehouderij

Noordelijke Friese Wouden

Situatie en ontwikkelingsdoelstelling

Nederland wil het reeds begrensde probleemgebied Noordelijke Friese Wouden verder uitbreiden. De uitbreiding bedraagt zo'n 7.200 hectare. De Noordelijke Friese Wouden is een karakteristiek cultuurlandschap met lange, smalle graslandpercelen gescheiden door bomensingels.

Ernst van de belemmeringen

Het nationaal landschap wordt gekenmerkt door een dichte singelbeplanting op perceelsgrenzen. De singels hebben van oorsprong een functie als veekering en als geriefhout. Door veranderingen in de samenleving en de landbouw (komst van kunstmest en prikkeldraad, schaalvergroting) hebben de singels hun landbouwkundige functie verloren. De schaalvergroting in de landbouw leidt tot grotere machines. De lange, smalle percelen in de Friese Wouden zijn daarmee echter lastig te bewerken. Veel singels zijn in de loop der tijd opgeruimd omdat ze een goede bedrijfsvoering in de weg staan. De landschappelijke, ecologische en recreatieve waarde van de singels wordt echter maatschappelijk zeer hoog gewaardeerd. Behoud van het singellandschap wordt belangrijk gevonden door de samenleving, en dat is bevestigd door de toekenning van de titel Nationaal Landschap aan het gebied.

Voor de Noordelijke Friese Wouden ligt er voor de kleinschalige zandgebieden al een door Europa goedgekeurde onderbouwing van de inkomstenderving. De Noordelijke Friese Wouden voldoet aan de criteria van deze kleinschalige zandgebieden: de percelen zijn voor een groot deel klein (0,5 - 2 ha). Langs vrijwel ieder perceel staan houtsingels of elzensingels. Ieder bedrijf heeft met deze handicap te maken. Alle kleinschalige, besloten gebieden van de singelhoofdstructuur komen dan ook in aanmerking als probleemgebied. In de oude systematiek zijn (blokken van) percelen als probleemgebied aangewezen, het verzoek van de Stuurgroep Nationaal Landschap - Noordlike Fryske Wâlden, is om de begrenzing van het Nationaal Landschap te volgen en percelen < 2 ha, en 2-4 ha voor de toeslag in aanmerking te laten komen. In de voorgestelde begrenzing die een uitbreiding kent van circa 7.200 ha komen percelen > 4 ha niet voor een toeslag in aanmerking.

De natuurlijke beperkingen van de kleinschalige gebieden zijn o.a. gelegen in de kleinschalige infrastructuur, de percelen zijn vaak klein (0,5 - 2 ha) hetgeen optimale bedrijfsvoering onmogelijk maakt. Al bij een perceelsgrootte van 2 - 4 ha is immers sprake van kleinschaligheid die een optimale bedrijfsvoering onmogelijk maakt. Daarnaast zorgen landschapselementen voor een derving in de gewasopbrengst. Voor het berekenen van het nadeel is alleen de derving in gewasopbrengst meegenomen. De landschapselementen langs de percelen zorgen voor wortel- en schaduwwerking. De variatie aan vorm, hoogte en breedte is groot. Daarnaast is de invloed van de schaduw het sterkst aan de noordzijde van de houtwal en het geringst aan de zuidzijde. Voor de berekening van het nadeel zie bijlage 'onderbouwing Friese Wouden' (subbijlage 5).

Type productie

Overwegend (grondgebonden) melkveehouderij

In de subbijlage as 2 zijn de reeds aangewezen gebieden weergegeven en de gebieden die extra zijn aangewezen ten opzichte van POP1. Ook de gebieden die per 2010 worden toegevoegd worden hierin opgenomen.

Financiering

In de financiële tabel is in totaal € 26,32 miljoen opgenomen voor het veenweideconvenant, waarvan € 13,16 miljoen EU-financiering.

Daarnaast is € 9 miljoen opgenomen voor nieuwe contracten in de overige gebieden (waarvan € 4,5 miljoen EU-financiering).

Private financiering	n.v.t.
Nationale publieke steun	€ 21,41 miljoen
EU publieke steun	€ 21,41 miljoen
Nationale top-up	€ 41,62 miljoen
Verwacht totaal voor 2007-2013	€ 84,44 miljoen

Gekwantificeerde doelen voor de gemeenschappelijke EU-indicatoren

Type indicator	Indicator	Nulwaarde	Streefwaarde
Output	Aantal bedrijven dat subsidie ontvangt.	4.138 bedrijven in 2006	7.180 bedrijven
	Areaal waarop steun wordt gegeven.	71.414 ha in 2006	136.850 ha

Totale doelstelling:

Het totaal aantal uit te betalen vergoedingen is groter dan het aantal te financieren hectares met EU-financiering (ca. 53.700 ha). Onder POP2 zal, inclusief een top up van 41,62 miljoen, in totaal circa 117.000 hectare gefinancierd worden (76,94 miljoen/7 jaar/€ 94,- = 117.000). Per 2010 wordt er 19.850 hectare meer gefinancierd met 50% EU-financiering. Hiervoor wordt per 2010 € 7,5 mln. toegevoegd aan het budget voor probleemgebieden.

Alle gebieden met natuurlijke handicaps dragen bij aan een duurzaam gebruik van landbouwgrond. De relatie tussen de verschillende gebieden en de Resultaatindicatoren voor as 2 is hieronder weergegeven.

Nationale indicator: Areaal dat bijdraagt aan landschap

De hoofddoelstelling voor handicapgebieden is gekoppeld aan het behouden van landschap. De streefwaarde voor POP2 bedraagt daarmee: 136.850 ha.

EU-resultaatindicator: areaal onder succesvol landbeheer

Naast het primaire doel (Landschap) dragen de probleemgebieden bij aan de EU-resultaatindicator voor as 2. Deze bijdrage ziet er als volgt uit:

Areaal dat bijdraagt aan:

- Verbetering van de biodiversiteit:
De volgende gebieden dragen in hoofdzaak bij aan biodiversiteit:
diepe veenweiden, uiterwaarden, beekdalen en overstromingsgebieden, hellingen. Door het behoud van verschillende landschapstypen is er meer ruimte voor biodiversiteit.
- Verbeteren van de waterkwaliteit: n.v.t.
- Klimaatverandering:
De volgende gebieden zijn met name van belang in relatie met klimaatverandering:
veenweidegebieden (door het tegengaan van veenverbranding), uiterwaarden, beekdalen en overstromingsgebieden. De laatste twee zijn van belang in het kader van Ruimte voor de Rivier.
- Verbeteren van de bodemkwaliteit:
De volgende gebieden dragen in hoofdzaak bij aan bodemkwaliteit:
Veenweiden, hellingen.
- Voorkomen van marginalisatie en het verlaten van land:
Dit doel is in Nederland grotendeels niet van toepassing. Vanwege de hoge stedelijke druk krijgt niet meer in gebruik zijnde landbouwgrond altijd een andere bestemming (wonen, recreatie, economie etc.)

214 Agromilieuverbintenissen

Relevante artikelen:

Artikel 39 van Verordening (EG) No. 1698/2005.

Artikel 17 en punt 5.3.2.1.4 van Annex II van Verordening (EG) No. 1974/2006.

Maatregelcode: 214

Beweegredenen voor steunverlening

De maatschappelijke vraag naar groene en blauwe diensten groeit. Landbouwers kunnen deze vraag bedienen door het uitvoeren van activiteiten die bijdragen aan biodiversiteit gekoppeld aan landbouwgebieden en aan de instandhouding van landbouw en bosbouwsystemen met een hoge natuurwaarde. De doelen voor water en klimaatverandering worden hierbij meegenomen.

Doel van de maatregel

Het voldoen aan de toenemende maatschappelijke vraag naar groene en blauwe diensten, door landbouwers te stimuleren om agrarische productiemethoden te introduceren of te continueren, verenigbaar met behoud en verbetering van het milieu, het landschap, de natuurlijke hulpbronnen, genetische diversiteit boven de relevante wettelijke standaarden. De Europese middelen worden met name ingezet in de Rijksprioritaire gebieden. Op deze manier moet POP2 bijdragen aan het realiseren van duurzaam beheer van de Ecologische Hoofdstructuur en de daarbinnen gelegen Natura 2000 gebieden en van de Nationale Landschappen. Agrarisch natuurbeheer kan daarmee een belangrijke bijdrage leveren aan de biodiversiteitsdoelstellingen (Göteborg-doelstelling) en aan het behoud en de versterking van waardevolle landschappen in de Nationale Landschappen.

De verschillende te verwachten effecten van de agromilieuverbintenissen zijn instandhouding (standstill in 2010) en vergroting van de weidevogel populatie (vanaf 2010) door bescherming van het broed- en foerageerbiotoop; vergroten van het fourageergebied voor ganzen; vergroting van de biodiversiteit in landbouwgebieden door ondermeer differentiëring in landschap, verbeteren van de milieucondities door extra vermindering van vermesting en vermindering van het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen.

Reikwijdte en acties

Op grond van deze maatregel kan subsidie worden verstrekt voor beheer van landbouwgrond ten behoeve van het behoud en de ontwikkeling van natuurlijke en landschappelijke waarden, biodiversiteit. Het gaat dan om het stimuleren van activiteiten zoals beweiding, maaien, slootkantbeheer, randenbeheer, ecologisch onderhoud van landschapselementen, extra vermindering van vermesting en gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen. Bijgevoegd is een overzicht van de betreffende maatregelen en acties, met de maximale vergoedingen. Met de overeenkomsten waarin deze maatregelen en acties zijn vastgelegd, verbinden ondernemers zich tot het uitvoeren van één of meer beheerspakketten.

Verbintenissen worden afgesloten ten behoeve van Rijksdoelen. Het gaat dan om landbouwgrond gelegen in de Rijksprioritaire gebieden, te weten de EHS, in Natura 2000 gebieden (in Nederland grotendeels ingebed in de EHS) en in de Nationale Landschappen, en daarnaast (voor zover niet binnen de EHS) in aangewezen weidevogel en ganzenfourageergebieden. Voor deze rijksdoelen wordt gedurende de POP-periode € 108,59 miljoen aan EU-bijdrage gereserveerd. Via een top-up zal bovendien ca. €195 miljoen extra worden ingezet. In de periode 2009 – 2013 zal er in het kader van de nieuwe uitdagingen € 23,5 mln. extra worden toegevoegd voor akkerrandenbeheer ter versterking van de biodiversiteit. Daarnaast wordt uit reguliere POP-middelen vanaf 2009 € 8,46 mln. extra ingezet (€ 6,86 mln. voor akkerrandenbeheer en 1,6 mln. voor ganzenfourageerpakketten). Deze middelen kunnen worden ingezet in gebieden binnen de provinciale natuurgebiedsplannen.

De bijdragen worden in principe verstrekt per tijdvak van zes jaar. Voor de ganzenfourageerpakketten bestaat voor de contractant de mogelijkheid te opteren voor de vergoedingen, zoals die bij notificatie 2008-1 zijn goedgekeurd. Aan deze keuzemogelijkheid wordt als voorwaarde verbonden dat – in afwijking van het bepaalde in het fiche – de vergoeding tweejaarlijks naar boven of beneden kan worden bijgesteld, conform de bepalingen betreffende 'on going agri environment contracts', zoals bedoeld in het werkdocument "Adjustments of AE premia", dat in december 2008 in het Rural Development Committee is uitgedeeld. De contracten worden afgesloten op vrijwillige basis.

Subsidiabiliteitscriteria:

- terrein moet voldoen aan in de eisen behorend bij het beheers- of landschapspakket, zijnde een samenstel van voorkomende of te ontwikkelen flora, boomsoorten, fauna, landschappelijke elementen, gebiedskenmerken en daarbij behorende beheersvoorschriften;
- geen cumulatie van subsidie door overheidsorganen voor dezelfde of vergelijkbare doelen (zie ook onder 'te subsidiëren activiteiten');
- beheers- of landschapspakket moet passen bij voor het gebied nagestreefde doelen;
- voor wat betreft de pakketten 24A en 26A geldt: in het jaar voorafgaand aan het contract moeten op bedrijfsniveau tenminste 4 verschillende gewassen worden geteeld, waaronder graan. Braakliggende grond wordt beschouwd als een gewas.

Subsidie-ontvangers zijn verplicht:

- in de subsidiebeschikking beschreven en bij het betreffende beheers- of landschapspakket behorende beheersvoorschriften na te leven;
- gewijzigde omstandigheden, waardoor de doelrealisatie niet meer mogelijk, is te melden;
- aan het eind van de subsidieperiode te rapporteren in hoeverre het doel is bereikt.

Een aanvraag tot wijziging van een subsidieverlening die leidt tot vergroting van het areaal waarvoor subsidie wordt verstrekt, wordt gehonoreerd indien de extra oppervlakte maximaal 10% van het oorspronkelijke areaal bedraagt of niet meer dan 2 hectare.

Te subsidiëren activiteiten

In bijlage 9, 10 en 11 is aangegeven welke activiteiten voor welke bedragen in aanmerking komen voor subsidie. Cumulatie van pakketten is alleen toegestaan als de pakketten elkaar aanvullen en dus niet twee keer een vergoeding voor hetzelfde gegeven kan worden. Bijvoorbeeld cumulatie van ganzenpakketten met beheerspakketten voor uitgesteld maaibeheer. In de provinciale regelingen is expliciet aangegeven welke pakketten wel gecumuleerd mogen worden.

Roulatie

Om de doelen te kunnen halen is het gedurende de contractperiode niet mogelijk om de subsidieverplichtingen op een ander perceel te laten rusten dan waarvoor ze aanvankelijk zijn aangegaan. Voor een aantal pakketten is roulatie echter noodzakelijk om de doelen te realiseren. Dit geldt bijvoorbeeld voor de pakketten voor ganzen en smienten, voor natuurbraak en voor weidevogelbeheer. Roulatie van gewassen over percelen is een gangbare bedrijfsvoering. Voor een aantal pakketten heeft roulatie geen nadelig invloed op het te behalen natuurresultaat. Het toestaan van roulatie voor deze pakketten is juist noodzakelijk om landbouwers een verbintenis te laten sluiten. Zonder roulatie is de impact op de gangbare bedrijfsvoering zo groot, dat het voor boeren niet interessant is om een contract af te sluiten. In dat geval worden de beleidsmatige wensen niet gerealiseerd.

Gedurende de contractperiode is het daarom niet mogelijk om de subsidieverplichtingen op een ander perceel te laten rusten dan waarvoor ze aanvankelijk zijn aangegaan. Uitzondering hierop zijn:

- beheerspakket ganzen en smienten (bijlage 28 c, met bijbehorende beheerspakketten a t/m d);
- beheerspakket natuurbraak (bijlage 28b);
- beheerspakketten weidevogelbeheer (nieuwe, verbeterde pakketten worden in 2010 opgesteld). Voor het weidevogelbeheer geldt dat met name de pakketten voor uitgesteld maaibeheer veel minder vaak worden aangevraagd. Als de pakketten beter inpasbaar zijn in de bedrijfsvoering is de verwachting dat meer boeren zullen intekenen op deze relatief zware pakketten. Daarnaast biedt roulatie ecologische voordelen omdat dan per jaar bekeken kan worden op welk perceel zich daadwerkelijk de nesten bevinden, zodat het uitgesteld maaibeheer ook effectief op die percelen kan worden uitgevoerd, in plaats van op percelen waar geen nesten zitten. Dit is in lijn met de voorstellen van het weidevogelverbond (waar o.a. de vogelbescherming deel van uit maakt) en de haalbaarheidsstudie van Alterra die ten behoeve van het actieprogramma weidevogelverbond is opgesteld.

Bij de hierboven genoemde pakketten is het mogelijk om toe te staan dat een beheerder gedurende de looptijd het beheer verplaatst naar een ander perceel. Deze mogelijkheid moet wel expliciet zijn opgenomen in de nationale/provinciale regelingstekst.

Begunstigden

Landbouwers en waterschappen.

NB. Agromilieubetalingen kunnen niet plaatsvinden op bestaande natuur en op grond die wordt omgezet in natuur (de Provinciale Subsidieregelingen Natuurbeheer) zoals planologisch is vastgelegd.

De eisen voor cross compliance (verordening (EC) no. 1782/2003)

Op grond van artikel 51 van verordening 1698/2005 dienen ontvangers van EU-steun voor landbouwmilieubetalingen *op hun hele bedrijf* te voldoen aan de dwingende eisen als bedoeld in de artikelen 4 en 5 en de bijlage III en IV van verordening 1782/2003 (beheerseisen en goede landbouwmilieueconditie: zogenaemde cross compliance) en de minimumverplichtingen inzake het gebruik van meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen (artikel 51, eerste lid, van Verordening (EG) nr 1698/2005). Indien niet aan deze (rand-)voorwaarde wordt voldaan, wordt de betaling voor de verbintenis verlaagd of geannuleerd.

Herzieningsclausule

Agromilieuverbintenissen (artikel 39 van Verordening (EG) nr. 1698/2005) dienen te worden aangepast in geval van wijziging van de relevante dwingende normen of eisen zoals bedoeld in de artikelen 4 en 5 van en de bijlagen III en IV bij Verordening (EG) nr. 1782/2003 en van de in nationale wetgeving vastgestelde minimeisen inzake het gebruik van meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen en andere relevante dwingende eisen, naar welke normen en eisen in artikel 39, lid 3, artikel 40, lid 2, en artikel 47, lid 1, van Verordening (EG) nr. 1698/2005 wordt verwezen. De verbintenissen worden aangepast in die zin dat de betrokken verbintenissen verder moeten gaan dan de toepassing van die normen en eisen.

Is een dergelijke aanpassing niet aanvaard door de begunstigde, dan eindigt de verbintenis en wordt geen terugbetaling verlangd voor de periode waarin de verbintenis daadwerkelijk is nagekomen.

Beschrijving en doelstellingen voor de verschillende type verbintenissen.

Voor de agromilieuverbintenissen zijn in bijlage 9 en 10 (alleen uitfinanciering) de voor subsidie in aanmerking komende pakketten bijgevoegd.

Doelstelling voor Agrarisch Natuurbeheer

De primaire doelstelling voor de agromilieuverbintenissen is het verhogen van de biodiversiteit en de natuurwaarde in de Ecologische Hoofdstructuur. Door aangepast management op landbouwbedrijven kan de biodiversiteit van landbouwgronden worden vergroot. Het gaat dan om het ontwikkelen en beheren van soortenrijke graslanden of randen van graslanden op gronden die voedselarm worden gemaakt en gehouden zoals kruidenrijk grasland, bonte hooiweiden etc. Deze vegetaties zijn tevens een belangrijk leefgebied voor veel insecten, kleinere zoogdieren e.d. De soortenrijke graslanden ontstaan hetzij op vlakdekkende percelen hetzij op de randen van percelen. In dat laatste geval vormen zij tevens een bufferzone naar een watergang en belemmeren daarmee het oppervlakkig transport van mineralen en andere stoffen naar het water. Daardoor neemt naast de biodiversiteit ook de waterkwaliteit toe.

In Nederland broeden veel weidevogels. Voor een aantal soorten is Nederland ook internationaal gezien een belangrijk broedgebied. Er zijn onder POP1 verschillende pakketten opgenomen waarbij in het landbouwkundige management specifieke voorzieningen worden getroffen zodat weidevogelpopulaties op graslanden en akkers goed kunnen broeden, opgroeien en overleven. In 2006 is het landelijk actieprogramma weidevogels vastgesteld. In dit actieprogramma worden ter behoud van de biodiversiteit- in het bijzonder van de weidevogels- voorstellen gedaan ter verhoging van de effectiviteit van agrarisch natuurbeheer. De pakketten voor het lichte weidevogelbeheer, toegespitst op nestbescherming sorteren onvoldoende effect. Daarnaast voldoen de pakketten voor het lichte weidevogelbeheer, toegespitst op nestbescherming, niet aan de eisen van cross compliance. Om die reden zijn de pakketten uit de regelingen verwijderd voor nieuwe aanvragen onder POP2. De bestaande verplichtingen lopen gewoon door.

Op dit moment worden nieuwe maatregelen ontwikkeld die voldoen aan de eisen van cross compliance en die effectiever zijn. De inwerkingtreding daarvan is gepland in 2010.

De zwaardere pakketten zijn gewoon opengesteld voor nieuwe aanvragen.

Nederland kent verschillende cultuurhistorisch waardevolle landschappen, waarvan het karakter wordt bepaald door de bodem en de specifieke vereisten in de tijd dat zij zijn ontstaan. We kunnen in het landschap onze geschiedenis lezen. Veel van deze cultuurhistorische kenmerken hebben geleid tot een hoge diversiteit aan planten en diersoorten. Zij zijn het leefklimaat voor vele soorten insecten, kleine zoogdieren, maar ook bijvoorbeeld de dassen. De zogenaamde landschapspakketten dragen dan ook voor een belangrijk deel bij aan de biodiversiteit en zijn gebaseerd op een ecologisch beheer van de landschapselementen.

De relatie tussen de agromilieuverbintenissen en de resultaatindicator voor as 2 is hieronder weergegeven. Alle pakketten dragen bij aan een duurzaam gebruik van landbouwgrond. In een aantal gevallen zullen de verbintenissen meerdere onderdelen van de indicator bedienen. Voor het invullen van de nulsituatie en de streefwaarde voor de resultaatindicator, is alleen gebruik gemaakt van het hoofddoel (de nevendoele zijn niet meegenomen).

Resultaatindicator: areaal onder succesvol landbeheer met een bijdrage aan:

- Verbeteren van de biodiversiteit:

Alle beheerspakketten (6 t/m 28) zijn primair opgesteld ten behoeve van de biodiversiteit en natuurdoelen. Ook de landschapspakketten zijn dusdanig opgesteld dat ze bijdragen aan het instandhouden van de biodiversiteit. Het beheer van de landschapselementen is gericht op ecologisch beheer. Van de landschapspakketten hebben pakket 44 (poel) en pakket 45 (rietzoom en klein rietperceel) het verhogen van de biodiversiteit en de natuurwaarde ook als hoofddoel. De overige landschapspakketten (32-46) zijn primair opgesteld voor landschapsdoelen. Daarnaast zijn veel beheers- en landschapspakketten van belang voor cultuurhistorische waarden, waterkwaliteit, klimaatverandering en/of bodemverbetering.

Streefwaarde: 96.000 ha.

Specifiek voor akkerrandenbeheer is in het kader van de nieuwe uitdaging 'biodiversiteit' voor de periode 2009 – 2013 € 23,5 mln. toegevoegd aan de pakketten 23A, 23B en 23C. Daarnaast is het reguliere POP2 budget opgehoogd met € 6,86 mln. voor akkerrandenbeheer en € 1,6 mln. voor ganzenfourageerpakketten.

Streefwaarde: in totaal in 2013 4700 ha akkerrandenbeheer extra.

- Verbeteren van de waterkwaliteit:

Er zijn geen pakketten opgenomen met als hoofddoel: verbeteren van de waterkwaliteit. Een aantal pakketten dragen echter wel degelijk bij aan verbetering van de waterkwaliteit door verminderd gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en bemesting. Deze pakketten zijn:

- bijlage 11: Bont weiland
- bijlage 12: Bonte weiderand
- bijlage 13: Bonte hooirand
- bijlage 23a: Faunarand algemeen
- bijlage 23b: Patrijzenrand
- bijlage 23c: Grauwe kiekenrand
- bijlage 28: Akkerfloranden
- bijlage 14: Kruidenrijke zomen
- bijlage 15: Landschappelijk waardevol grasland
- bijlage 32: Houtkade, houtwal, haag en singel
- bijlage 33: Bomenrij
- bijlage 36: Elzensingel
- bijlage 37: Geriefhoutbosje
- bijlage 38: Knip- en scheerheg
- bijlage 40: Knotbomen
- bijlage 41: Grubbe en holle weg
- bijlage 42: Hoogstamboomgaard
- bijlage 44: Poel
- bijlage 45: Rietzoom en klein rietperceel

- Tegengaan van klimaatverandering:
Er zijn geen pakketten opgenomen met als hoofddoel: tegengaan van klimaatverandering.
- Verbeteren van de bodemkwaliteit:
Er zijn geen pakketten opgenomen met als hoofddoel bodemkwaliteit. Een aantal pakketten dragen daarnaast echter wel bij aan een verbeterde bodemkwaliteit. Het gaat om de volgende pakketten:

bijlage 6: Ontwikkeling kruidenrijk grasland
 bijlage 7: Instandhouding kruidenrijk grasland
 bijlage 8: Bont hooiland
 bijlage 9: Bonte hooiweide
 bijlage 10: Kruidenrijk weiland
 bijlage 11: Bont weiland
 bijlage 12: Bonte weiderand
 bijlage 13: Bonte hooirand
 bijlage 14: Kruidenrijke zomen
 bijlage 23a: Faunarand algemeen
 bijlage 23b: Patrijzenrand
 bijlage 23c: Grauwe kiekenrand
 bijlage 24a: Soortenrijke akkerflora
 bijlage 26a: Zeer soortenrijke akkerflora
 bijlage 28: Akkerfloranden
 bijlage 28b: Natuurbraak
 bijlage 14: Kruidenrijke zomen
 bijlage 15: Landschappelijk waardevol grasland
 bijlage 32: Houtkade, houtwal, haag en singel
 bijlage 33: Bomenrij
 bijlage 36: Elzensingel
 bijlage 37: Geriefhoutbosje
 bijlage 38: Knip- en scheerheg
 bijlage 40: Knotbomen
 bijlage 41: Grubbe en holle weg
 bijlage 42: Hoogstamboomgaard
 bijlage 44: Poel
 bijlage 45: Rietzoom en klein rietperceel

- Voorkomen van marginalisatie en het verlaten van landbouwgrond:
Dit doel is in Nederland niet van toepassing. Vanwege de hoge stedelijke druk krijgt niet meer in gebruik zijnde landbouwgrond altijd een andere bestemming (wonen, recreatie, economie etc.).

Nationale indicator

Als nationale indicator is toegevoegd: het areaal dat bijdraagt aan landschap.
 Alle landschapspakketten (32-46) dragen bij aan landschap.
 Streefwaarde: 4.500 ha

Nieuwe pakketten

In vergelijking met POP1 is een aantal nieuwe pakketten toegevoegd. De nieuwe pakketten betreffen: bijlagen 23 A Faunarand algemeen, 23 B Patrijzenrand, 23C Grauwe Kiekendief, 24 A zeer soortenrijke akkerflora, en 26 A zeer soortenrijke akkerflora.

Deze nieuwe pakketten zijn toegevoegd, omdat de bestaande maatregelen niet meer aansloten op de akkerbouwpraktijk. Op dat onderdeel zijn de pakketten herzien. Daarnaast is tevens voor specifieke gebieden ruimte gemaakt om pakketten voor specifieke soorten, namelijk de patrijs en de kiekendief, in te zetten.

De verschillende doelstellingen per pakket:

- Faunarand algemeen: dit pakket is algemeen toepasbaar in gebieden waar geen specifieke soort wordt nagestreefd.
- Patrijzenrand: maatregelen die specifiek zijn afgestemd op het bevorderen van de patrijs.

- Grauwe Kiekendief: maatregelen die specifiek zijn afgestemd op het bevorderen van de kiekendief.
- Soortenrijke akkerflora: Deze maatregelen zijn ontwikkeld om biodiversiteit op akkers te ontwikkelen. Na zes jaar moeten tenminste 10/20 inheemse plantensoorten per 25m² aanwezig zijn.
- Zeer soortenrijke akkerflora: Deze maatregelen zijn ontwikkeld om biodiversiteit op akkers te ontwikkelen. Na zes jaar moeten tenminste 15/20 inheemse plantensoorten per 25m² aanwezig zijn.

Overgangscontracten

Tevens zijn er pakketten waarop nog contracten lopen, maar die niet meer worden opgesteld onder POP2 (zie bijlage 10). Deze pakketten zijn vervangen door verbeterde pakketten. Het gaat om de pakketten: algemeen weidevogelgebied, belangrijk algemeen weidevogelgebied, soortenrijk weidevogelgebied met kritische soorten, en zeer soortenrijk weidevogelgebied met kritische soorten, faunarand, roulerend graandeel, chemie- en kunstmestvrij, akkerfauna, akkerflora vollelds, Houtkade en landafscheiding, singel, struweelhaag. Deze pakketten hebben als hoofddoel biodiversiteit.

De vergoedingen: een beschrijving van de methodologie en de agronomische aannames en parameters.

Uitgangspunt van de berekening is een vergoeding op basis van extra kosten, gederfde inkomsten en een vergoeding voor transactiekosten. Voor de inkomstenderving is uitgegaan van de productiederving als gevolg van het uitvoeren van natuurbeheersmaatregelen, de toename van arbeid en het saldo van exploitatie (opbrengsten minus kosten van alle gewassen die door de beheersmaatregelen worden beïnvloed. De inkomstenderving als gevolg van agrarisch natuurbeheer wordt berekend aan de hand van gegevens van het praktijkonderzoek. Daarbij wordt de situatie met een beheerssubsidie vergeleken met een referentiebedrijf onder optimale omstandigheden. De berekeningen zijn gebaseerd op de baseline zoals in subbijlage 13 is beschreven. In subbijlage 12 is een nadere onderbouwing van het rekensysteem voor de vergoedingen weergegeven. In de subbijlage wordt onder meer aangegeven dat de tarieven gedurende de looptijd van POP2 herzien kunnen worden. Het gaat bij de zogenoemde beheerspakketten graslandbeheer, om aanpassingen i.v.m. de KVEM-prijs, het te hanteren uurloontarief en de te hanteren prijs voor kunstmest. Bij de Landschapspakketten gaat het om aanpassingen op basis van de ingeschatte gemiddelde CPI (Consumentenprijsindex) voor de komende zes jaar. Bij akkerbouwpakketten wordt gebruik gemaakt van in principe tweejaarlijks aan te passen saldoberekeningen (KWIN). Genoemde tariefsaanpassingen gelden voor in het betreffende jaar nieuw af te sluiten pakketten. Met uitzondering van de optiemogelijkheid voor on going ganzenfourageercontracten, zoals aangegeven onder "reikwijdte en acties" (p. 57 van dit fiche), leiden de tariefswijzigingen niet tot wijziging van een reeds afgesloten contract: een pakket wordt afgesloten tegen een vaste vergoeding, die gedurende de hele looptijd van het pakket niet wijzigt.

Betalingsniveau in relatie tot de maximumbedragen in de bijlage bij EU verordening 1698/2005

Omdat het bij alle pakketten gaat om 'overig grondgebruik' geldt ingevolge artikel 39, vierde lid, van Verordening 1698/2005 voor alle pakketten in beginsel €450,-/ha (overig grondgebruik). In geval van de ganzenpakketten wordt een hogere vergoedingen per hectare verstrekt op grond van verwijzing **** in de bijlage van Verordening 1698/2005. Door het bestaan van de agromilieuverbintenis is sprake van een echte wijziging van de bestaande landbouwpraktijk die een aantoonbaar en significant effect op het milieu sorteert. In dit geval kunnen de daarmee gemoeide extra kosten en gederfde inkomsten ook worden vergoed. Overige hogere vergoedingen zijn slechts verenigbaar met artikel 87, derde lid, onder c, van het EG-verdrag, indien er door het bestaan van de agromilieuverbintenis sprake is van een echte wijziging van de bestaande landbouwpraktijk die een aantoonbaar en significant effect op het milieu sorteert. Dán kunnen ook de daarmee gemoeide extra kosten en gederfde inkomsten ook worden vergoed. In subbijlage 11 bij as 2 geeft de laatste kolom van de tabel het bedrag weer dat boven dit maximumbedrag van Verordening (EG) nr. 1698/2005 ligt. De onderbouwing van de hogere vergoedingen is de volgende:

De beheersbepalingen die zijn verbonden aan de agromilieuverbintenissen zijn noodzakelijk om een aantoonbaar en significant positief milieu-effect te sorteren op verbetering van de biodiversiteit, waterkwaliteit en bodemkwaliteit en schrijven daartoe een aanzienlijke aanpassing van de gangbare landbouwpraktijk voor. Zo zijn bijvoorbeeld normale landbouwactiviteiten, zoals bemesting en inzet van chemische bestrijdingsmiddelen, bij alle pakketten niet toegestaan dan wel in sterke mate

beperkt. Daarnaast verschillen per pakket de overige beheersbepalingen, welke overigens alle een aanzienlijke wijziging van de gangbare landbouwpraktijk met zich brengen en bijdragen aan de hierboven genoemde milieu-effecten.

De inkomstenderving is gelegen in de aanzienlijke vermindering van gewasopbrengsten welke optreedt als gevolg van de voorgeschreven beheersbepalingen van desbetreffende pakketten. Met de hogere vergoedingen worden deze gedeelde inkomsten gecompenseerd.

De beheersbepalingen (aanpassing gangbare landbouwpraktijk) zijn beschreven in subbijlage 9, voor de onderbouwing van de hoogte van de vergoeding wordt verwezen naar subbijlage 12. De doelstellingen per pakket zijn in dit maatregelenpakket beschreven.

Het betalingsniveau voor pakket 28 C (ganzenfourageerbeheer) wordt gebaseerd op de geleden inkomstenderving die ontstaan is door het fourageren van de ganzen. Om deze derving vast te stellen wordt zowel in het najaar als in het voorjaar een taxatie uitgevoerd. De berekende vergoeding in subbijlage 11 voor beheerspakket 28 C is dan ook een maximum; afhankelijk van de vastgestelde inkomstenderving zal de hoogte van de jaarlijkse betaling worden bepaald en die zal in veel gevallen lager zijn dan het berekende maximum als opgenomen in subbijlage 11.

Voor de extra inzet op akkerrandenbeheer wordt niet uitgegaan van een maximale vergoeding per hectare van €450,- plus aanvullende nationale top-up, maar van de volledige vergoeding per hectare. Dit betreft € 23,5 mln. in het kader van de nieuwe uitdagingen met een EU-financiering van 75% en €6,86 mln. uit reguliere POP-middelen met een EU-financiering van 50%.

Hiertoe is gerekend met een gemiddeld bedrag van € 1750,- per hectare. Dit is een gemiddelde van de toegestane beheersvergoedingen op klei en op zand, uitgaande van een verhouding 75% beheer op klei en 25% op zand.

Baseline per type verbintenis

De baseline is de set aan wettelijke verplichtingen waarboven prestaties vergoed mogen worden. Artikel 39 van verordening 1698/2005 biedt het kader om te bepalen wat de baseline is. Dit artikel bepaalt dat agro-milieubetalingen slechts mogen worden verleend voor verbintenissen die verder gaan dan de relevante dwingende normen als bedoeld in de artikelen 4 en 5 en bijlage III en IV van verordening 1782/2003 (beheerseisen en goede landbouw- milieueenstand: zogenoemde cross compliance). Tevens is bepaald dat de verbintenissen verder moeten gaan dan minimumeisen inzake het gebruik van meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen en andere relevante dwingende eisen die in nationale wetgeving en het programma zijn vastgelegd.

In subbijlage 13 is deze baseline beschreven. Per pakket is aangegeven wat het relevante wettelijke minimum is waarvoor niet wordt vergoed. Indien nationale wetgeving verder gaat dan de minimumnorm die voortvloeit uit de artikelen 4 en 5 van verordening 1782/2003, dan is de baseline de verdergaande nationale norm. De minimumeisen inzake het gebruik van meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen betreffen de nationale normen. Het Actieprogramma Nitraatrichtlijn 2004-2009 is van toepassing verklaard op het hele NL-grondgebied (waarmee Nederland in zijn geheel als kwetsbaar gebied is aangemerkt). Derhalve zijn, ingevolge artikel 3, vijfde lid, van de Nitraatrichtlijn geen afzonderlijke kwetsbare zones in Nederland aangewezen. Tenslotte is van belang dat daar waar de aanleg van natuur- of landschapselementen plaatsvindt vanuit een wettelijke verplichting (bijv. herplantplicht Boswet of ruimtelijke compensatie) de aanleg- en inrichtingskosten niet subsidiabel zijn. Het jaarlijks beheer (ecologisch onderhoud) van zodanig aangelegde elementen wel. Ook het passief instandhouden aan zich van deze elementen is niet subsidiabel. Het passief beschermen (lees: het verbod op het verwijderen van landschapselementen) van natuur- en landschapselementen is reeds verplicht via de ruimtelijke ordening, aangevuld met de Boswet (vergunningstelsel) voor het buitengebied (tevens onderdeel van bijlage IV van verordening 1782/2003) en de gemeentelijke kapverordening binnen de bebouwde kom (vergunningstelsel).

Selectie van begunstigden middels een tender.

Nederland heeft een pilot uitgevoerd naar tendering van agromilieuverbintenissen in de Langbroekerwetering. Nederland is enthousiast over dit systeem. Bij het indienen van het POP in 2007 voorziet Nederland echter nog niet in de mogelijkheid om agromilieuverbintenissen te tenderen. Vanaf 2007 gaan, via het Investeringsbudget Landelijk Gebied, de rijksmiddelen voor agrarisch natuurbeheer over naar de provincies. Provincies zijn dus vanaf 2007 contractpartner. Omdat dit een hele operatie op zich is, is ervoor gekozen om het systeem voorlopig intact te laten en geen tendermechanisme op te nemen voor het selecteren van begunstigden. Het is echter niet ondenkbaar dat lopende de POP2-periode alsnog gebruik gemaakt zal worden van tendering. Via een wijzigingsvoorstel zal dit dan in het POP2 worden opgenomen.

Vooralsnog wordt daarom de volgende werkwijze gehanteerd:
Subsidie wordt per provincie toegekend in volgorde van aanvragen.

Consistentie en plausibiliteit van de calculaties.

De Dienst Landelijk Gebied (DLG) berekent voor het ministerie de vergoedingen. DLG is een agentschap van het ministerie van LNV en heeft onafhankelijke inhoudelijke adviestaak met betrekking tot het berekenen van de vergoedingen. DLG baseert de gegevens altijd op actuele onderzoeksgegevens en de berekeningen worden altijd doorgesproken met de onderzoekswereled. Voor POP2 wordt een technisch-economische werkgroep (TEWG) ingesteld die minimaal 1X per jaar de vergoedingen die door DLG berekend worden, toetst aan de wetenschappelijke onderbouwingen waarmee een onafhankelijke wetenschappelijke toets geformaliseerd wordt.

De TEWG bestaat uit vertegenwoordigers van Wageningen Universiteit research (WUR) te weten: Alterra, ASG, PPO, LEI. Deze TEWG adviseert DLG op welke wijze de jaarlijkse tarieven in de rekensystemen voor de vergoedingen moeten worden aangepast. Daarbij wordt gebruikt gemaakt van de wetenschappelijke gegevensverzamelingen van WUR. De herziene tarieven zijn gebaseerd op twee jaarlijks gemiddelde met peildatum 1 juli. Gekozen is voor een twee jaarlijks gemiddelde om de invloed van sterke prijsfluctuaties op de vergoedingen te verminderen. Voor arbeid geldt het tarief zoals vermeld in de CAO Bosbouw en tarief agrarische bedrijfsverzorging, peil datum 1 juli. Het gaat om de volgende relevante tarieven:

- KVEM
- Kunstmest
- Arbeid
- Opbrengstprijzen akkerbouw
- Machines en werktuigen

Steunintensiteit

Het steunpercentage bedraagt 100% van de subsidiabele kosten.

In de bijlage van verordening 1698/2005 zijn de maximumsteunbedragen per hectare vermeld, die in aanmerking komen voor EU-cofinanciering. Deze bedragen mogen nationaal worden verhoogd in uitzonderlijke gevallen, rekening houdend met de specifieke omstandigheden zoals die in het programma beschreven worden. Nederland maakt gebruik van pakketten voor "andere vormen van grondgebruik". De maximumvergoedingen volgens bijlage bij verordening 1698/2005 is €450,- per hectare. De EU-bijdrage is 50% van maximaal € 450,- voor agromilieuverbintenissen. In subbijlage 11 is aangegeven wat de EU-bijdrage is per pakket.

Lijst van zeldzame huisdierrassen

Er wordt geen gebruik gemaakt van maatregelen voor zeldzame huisdierrassen.

Planten voor genetische bronnen

Er wordt geen gebruik gemaakt van maatregelen om zeldzame gewassen te behouden..

Financiering

Private financiering	Totaal bedrag 2007-2013 (verwachting) (in miljoenen euro's)	Totaal bedrag 2009 – 2013 i.v.m. nieuwe uitdagingen (in miljoenen euro's)
Nationale publieke steun	n.v.t.	n.v.t.
EU publieke steun	112,82	5,875
Nationale top up (extra contracten)	112,82	17,625
Nationale top up op de hoogte van de vergoeding	ca. 99	
Verwachte totaal voor 2007-2013	ca. 96	
	420,64	23,5

Overgangsmaatregelen (inclusief het geschatte bedrag)

Uitfinanciering van lopende contracten aangegaan onder POP1:

- Subsidieregeling agrarisch natuurbeheer: totaal ca.135 miljoen, waarvan ca. 68 miljoen EU-bijdrage.
- Regeling Stimulering Biologische Productiemethoden, § 2, hectaretoeslag (art 2-14a): ca. 1,7 miljoen waarvan ca. 0,86 miljoen EU-bijdrage.

Het gaat in alle gevallen om meerjarige verbintenissen. De lopende contracten worden onder de oude voorwaarden (verordening (EU) 1257/1999) voortgezet.

Gekwantificeerde doelen voor de gemeenschappelijke EU-indicatoren

Type indicator	Indicator	Nulwaarde	Streefwaarde	Streefwaarde nieuwe uitdagingen
Output	Aantal landbouwbedrijven en bedrijven van andere landbeheerders die steun ontvangen Onderverdeeld naar: - Begunstigde (landbouwer – overige landbeheerders) - Contract-“leeftijd” (oude/nieuwe contracten)	13.500	25.350	1650
	Totale areaal onder agromilieusteun. Onderverdeeld naar: - Begunstigde (landbouwer – overige landbeheerders) - Contract- “leeftijd” (oude/nieuwe contracten) - Type contract: 1. biologische landbouw 2. geïntegreerde productie 3. andere vormen van extensivering (bemesting, gewasbescherming, veebezetting) 4. verscheidenheid in gewasroulatie, braaklegging 5. beperking van irrigatie 6. bodembescherming 7. aanleg en onderhoud van ecologische elementen 8. behoud van landschap en landbouwgebieden met hoge natuurwaarden 9. biodiversiteit 10. genetische bronnen 11. overig	50.000	96.800	4700
	Totaal aantal contracten Onderverdeeld naar: - Begunstigde (landbouwer – overige landbeheerders) - Contract- “leeftijd” (oude/nieuwe contracten) - Type contract: 1. biologische landbouw 2. geïntegreerde productie 3. andere vormen van extensivering (bemesting, gewasbescherming, veebezetting) 4. verscheidenheid in gewasroulatie, braaklegging 5. beperking van irrigatie 6. bodembescherming 7. aanleg en onderhoud van ecologische elementen 8. behoud van landschap en landbouwgebieden met hoge natuurwaarden 9. biodiversiteit 10. genetische bronnen 11. overig		25.350	1650
	Fysiek areaal onder agromilieusteun	50.000	96.800 ha (NL heeft geen dubbeltellingen)	4700
	Aantal acties gerelateerd aan genetische bronnen	0	0	0

Toelichting

Voor de agromilieuverbintenissen wordt in totaal 221,54 miljoen euro gereserveerd, waarvan 110,77 miljoen EU-bijdrage. Van de 214 miljoen komt ca. 135 miljoen terecht bij de lopende contracten. In verband met de nieuwe uitdagingen komt daar € 23,5 mln. bij, waarvan € 17,625 mln. EU-bijdrage.

Uitgaande van een gemiddeld bedrag van € 615,- per hectare per jaar verwacht Nederland jaarlijks ca. 50.000 ha met EU-cofinanciering onder agrarisch natuurbeheer te hebben. Daarnaast is extra nationale financiering beschikbaar. De streefwaarde gebaseerd op het totale beschikbare budget (ca. 412 miljoen euro) komt daarmee op 96.800 hectare. Voor de nieuwe uitdagingen wordt 4700 ha akkerrandenbeheer extra gerealiseerd.

Het aantal contracten en begunstigden loopt in Nederland vrijwel gelijk op, omdat per eigenaar in principe één contract wordt verstrekt. Op basis van de huidige gegevens is de verwachting dat jaarlijks ca. 13.500 contracten worden afgesloten met EU-cofinanciering. Dit kan (afhankelijk van de hoeveelheid hectare die per agrariër wordt aangevraagd) met ca. 1650 contracten toenemen als gevolg van de extra middelen voor akkerranden in het kader van de nieuwe uitdagingen.

216 Niet-productieve investeringen

Relevante artikelen

Artikel 41 van Verordening (EG) No. 1698/2005.

Artikel 32 en punt 5.3.2.16 van Annex II van Verordening (EG) No. 1974/2006

Maatregelcode: 216

Beweegredenen voor steunverlening

Onder deze maatregel worden drie soorten van investeringen gefinancierd; A1) investeringen die gekoppeld zijn aan het afsluiten van een agromilieuverbintenis, A2) investeringen op landbouwgrond die gekoppeld zijn aan (andere) agromilieudoelstellingen, A3) Niet-productieve investeringen in het kader van de nieuwe uitdagingen voor waterbeheer.

Het onderdeel 'Investeringen op landbouwbedrijven die de maatschappelijke belevingswaarde van een Natura 2000-zone of andere (in het programma te omschrijven) gebieden met een hoge natuurwaarde vergroten' wordt niet ingevuld in het programma. Er wordt daarmee alleen gebruik gemaakt van onderdeel a) onder artikel 41 van verordening (EC) nr. 1698/2005.

A1) Investeringen gekoppeld aan het afsluiten van een agromilieuverbintenis.

Om de doelen te behalen die met agromilieuverbintenissen zijn gesteld, moet in een aantal gevallen de uitgangssituatie worden aangepast om een passende agromilieuverbintenis af te sluiten. De investeringen leiden niet tot enig significante toename van de waarde of winstgevendheid van de agrarische of bosbouwonderneming (artikel 29 Verordening (EG) nr. 1974/2006) én zullen zonder compensatie van de overheid niet door een agrariër of andere landbouwgrondbeheerder worden gedaan.

A2) Andere agromilieudoelstellingen

De huidige milieukwaliteit van de Natura 2000-gebieden is in vrijwel alle gevallen onvoldoende. Er zijn additionele maatregelen in - maar vooral ook direct buiten, in de zogenaamde beïnvloedingszones van - de natuurgebieden nodig die het areaal verdroogd natuurgebied verkleinen. De overheid vraagt (samenwerkingsverbanden van) landbouwers en andere landbouwgrondbeheerders om vrijwillig bovenwettelijke verplichtingen aan te gaan. De hier beschreven maatregelen op het gebied van verdrogingsbestrijding betreffen investeringen die niet leiden tot enig significante toename van de waarde of winstgevendheid van de agrarische of bosbouwonderneming (artikel 29 Verordening (EG) nr. 1974/2006) én die zonder compensatie van de overheid niet door een agrariër of andere landbouwgrondbeheerder zullen worden gedaan.

A3) Niet-productieve investeringen in het kader van de nieuwe uitdagingen voor waterbeheer.

Om de waterkwaliteitsproblemen op het gebied van nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen in Nederland verder terug te dringen, zijn ook investeringen op landbouwgrond nodig. De betreffende investeringen worden veelal gevolgd door een vorm van landbouwmilieubeheer. Dit landbouwmilieubeheer kan deel uitmaken van het POP2.

B) Investeringen op landbouwbedrijven die de maatschappelijke belevingswaarde van een Natura 2000-zone of andere (in het programma te omschrijven) gebieden met een hoge natuurwaarde vergroten:

Niet van toepassing

Doel van de maatregel

A1) Koppeling aan agromilieuverbintenissen (artikel 39)

Agromilieuverbintenissen zijn bedoeld om te voldoen aan de toenemende maatschappelijke vraag naar groene en blauwe diensten, door landbouwers te stimuleren om agrarische productiemethoden te introduceren of te continueren, verenigbaar met behoud en verbetering van het milieu, het landschap, de natuurlijke hulpbronnen, bodem, genetische diversiteit, boven relevante wettelijke standaarden. Voor het afsluiten van agromilieuverbintenissen kan het van belang zijn om eerst de fysieke condities of kenmerken van het terrein aan te passen met eenmalige maatregelen, omdat anders niet mogelijk is een subsidie voor een bepaalde soort van beheer af te sluiten. Het doel van deze maatregel is daarom het ondersteunen van non-productieve investeringen die noodzakelijk zijn om een agromilieuverbintenis te kunnen afsluiten:

A2) Andere agromilieudoelstellingen

Zekerstelling van de biodiversiteit vraagt behoud, herstel, ontwikkeling en duurzaam gebruik van de natuur. Om de aan de onderscheiden Natura 2000 gebieden en de overige EHS-gebieden toegekende natuurdoeltypen, de instandhoudingsdoelstelling conform de VHR en de goede toestand conform de KRW te bereiken of te behouden, dient per natuurgebied een gewenste milieukwaliteit (inclusief watercondities) te worden gerealiseerd. De gewenste milieukwaliteit omvat: de gewenste vochttoestand; de gewenste zuurgraad/zuurdepositie; de gewenste voedselrijkdom en de gewenste (chemische) waterkwaliteit. Niet-productieve investeringen voor andere agromilieudoelstellingen zijn gericht op het realiseren van de gewenste milieukwaliteit in Natura 2000 en overige EHS-gebieden door het uitvoeren van (herstel)inrichtingsmaatregelen op landbouwgronden in, maar nog veel vaker buiten, in de zgn. beïnvloedingszones van, de natuurgebieden. Het gaat om inrichtingsmaatregelen boven relevante wettelijke standaarden. Verdrogingsbestrijding heeft positieve gevolgen voor de gewenste vochttoestand van de natuur; het kan echter in specifieke gevallen op de korte termijn negatieve gevolgen hebben voor de gewenste voedselrijkdom en de gewenste waterkwaliteit doordat nutriënten en andere stoffen (meer) mobiel kunnen worden in de bodem. Dit vergt een 'lokale' afweging van korte en lange termijn belangen m.b.t. biodiversiteit, waterkwaliteit en bodemkwaliteit.

A3) Niet-productieve investeringen in het kader van de nieuwe uitdagingen voor waterbeheer.

Verhogen van de waterkwaliteit, met name op het terrein van nutriënten (stikstof en fosfaat). Waar mogelijk wordt dit doel gecombineerd met doelen op het terrein van waterkwantiteitsbeheer (vasthouden water), natuur (verhogen biodiversiteit) en landschap.

Reikwijdte en acties

A1) Koppeling aan agromilieu-verbintenissen (artikel 39)

Voor het afsluiten van agromilieuverbintenissen kan het van belang zijn om eerst de fysieke condities of kenmerken van het terrein aan te passen met eenmalige maatregelen, omdat anders niet mogelijk is een subsidie voor een bepaalde soort van beheer af te sluiten.

Niet-productieve inrichtingssubsidie gekoppeld aan agromilieu-verbintenissen, wordt uitsluitend verstrekt voor zover deze betrekking heeft op het, door middel van eenmalige maatregelen, rechtstreeks en direct wijzigen van de fysieke condities of kenmerken van terreinen, zonder welke wijziging ontwikkeling, onderscheidenlijk instandhouding, van het beheerspakket, onderscheidenlijk landschapspakket, ten behoeve waarvan beheerssubsidie, onderscheidenlijk landschapssubsidie, is verleend niet mogelijk is.

Agromilieuverbintenissen (met EU-financiering) worden bij voorrang afgesloten ten behoeve van het realiseren van rijksdoelen (zie fiche agromilieuverbintenissen) en daarmee m.n. in de EHS en in de Nationale Landschappen. De non-productieve investeringen die gekoppeld zijn aan deze verbintenissen worden daarmee ook beperkt tot de reikwijdte van de agromilieuverbintenissen.

A2) Andere agromilieudoelstellingen

Inrichtingssubsidie gekoppeld aan andere agromilieudoelstellingen betreft de kosten van de investeringsmaatregelen gericht op het bestrijden van de verdroging en het verbeteren van de waterkwaliteit van de Natura 2000 gebieden en de overige EHS gebieden, die door de provincies - afgestemd met het rijk, de waterschappen en de terreinbeheerders - zijn geplaatst op de zogenaamde TOP-lijst van prioritair verdroogde gebieden. De provincies stellen per natuurgebied een gebiedsplan op waarin de hydrologische bufferzones worden aangegeven alsmede een maatregelenpakket c.q. een bij het gebiedsplan behorend uitvoeringsprogramma gericht op verdrogingsbestrijding en verbetering van de waterkwaliteit. Per gebiedsplan wordt bepaald welke landbouwondernemingen en samenwerkingsverbanden daarvan, andere landbouwgrondbeheerders (m.n. natuurterrein- en landschapsorganisaties), provincies, waterschappen en gemeenten (en samenwerkingsverbanden daarvan) gevraagd worden om vrijwillig bovenwettelijke maatregelen te treffen die in aanmerking komen voor investeringssubsidie.

A3) Niet-productieve investeringen in het kader van de nieuwe uitdagingen voor waterbeheer.

Investeringen overwegend in en op landbouwgronden die moeten leiden tot positieve effecten op de waterkwaliteit. Het zal hierbij gaan om investeringen die veelal gevolgd worden door langjarige beheersafspraken met de betrokken landbouwers. Hierbij kan, maar hoeft er geen koppeling te zijn met een landbouwmilieumaatregel als bedoeld in maatregel 214.

Beschrijving van de te subsidiëren kosten en de subsidievoorwaarden.

A1) Inrichtingssubsidie gekoppeld aan agromilieu-verbintenissen betreft de kosten van:

- het opstellen door derden van een inrichtingsplan;
- maatregelen voor herstel of aanleg van landschappelijke elementen;
- maatregelen, gericht op wijziging van de waterhuishouding;
- grondverzet;
- het plaatsen van een raster;
- afvoer van grond, of
- overige maatregelen voor zover noodzakelijk in verband met de desbetreffende inrichting.

Niet tot de subsidiabele kosten behoren in ieder geval de kosten die samenhangen met:

- de verwijdering van bodemverontreiniging of afval;
- de bouw van opstallen;
- achterstallig onderhoud aan landschappelijke elementen;
- de aanschaf van machines,
- de aanschaf van materialen, anders dan ten behoeve van het treffen van maatregelen als bedoeld in de categorie subsidiabele kosten.

Voorwaarden voor de inrichtingssubsidie gekoppeld aan agromilieuverbintenissen:

- Naast inrichtingssubsidie moet voor het terrein ook beheers- of landschapssubsidie zijn verleend. Dit moet in overeenstemming zijn met het gebiedsplan.
- Alleen éénmalige maatregelen die betrekking hebben op het rechtstreeks en direct wijzigen van de fysieke condities of kenmerken van terreinen zijn subsidiabel indien zonder deze wijziging de ontwikkeling of instandhouding van het pakket niet mogelijk is.

A2) Inrichtingssubsidie gekoppeld aan andere agromilieudoelstellingen betreft de kosten van:

1. Het opstellen door derden van een verdrogingsbestrijdingsplan en waterkwaliteitsverbeterings-/inrichtingsplan;

2. Inrichtingsactiviteiten die ervoor zorgen dat water langer in gebieden wordt vastgehouden en de waterpeilen in de waterlopen en de omgeving daarvan worden verhoogd, alsmede de waterkwaliteit wordt verbeterd, en die passen in een of meerdere van de volgende subcategorieën:

- Waterconservering door verbetering of aanleg van stuwen of drempels
- Verbetering peilbeheer/waterconservering door automatisering van kunstwerken
- Dempen of beduikeren/rioleren van waterlopen
- Aanbrengen hydrologische scheiding tussen natuur- en landbouwgebieden
- Verlaging van het maaiveld door afgraving
- De aanpassing van kleine waterinfrastructuur om een optimaal waterniveau voor de natuur te creëren bijvoorbeeld door de aanleg/aanpassing van dammen, stuwen en sluizen
- Aanleg natuurlijke oevers en natte verbindingzones
- Terugdringing van ongezuiverde lozingen en emissies op oppervlaktewater of in de bodem door de aanleg van riolering en rioolvervangende systemen in landbouwgebieden; voor zover niet-wettelijk verplicht
- Bestrijding van eutrofiëring in natuurgebieden door de aanleg van dammen en stuwen; het scheiden van waterstromen; het aanleggen van helofyten-vijvers daar waar de problemen ontstaan door diffuse lozingen en derden daarvoor niet aansprakelijk gesteld kunnen worden en tevens de eutrofiëring bij de bron wordt aangepakt en opgelost
- vasthouden gebiedseigen water door het aanleggen van bekkens; door plaatsen van stuwen of cascades, of: werken uit te voeren gericht op het laten meanderen van beken, verondiepen en verbreden van de watergangen
- verbeteren kwaliteit waterbodems door het uitgraven, afvoeren, opslaan of verwerken van kleinschalige, reeds lang vervuilde gronden, waarvoor een derde niet aansprakelijk gesteld kan worden en tevens de vervuiling bij de bron wordt aangepakt en opgelost.

Subsidie wordt niet verstrekt aan de veroorzaker van de vervuiling.

Het bekalken van landbouw- of natuurgronden is niet subsidiabel.

Inrichtingsactiviteiten met betrekking tot waterwegen of waterlopen zijn slechts subsidiabel indien het waterwegen of waterlopen betreft met in hoofdzaak een waterhuishoudkundige functie in de aan- en afvoer van water voor de landbouw- en natuurgebieden. Het gaat hierbij in hoofdzaak om waterwegen of waterlopen die in eigendom, beheer en onderhoud zijn bij de waterschappen, landbouwondernemingen en natuurbeschermende organisaties. Uitgesloten zijn Rijkswateren en waterwegen of waterlopen met een in hoofdzaak stedelijke afwateringsfunctie of (recreatieve)

verkeersfunctie tenzij een aanpassing van deze waterwegen of waterlopen noodzakelijk is voor een goede uitvoering van het betreffende projectplan onder deze regeling.

De uitvoering van publieke werken/inrichtingsactiviteiten vindt plaats op basis van een gebiedsplan waarbij door de betrokken partijen wordt beoordeeld of particulieren deze taken kunnen uitvoeren.

3. Een tegemoetkoming in de kosten verbonden aan bedrijfsverplaatsing van een bedrijf, dat gelegen is in een hydrologische bufferzone en waarvan (een deel van) de landbouwgronden worden vernat, naar een nieuwe locatie daarbuiten. Het betreft hier een gedeeltelijke vergoeding van de werkelijke kosten voor de aankoop van de nieuwe landbouwgrond (niet zijnde bouwgrond) en van de kosten gemoeid met verplaatsing van landbouwbedrijfsgebouwen

De subsidie voor verplaatsing van een bedrijf wordt verstrekt indien is voldaan aan elk van de volgende voorwaarden:

- de overdracht van de bij het bedrijf behorende grond in eigendom, vrij van enig gebruiksrecht, aan BBL op grond van een koopovereenkomst tussen BBL en de aanvrager, of verkoop van de grond met een kettingbeding dat het gebruik van de landbouwgrond onder dezelfde beperkende voorwaarden (hier: permanent vernatten) wordt voortgezet.
- Hervestiging van een volwaardig bedrijf op een andere plaats door de aanvrager binnen 24 maanden na het sluiten van de hiervoor bedoelde overeenkomsten.

De gronden die zijn gelegen in de hydrologische bufferzone zullen vervolgens worden toebedeeld of verkocht met de clause van permanent vernatten.

Via de toepassing van o.m. de Wet ruimtelijke ordening, Wet milieubeheer en wettelijke normen en eisen wordt voldoende garantie geboden dat de hervestiging geen aanleiding geeft tot een toename van milieuproblemen op de nieuwe locatie.

A3) Niet-productieve investeringen in het kader van de nieuwe uitdagingen voor waterbeheer:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- het opstellen (door derden) van een waterkwaliteitsverbeterings-/inrichtingsplan;
- maatregelen voor herstel of aanleg van landschappelijke elementen;
- maatregelen, gericht op wijziging van de waterhuishouding;
- grondverzet;
- het plaatsen van een raster;
- afvoer van grond, of
- overige maatregelen voor zover noodzakelijk in verband met de desbetreffende inrichting.

Niet tot de subsidiabele kosten behoren in ieder geval de kosten die samenhangen met:

- de verwijdering van bodemverontreiniging of afval;
- de bouw van opstallen;
- achterstallig onderhoud aan landschappelijke elementen;
- de aanschaf van machines,
- de aanschaf van materialen, anders dan ten behoeve van het treffen van maatregelen als bedoeld in de categorie subsidiabele kosten.

Alleen eenmalige maatregelen die betrekking hebben op het rechtstreeks en direct wijzigen van de fysieke condities of kenmerken van terreinen zijn subsidiabel. Deze eenmalige maatregel moet, al dan niet in combinatie met landbouwmilieubeheer een langjarig positief effect hebben op de waterkwaliteit.

Het bekalken van landbouw- of natuurgronden is niet subsidiabel.

Begunstigden

A1) Landbouwers en waterschappen in Nederland

A2) De subsidies voor het opstellen van verdrogingsbestrijdingsplannen en voor de hydrologische maatregelen (onderdeel 1 en 2) zijn bestemd voor andere overheden, met name waterschappen en soms gemeenten of provincies.

De subsidies als compensatie van de kosten van bedrijfsverplaatsing (onderdeel 3) zijn bestemd voor landbouwondernemingen alsmede andere landbouwgrondbeheerders (m.n. particuliere terreinbeherende- en landschaps-organisaties/stichtingen en verenigingen).

A3) landbouwers en overheden in Nederland

Subsidie verleend aan overheden is geen steun als de werkzaamheden uitsluitend publieke doelen dienen en aan ondernemers geen economisch voordeel toekomt.

Subsidiebedragen voor niet-productieve investeringen gekoppeld aan agromilieuverbintenissen (A1)

Het steunpercentage is maximaal 100% van de subsidiabele kosten.

De subsidie voor niet-productieve investeringen gekoppeld aan agromilieuverbintenissen worden niet als staatssteun beschouwd. Het betreffen immers investeringen die enkel noodzakelijk zijn voor de uitvoering van de agromilieuverbintenis. De landbouwer heeft in zijn bedrijfsvoering geen voordeel van de investering en de waarde van het bedrijf wordt niet verhoogd.

Subsidiebedragen voor verdrogingsbestrijdingsplannen en hydrologische maatregelen (A2)

Overheden: 100% van de subsidiabele kosten. Subsidie verleend aan overheden is geen steun als de werkzaamheden uitsluitend publieke doelen dienen en aan ondernemers geen economisch voordeel toekomt.

Subsidiebedragen voor bedrijfsverplaatsing (A2)

Het betreft hier een gedeeltelijke vergoeding van de werkelijke kosten van de verplaatsing van het landbouwbedrijf. Verzekerd is dat alle kosten van overcompensatie zijn uitgesloten.

De voor steun in aanmerking komende kosten zijn:

a) de kosten die door de landbouwonderneming worden gemaakt voor de aankoop van de nieuwe landbouwgrond (niet zijnde bouwgrond). Deze steun bedraagt 10% van de in aanmerking komende kosten van deze investering maar is nooit meer dan het equivalent van:

- het aantal door de landbouwonderneming aan BBL overgedragen hectares landbouwgrond vermenigvuldigd met € 3000, vermeerderd met:
- 6% van de aankoopprijs van een zelfde aantal als in het vorige punt genoemde hectares landbouwgrond van de nieuwe locatie.

b) uitsluitend de kosten gemoeid met verplaatsing van landbouwbedrijfsgebouwen. Dit kunnen zijn:

- 100% van de taxatiewaarde van de te verlaten bedrijfsgebouwen, danwel;
- sloopkosten van te verlaten bedrijfsgebouwen;
- notariskosten;
- kadastrale kosten;
- kosten gemaakt in verband met (adviserings)werkzaamheden door deskundigen (makelaars, accountants);
- verhuiskosten,

dit alles met een maximum van € 50.000,- per bedrijfsverplaatsing.

Indien de verkoopopbrengst meer bedraagt dan de taxatiewaarde wordt deze meerwaarde in mindering gebracht op de steun.

Het Bureau Beheer Landbouwgronden verwerft gronden tegen de waarde zoals die geldt op de vrije markt (representatieve marktwaarden).

Subsidiebedragen voor niet-productieve investeringen in het kader van de nieuwe uitdagingen voor waterbeheer (A3)

Het steunpercentage is maximaal 100% van de subsidiabele kosten. Subsidie verleend aan overheden is geen steun als de werkzaamheden uitsluitend publieke doelen dienen en aan ondernemers geen economisch voordeel toekomt.

De subsidie voor niet-productieve investeringen in het kader van de nieuwe uitdagingen voor waterbeheer worden niet als staatssteun beschouwd. Het betreffen immers investeringen die enkel noodzakelijk zijn voor de uitvoering van de agromilieudoelstellingen. De landbouwer heeft in zijn bedrijfsvoering geen voordeel van de investering en de waarde van het bedrijf wordt niet verhoogd.

Beschrijving van de link met agromilieuverbintenissen of andere agromilieudoelstellingen

A1) Koppeling aan agromilieuverbintenissen (artikel 39)

Voor het afsluiten van agromilieuverbintenissen kan het van belang zijn om eerst de fysieke condities of kenmerken van het terrein aan te passen met eenmalige maatregelen, omdat anders niet mogelijk is een subsidie voor een bepaalde soort van beheer af te sluiten.

Niet-productieve inrichtingssubsidie gekoppeld aan agromilieuverbintenissen, wordt uitsluitend verstrekt voor zover deze betrekking heeft op het, door middel van eenmalige maatregelen, rechtstreeks en direct wijzigen van de fysieke condities of kenmerken van terreinen, zonder welke wijziging ontwikkeling, onderscheidenlijk instandhouding, van het beheerspakket, onderscheidenlijk landschapspakket, ten behoeve waarvan beheerssubsidie, onderscheidenlijk landschapssubsidie, is verleend niet mogelijk is.

A2) Andere agromilieudoelstellingen

De investeringssubsidie is gericht op het bestrijden van de verdroging en het verbeteren van de waterkwaliteit van de Natura 2000 en overige EHS-gebieden die zijn geplaatst op de zgn. TOP-lijst. De investeringssubsidie draagt op die wijze bij aan de uitvoering van de Richtlijnen 79/409/EEG en 92/43/EEG alsook van Richtlijn 2000/60/EG.

A3) Niet-productieve investeringen in het kader van de nieuwe uitdagingen voor waterbeheer

Voor het verbeteren van de waterkwaliteit, zeker ook in combinatie met doelen op terrein van waterkwantiteit, natuur en landschap, kan het van belang zijn om eerst de fysieke condities of kenmerken van het terrein aan te passen met eenmalige maatregelen. Deze maatregelen zullen veelal, maar niet altijd, gevolgd worden door een verandering van het beheer.

Financiering

Financiering non-productieve investeringen in het kader van verdrogingsbestrijding

Private financiering	Totaal bedrag 2007-2013 (verwachting) (in miljoenen euro's)	Totaal bedrag 2010 – 2013 i.v.m. nieuwe uitdagingen (in miljoenen euro's)
Nationale publieke steun	0	0
EU publieke steun	8,97	4,35
Nationale top up	8,97	13,05
Verwacht totaal voor 2007-2013	181,14	0
	199,08	17,4

Overgangsbepalingen

Er zijn geen overgangssubsidies onder deze maatregel.

Gekwantificeerde doelen voor de gemeenschappelijke EU-indicatoren

Type indicator	Indicator	Nulwaarde	Streefwaarde	Streefwaarde Nieuwe uitdagingen
Output	<p>Aantal landbouwers en andere landbeheerders die steun ontvangen.</p> <p>Onderverdeeld naar: a) investeringen gelinked aan: 1. agromilieuverbintenissen, 2. overige agromilieudoelen</p> <p>b) investeringen gelinked aan verbeteren van de publieke waarde in: 1. Natura 2000 gebied, 2. overige gebieden met hoge natuurwaarden</p>		360	250
	<p>Totaal volume aan materiele en immateriële investeringen gedaan door de landbouwer of overige landbeheerders.</p> <p>Onderverdeeld naar:</p> <p>investeringen gelinked aan: 1. agromilieuverbintenissen, 2. overige agromilieudoelen</p> <p>investeringen gelinked aan verbeteren van de publieke waarde in: 1. Natura 2000 gebied, 2. overige gebieden met hoge natuurwaarden</p>		36 miljoen (totaal volume investeringen door landbouwers)	17,4

221 Eerste bebossing van landbouwgrond

Relevantie artikelen

Artikel 36 b) i) van verordening (EC) No. 1698/2005.

Artikel 31 en punt 5.3.2.2.1 van Annex II van verordening no. 1974/2006

Maatregelcode: 221

Beweegredenen voor steunverlening

Waar de motivatie van bosaanleg in Nederland is verbonden aan het natuurbeleid, is dit vastgelegd in de zogenaamde Ecologische Hoofdstructuur (EHS). De locatie voor de aanleg van bos is daarbij uitgewerkt door de provincies in de natuurgebiedsplannen. Binnen de EHS wordt bos gerealiseerd via duurzame functiewijziging van landbouwgronden naar natuurgronden, hetzij via aankoop van overheidswege, hetzij via (afkoop van) 30-jarige erfpachtconstructies.

In voorkomende gevallen is het wenselijk ook buiten de Ecologische Hoofdstructuur en anderszins bosaanleg te bevorderen en hiervoor Europese middelen in te zetten. Waar een sterk economisch motief aan deze wens ten grondslag ligt, wordt zoveel mogelijk een beroep gedaan op Structuurfondsen (zie: Demarcatie).

Waar andere argumenten van toepassing zijn, wil Nederland een beroep kunnen doen op het ELFPO.

Reden om de steunmaatregel toe te passen, is dat:

- Bos buiten de EHS kan worden aangelegd;
- Het instrument "tijdelijk bos" (met optie permanent) dankzij flexibiliteit en behoud van de agrarische functie zeer bruikbaar is bij het vormgeven van integrale gebiedskwaliteit.

De doelen om hier bos aan te leggen zijn: het tegengaan van erosie, het vastleggen van CO₂ (klimaat), en het verbeteren van landschapskwaliteit.

Hoewel toegestaan door de EU, wordt de steunmaatregel in Nederland niet gebruikt voor het faciliteren van productiebos of boomteelt.

Doel van de maatregel

De maatregel bebossing van landbouwgrond dient verschillende doelen. Een belangrijke reden is een bijdrage leveren aan het behalen van de klimaatdoelstelling. Daarnaast is bosaanleg tevens van belang voor het tegengaan van erosie en het opwaarderen van het landschap mede in het licht van recreatief medegebruik en het vergroten van het bosareaal, mede in het licht van natuurdoelstellingen en biodiversiteit.

De maatregel draagt bij aan het Europees Bosbeleid, in het kader waarvan lidstaten hebben uitgesproken om zich in te spannen voor bosaanleg specifiek op nationaal niveau en om bosaanleg waar mogelijk te verbinden aan overige uitvoeringsactiviteiten.

Koppeling van de voorgestelde maatregel met nationale/subnationale bosprogramma's en met de EU-bossenstrategie.

Bossen bedekken 10,8% van de oppervlakte van Nederland en spelen een belangrijke rol bij het vitaal houden van het landelijk gebied. In synergie met de EU-bossenstrategie is het beleid erop gericht het bos zo veel mogelijk functies te laten vervullen. Belangrijke bosfuncties zijn het behoud en de ontwikkeling van de kwaliteit van natuur en milieu, en recreatie. Het onderdeel bos in de door provincies opgestelde gebieds- en streekplannen gaan uit van dit beleid. De EU-bossenstrategie is nader uitgewerkt in het EU-actieplan voor de bossen. Nederland bepaalt op dit moment hoe dit actieplan in Nederland via een "Nationaal bossenprogramma" wordt geïmplementeerd. Provincies zullen hier nauw bij worden betrokken. De bebossing van landbouwgrond via POP2 vindt plaats binnen dit kader. Een groot deel van het "Nationaal bossenprogramma" zal worden gerealiseerd buiten POP2 om.

Relevantie bosbranden

N.v.t. in Nederland.

Begunstigden

Ondernemers in Nederland.

Eisen voor cross compliance (verordening (EC) nr. 1782/2003

Op grond van artikel 51 van verordening 1698/2005 dienen ontvangers van EU-steun voor probleemgebieden *op hun hele bedrijf* te voldoen aan de dwingende eisen als bedoeld in de artikelen 4 en 5 en bijlage III en IV van verordening 1782/2003 (beheerseisen en goede landbouw-milieuconditie: zogenoemde cross compliance). Indien niet aan deze (rand)voorwaarde wordt voldaan, wordt de betaling voor de verbintenis verlaagd of geannuleerd. Deze eisen zijn opgenomen in de Regeling GLB-inkomenssteun 2006: artikel 3 (juncto bijlage 1) en artikel 6 (zie bijlage 1, randvoorwaarden GLB 2006).

Reikwijdte en acties

Ondernemers of andere eindbegunstigden bebossen landbouwhectares en voeren beheer.

Steunintensiteit voor de aanleg en voor de jaarlijkse premie

Aanlegbijdrage:

Ondernemers ontvangen een éénmalige bijdrage voor de aanleg van bos op landbouwgrond.

De aanlegbijdrage bedraagt 80% van de werkelijk gemaakte kosten in probleemgebieden, KRW-gebieden en Natura 2000 gebieden met een maximum van € 7.000,-.

De aanlegbijdrage bedraagt 70% van de werkelijk gemaakte kosten in andere gebieden.

Indien de landbouwgrond in eigendom is van een overheidsinstantie, wordt de aanlegbijdrage uitgekeerd aan de pachter (natuurlijk persoon of privaatrechtelijk lichaam)

De aanlegkosten dienen onderbouwd te worden.

Het areaal wordt tenminste 5 jaar in stand gehouden. Bij eerdere terugkeer naar de agrarische productiefunctie wordt de aanlegbijdrage teruggevorderd met 1/5 van de bijdrage per niet doorlopen jaar.

Onderhoudsbijdrage:

Er wordt geen vergoeding gegeven voor jaarlijks onderhoud.

Bijdrage inkomstenderving:

Tevens wordt een jaarlijkse premie per hectare verleend als bijdrage in de gedeerde inkomsten. Deze jaarlijkse premie is gemaximeerd volgens de bijlage bij verordening (EG) no 1698/2005. De werkelijke inkomstenderving ligt hoger. De premie wordt maximaal 15 jaar lang verstrekt aan de ondernemer of vereniging van ondernemers die de grond vóór de bebossing exploiteerden, of aan enige andere persoon of privaatrechtelijk lichaam.

De inkomstenderving is gebaseerd op het (tijdelijk) uit productie halen van landbouwgrond. De bedragen zijn berekend door DLG, in overleg met de wetenschappelijke instituten PPO/WU en ASG/WUR. Uitgangspunten:

Akkerbouw:

Uitgangspunt is het saldo van het gemiddelde bouwplan.

Maximale inkomstenderving is €1233,- per hectare per jaar.

Grasland:

Uitgangspunt is de gewasschadenorm bij het uit gebruik nemen van 1 hectare grasland ten behoeve van uitvoering van werken bij de landinrichting.

Maximale inkomstenderving is €1024,- per hectare per jaar.

De maximale jaarlijkse premie ter dekking van de door bebossing gedeerde inkomsten bedragen conform de maximale steunbedragen in de bijlage bij verordening (EG) no 1698/2005:

- €700,- per hectare voor landbouwers
- €150,- per hectare voor enig ander natuurlijke persoon of privaatrechterlijk lichaam.

Bijdrage grondaankoop:

De maatregel biedt geen mogelijkheden voor de verkoop van de betreffende gronden (agrariër aan beheerder of overheidsinstantie), grondaankoop is niet subsidiabel.

Beperkingen:

Steun wordt niet verleend aan ondernemers die steun voor vervroegde uittreding ontvangen.

Steun wordt niet verleend voor de aanplant van kerstbomen.

Steun wordt niet verleend bij bebossing vanuit een wettelijke verplichting (bijv. herplantplicht Boswet of ruimtelijke compensatie).

In geval van snelgroeiende soorten met een korte omlooptijd wordt steun voor bebossing alleen verleend in de aanlegkosten. Onder snelgroeiende soorten wordt verstaan: Soorten die op hetzelfde perceel binnen 15 jaar worden geveld.

Herplantplicht en Boswet

Bosaanleg vanaf 0,1 hectare valt onder de boswet. Na vijf jaar, te rekenen vanaf het moment van aanplant, geldt de herplantplicht, tenzij op verzoek van de aanvrager Vrijstelling van de Regeling Meldings- en Herplantplicht wordt verleend. In dat geval wordt de Vrijstelling van de Regeling Meldings- en Herplantplicht gekoppeld aan de subsidietoekenning - dus vooraf - afgegeven voor een periode van maximaal 10 jaar. In bijzondere gevallen kan de Vrijstelling worden afgegeven voor een periode van maximaal 25 jaar.

Wordt de vrijstelling niet verleend, dan geldt de Boswet: na de kap moet worden herplant op dezelfde plaats. Na toestemming van de minister van LNV mag ook elders gecompenseerd worden. De Boswet is nooit van toepassing op de soorten Italiaanse populier, linde, paardenkastanje en treurwilg.

Gebieden die in aanmerking komen voor bebossing

Landbouwgronden die in aanmerking komen voor eerste bebossing zijn gelegen in:

- de EHS (vastgelegd en begrensd in de provinciale gebiedsplannen);
- de begrensde Natura 2000 gebieden;
- Gebieden aangewezen als Nationale Landschap of Provinciaal/Regionaal landschap.

Demarcatie met inzet Structuurfondsen:

De maatregel wordt niet toegepast in de voor Prioriteit 2 van de Operationele Programma's Structuurfondsen begrensde Economische Kerngebieden.

Beoordelingscriteria

In het projectplan wordt doelmatigheid onderbouwd. Er wordt inzicht gegeven in positieve en negatieve effecten van de activiteiten, waaronder het effect op landbouwstructuur, concurrentiepositie van de landbouw en biodiversiteit.

Het te bebossen areaal is dusdanig gesitueerd, dat aan één of meerdere nationaal en regionaal vastgelegde en hiervoor genoemde doelen wordt bijgedragen. Bij onafhankelijke beoordeling van de doelmatigheid blijkt sprake van toename van de integrale gebiedskwaliteit.

Het projectplan gaat vergezeld van een Inrichtings- en Beplantingenplan, dat streekeigen soorten bevat, een bij de omgeving passende variatie aan soorten, dat voorziet in goede landschappelijke inpassing en dat bosbouwkundig verantwoord mag worden geacht.

Het plan is of wordt voorzien van onafhankelijk advies door deskundigen uit de natuur-, bos-, landschaps- en landbouwsector. Het plan is of wordt getoetst aan de provinciale Stimuleringsplannen Natuur, Bos en Landschap.

Het te bebossen areaal bedraagt ten minste 0,5 hectare. Na bebossing van een dient een eenheid van tenminste 0,5 hectare gerealiseerd te zijn.

Minimum oppervlakte, behorende bij pakket snelgroeiend naaldbos: 5 hectare.

Combinaties zijn mogelijk, evenals alternatieve pakketten.

Steunintensiteit

De aanlegbijdrage bedraagt 80% van de werkelijk gemaakte kosten in probleemgebieden, KRW-gebieden en Natura 2000 gebieden met een maximum van € 7.000,-.

De aanlegbijdrage bedraagt 70% van de werkelijk gemaakte kosten in andere gebieden met een maximum van €7.000,-.

Het steunpercentage voor de inkomensderving is gemaximeerd tot de steunbedragen zoals genoemd in bijlage bij verordening (EG) no 1698/2005 en bedraagt daarmee 50-70 %.

Dit wordt vergoed binnen de reikwijdte van verordening (EG) no 1998/2006 (maximale steun €200.000,- per 3 belastingjaren).

Wijze van openstelling

De regeling wordt jaarlijks opgesteld als onderdeel van de betreffende jaartranche van de Provinciale Meerjarenprogramma. Na aflopen van de inzendtermijn vindt op provinciaal niveau selectie plaats op basis van prioriteit en subsidieplafond.

Financiering

Private financiering	€ 5,6 miljoen
Nationale publieke steun	€ 9,49 miljoen
EU publieke steun	€ 9,49 miljoen
Nationale top-up	€ 1,4 miljoen
Verwachte totaal voor 2007-2013	€ 25,98 miljoen

Overgangsmaatregelen (inclusief het geschatte bedrag)

Regeling stimulering bosuitbreiding op landbouwgronden (SBL): 9,82 miljoen euro, waarvan 4,91 miljoen EU-financiering.

Dit betreft meerjarige verbintenissen die onder de oude voorwaarden worden uitgediend.

Gekwantificeerde doelen voor de gemeenschappelijke EU indicatoren

Het totale beschikbare budget is € 25,98 miljoen. Voor het gemiddelde bedrag per hectare wordt uitgegaan van:

- een periode van 15 jaar;
- aanlegkosten van €7.000,- (= €467,-/jaar);
- gemiddeld steunpercentage van de aanlegkosten: 70% (= €7.000,-) -> €3.000,- per hectare is private financiering (30%);
- een gemiddelde jaarpremie van €700,-

In 2013 is ca. € 3 miljoen beschikbaar. Op dat moment kan dan ca. 2500 ha onder beheer zijn.

Aanname is dat een aanvraag gemiddeld 10 hectare bedraagt. Het aantal aanvrager bedraagt daarmee: ca. 250.

Type indicator	Indicator	Nulwaarde	Streefwaarde
Output	Aantal begunstigden. Onderverdeeld naar: type landeigenaar (private landbouwgrond, publieke landbouwgrond) Contract-“leeftijd” (oude en nieuwe contracten) Milieureden: - erosiebestrijding - biodiversiteit - bescherming van waterbronnen - tegengaan van overstroming - klimaat - overig	0	250
	Aantal hectare beboste landbouwgrond. Onderverdeeld naar: type landeigenaar (private landbouwgrond, publieke landbouwgrond) Contract-“leeftijd” (oude en nieuwe contracten) Milieureden: - erosiebestrijding - biodiversiteit - bescherming van waterbronnen - tegengaan van overstroming - klimaat - overig	0	2500 ha (NL)
Result	Areaal onder succesvol landbeheer		2500

3. Maatregelfiches as 3

311 Diversificatie naar niet-agrarische activiteiten

Relevante artikel(en)

- Artikel 52 (a) (i) en artikel 53 van Verordening (EG) No. 1698/2005
- Artikel 35 van en 5.3.3.1.1 van Annex II van Verordening (EG) No. 1974/2006

Maatregelcode: 311

Reden voor inzet op deze maatregel

Diversificatie draagt bij aan de verbreding van de plattelandseconomie, de multifunctionaliteit en nieuwe economische expansiemogelijkheden voor individuele agrarische bedrijven, en daarmee aan de versterking van de perspectieven voor bedrijfscontinuïteit van deze agrarische bedrijven. Op gebiedsniveau en in de tijd lopen de argumenten om diversificatie te stimuleren uiteen of gaat het juist om een samenspel van argumenten:

- In agrarische gebieden onder stedelijke druk is het belang van het stimuleren van diversificatie om de landbouw nieuwe economische perspectieven te geven (ze kunnen niet uitbreiden in areaal), en de cohesie te versterken. De potentie in deze gebieden is groot door de vraag naar diensten en producten vanuit de stad.
- In gebieden waar intensivering van de landbouw ongewenst is door milieu- en grondgebruikbeperkingen biedt diversificatie nieuwe economische perspectieven.
- In gebieden waar (vormen van) diversificatie nog beperkt van de grond komt zullen pilots aanjager zijn. Aanbod kan hier ook vraag creëren, de eerste initiatieven zijn het meest risicovol voor de ondernemer.
- In gebieden waar de werkgelegenheid gering is, of juist erg eenzijdig (agrarisch) gericht is levert diversificatie een bijdrage aan het werkgelegenheidsaanbod.
- In veel delen van het landelijk gebied is behoefte aan verdere spreiding van de recreatieve druk en vergroting recreatief aanbod om meer het “agrarisch achterland” te benutten, draagt diversificatie aan bij.

Ruimte voor maatwerk is gelet op de hierboven geschetste differentiatie, derhalve onontbeerlijk.

Doel van de maatregel

Het stimuleren van diversificatie naar niet-agrarische activiteiten op agrarische bedrijven, gericht op het genereren van aanvullende of alternatieve inkomstenbronnen uit niet-agrarische activiteiten. Dit draagt bij aan een multifunctioneel gebruik van het platteland door meer en nieuwe activiteiten. Daarbij draagt het bij aan de verbreding van de economische basis van het agrarisch bedrijf en daarmee van de plattelandseconomie.

Reikwijdte en acties

Gesubsidieerd worden:

- Projecten gericht op investeringen in niet-agrarische activiteiten op agrarische bedrijven die diversificatie tot doel hebben. Dit betreft ook investeringen die uitbreiding of professionalisering van diversificatie op agrarische bedrijven tot doel hebben. De planvorming inclusief het ondernemersplan kan onderdeel zijn van het project.
- Projecten voor stimulering van samenwerking gericht op bevordering van diversificatie. Het gaat om samenwerking tussen landbouwbedrijven onderling, alsmede tussen landbouwbedrijven en micro-ondernemingen, zorginstellingen, toerisme en andere voor de stimulering van diversificatie relevante partijen.
- Introductie van nieuwe informatietechnologie op het platteland ondersteunend aan en als onderdeel van het project gericht op diversificatie op het agrarische bedrijf.
- Projecten gericht op ketenontwikkeling, promotie- en/of marketingactiviteiten gericht op niet-agrarische activiteiten (non-annex 1-producten) voortkomend uit de diversificatie.

Uitgesloten zijn:

- Projecten en activiteiten die geen relatie hebben met de situering in het landelijk gebied zoals bijvoorbeeld stallingplaatsen en opslag van materialen. Voor dergelijke activiteiten hebben de kenmerken van het landelijk gebied geen meerwaarde in de zin van bijvoorbeeld de aanwezigheid van rust, een inspiratieve omgeving, het agrarisch bedrijf, de agrarische productie, plattelandsrecreatie en de cultuurhistorische achtergrond.
- Projecten en activiteiten op het vlak van aquacultuur.

De maatregel is gericht op alle primaire sectoren waarbij de veehouderij en open teelten het primaat hebben.

Begunstigden

Een lid van het landbouwhuishouden. Dit is een natuurlijke of rechtspersoon dan wel een groep natuurlijke of rechtspersonen, ongeacht de rechtspositie van de groep en haar leden volgens het nationale recht, uitgezonderd werknemers in de landbouw. Wanneer een lid van het landbouwhuishouden een rechtspersoon dan wel een groep van rechtspersonen is, moet dit lid ten tijde van het aanvragen van de steun een landbouwactiviteit op het landbouwbedrijf uitoefenen. Het is mogelijk dat het landbouwbedrijf waar het begunstigde lid toe behoort, als gevolg van de projectactiviteiten na beëindiging van het project niet meer binnen de definitie van landbouwbedrijf valt maar bijvoorbeeld als microbedrijf wordt aangemerkt. Het lid blijft voor dit project echter eindbegunstigde binnen deze maatregel.

Soorten diversificatie die voor steun in aanmerking komen

Soorten van diversificatie zijn zorgverlening, kinderopvang, dag- en verblijfsrecreatie, huisverkoop, ambachtelijke activiteiten, en andere vormen van diversificatieactiviteiten zoals energieproductie, voorlichting, educatie, training, een combinatie van diversificatie activiteiten, of innovatieve vormen van diversificatie die inpasbaar zijn in het platteland;

Voorwaarden maatregel

- De steun draagt bij aan de opschaling, professionalisering, marktversterking, vernieuwing, nieuwe investeringen of ontwikkeling van diversificatie naar niet-agrarische activiteiten.
- De activiteit is verenigbaar met, en bij voorkeur bijdragend aan landschappelijke doelen. Afwegingen worden weergegeven in provinciale streek- en omgevingsplannen. De gesubsidieerde investering dient gedurende vijf jaar te rekenen vanaf het namens de beheersautoriteit genomen financieringsbesluit geen belangrijke wijziging te ondergaan die:
  - de aard of de uitvoeringsvoorwaarden ervan raakt, of een onderneming of overheidsinstantie onrechtmatig voordeel oplevert;
  - het gevolg is hetzij van een verandering in de aard van de eigendom van een infrastructuurvoorziening, hetzij van de beëindiging of verplaatsing van een productieactiviteit.
- Aanvrager dient over voldoende vakbekwaamheid en deskundigheid te beschikken, dan wel aan te tonen dat hij de benodigde vakbekwaamheid ontwikkelt al dan niet binnen het project.
- Aanvrager dient een ondernemersplan gericht op de projectactiviteiten te overleggen.

Milieueffecten

De activiteit is verenigbaar met, en bij voorkeur bijdragend aan landschappelijke doelen, en dient te passen binnen het plattelandsbeleid ten aanzien van visuele effecten, verkeer en hinder door geluid. Afwegingen worden weergegeven in provinciale streek- en omgevingsplannen. Een deel van de diversificatie kan zich richten op duurzame energieproductie of -besparing.

Beoordelingscriteria

- Mate waarin het project een voldoende economisch perspectief heeft, blijkens de economische onderbouwing in het ondernemingsplan. Het project dient in elk geval een positief economisch perspectief te hebben.
- Mate waarin het project bijdraagt aan verbetering van het bedrijfsinkomen blijkens het ondernemingsplan.
- Mate waarin de exploitatie voor de langere termijn gedekt is blijkens het ondernemingsplan.
- Mate waarin het project bijdraagt aan de instandhouding of toename van de werkgelegenheid blijkens het ondernemingsplan.
- Mate waarin aan een lokale of regionale behoefte wordt voldaan.

Soorten in aanmerking komende kosten

In geval van investeringen, zijn de subsidiabele uitgaven gelimiteerd tot:

- De bouw, verwerving of verbetering van onroerende goederen; kosten van grond, gebouwen, bouwconstructies, inrichting van gebouwen en terreinen (inclusief verbetering en aanpassingen ten behoeve van het project). De kosten voor grond mogen maximaal 10% van de projectkosten bedragen.
- De aankoop of huurkoop van nieuwe machines en bedrijfsuitrusting, inclusief computerprogrammatuur tot ten hoogste de marktwaarde van het bedrijfsmiddel; overige kosten voor de huurkoopovereenkomst, zoals de met de financiering gemoeide rentekosten, verzekeringskosten, overhead en bemiddelingskosten zijn niet subsidiabel.
- Eenmalige voorbereidings-, plan- en organisatiekosten om te komen tot een goed projectplan zoals architectenkosten, ingenieurbureaus, adviesondersteuning, verwerving van patentrechten en licenties, tot maximaal 15% van de projectkosten gericht op diversificatie. Slechts indien goed beargumenteerd kunnen de voorbereidingskosten maximaal 25% van de totale projectkosten bedragen, het dient dan te gaan om risicovolle of experimentele projecten waarbij meer kosten gemaakt moeten worden om te komen tot een goed onderbouwd projectplan.

Overige subsidiabele kosten onder deze maatregel:

- Eenmalige organisatiekosten voor activiteiten gericht op de ontwikkeling van samenwerkingsverbanden, ketenontwikkeling, promotie- en/of marketingactiviteiten gericht op diversificatie naar niet agrarische activiteiten.
- Kosten van het direct bij de uitvoering van het project betrokken personeel alsmede kosten van eigen arbeid van de aanvrager in het kader van het project.
- Kosten voor het opstellen van ondernemersplannen gericht op de projectactiviteiten.

Niet subsidiabel zijn:

- De aankoop van agrarische productierechten, dieren, zaai- en pootgoed van jaarlijkse gewassen alsmede het planten daarvan zover deze niet zijn gerelateerd aan de activiteiten gericht diversificatie naar niet agrarische activiteiten.
- Productie of afzet van producten die melk en zuivelproducten imiteren of vervangen.
- Gewone vervangingsinvesteringen.
- Exploitatie- en beheerskosten.

Steunintensiteit

- Het steunbedrag bedraagt maximaal 100% van de totale subsidiabele kosten.
- In het geval van steun aan een onderneming is tevens de de minimisverordening (EG) Nr.1998/2006 voor deze investeringen van toepassing: het totaal aan steun dat aan een eindbegunstigde over een periode van drie belastingjaren kan worden verstrekt bedraagt € 200.000,-. Onder belastingjaar wordt verstaan: belastingjaar als bedoeld in art. 2 van de verordening (EG) nr. 1998/2006 betreffende toepassing van de artikelen 87 en 88 van het EG-Verdrag op de de minimissteun.

Soort ondersteuning

Eenmalige subsidie, zonder toepassing van vooruitbetalingen of subsidie op rente.

Demarcatie en criteria met andere Europese financiële instrumenten

- Maatregel 312, 313 en 321: activiteiten (incl. eindbegunstigde) die onder maatregel 311 passen, maar die ook binnen de reikwijdte van maatregel 312, 313, 321 of EFRO (de OP's) passen, vallen binnen maatregel 311.
- De afbakening met maatregel 114, 121, 123, 124, 125 en 133 is gelegen in het feit dat deze maatregelen zich richten op agrarische activiteiten, terwijl maatregel 311 is gericht op diversificatie naar niet-agrarische activiteiten (non-annex-1 producten).

Financiering

Uitgaande van:

- investeringen (materieel en immaterieel) in projecten;
- niet door ondernemingen.

Soort	Totaal bedrag 2007-2013 (verwachting) (in miljoenen euro's)
Private financiering	72,4 (inclusief top up)
Nationale publieke steun	Cofinanciering 14,2 Top-up 2,81
EU publieke steun	14,2
Verwachte totaal voor 2007-2013	103,61

Beschrijving van overgangsbepalingen

Overgangsbepaling voor acties gefinancierd uit POP1 zijn van toepassing in geval van uitspraken bezwaar en beroep.

Gekwantificeerde doelen voor EU-indicatoren

Type indicator	Indicator	Nulsituatie	Streefwaarde
Output (verplicht)	Aantal begunstigden (inclusief top-up)	0	± 509
	Totaal aan investeringen in euro's (totaal materieel en immaterieel) (inclusief top-up)	0	€ 103,61 miljoen

Aanvullende programma specifieke indicatoren en gekwantificeerde doelen

Output (nationaal)	Aantallen diversificatieacties onderscheiden naar: <ul style="list-style-type: none"> • toerisme; • ambachtelijke activiteiten; • energieproductie; • zorgverlening; • overig.	0	
--------------------	---	---	--

311 Diversificatie naar niet-agrarische activiteiten

b. Hernieuwbare energie

Relevante artikel(en)

- Artikel 52 (a) (i) en artikel 53 van Verordening (EG) No. 1698/2005
- Artikel 35 van en 5.3.3.1.1 van Annex II van Verordening (EG) No. 1974/2006

Maatregelcode: 311

Reden voor inzet op deze maatregel

Diversificatie draagt bij aan de verbreding van de plattelandseconomie, de multifunctionaliteit en nieuwe economische expansiemogelijkheden voor individuele agrarische bedrijven, en daarmee aan de versterking van de perspectieven voor bedrijfscontinuïteit van deze agrarische bedrijven.

Op gebiedsniveau en in de tijd lopen de argumenten om diversificatie te stimuleren uiteen of gaat het juist om een samenspel van argumenten:

- In agrarische gebieden onder stedelijke druk draagt het stimuleren van diversificatie bij aan nieuwe economische perspectieven voor de landbouw. Diversificatie is hier een alternatief voor uitbreiding en schaalvergroting en het versterkt de cohesie. De potentie in deze gebieden is groot door de vraag naar diensten en producten vanuit de stad.
- In gebieden waar intensivering van de landbouw ongewenst is door milieu- en grondgebruikbeperkingen biedt diversificatie nieuwe economische perspectieven.
- In gebieden waar (vormen van) diversificatie nog beperkt van de grond komt zullen pilots aanjager zijn. Aanbod kan hier ook vraag creëren, de eerste initiatieven zijn het meest risicovol voor de ondernemer.
- In gebieden waar de werkgelegenheid gering is, of juist erg eenzijdig (agrarisch) gericht is levert diversificatie een bijdrage aan het werkgelegenheidsaanbod.

Er is volop ontwikkeling van verbeterde technieken voor hernieuwbare energie op agrarische bedrijven, al dan niet gerelateerd aan de primaire agrarische productie. De technieken hebben een lange terugverdientijd waardoor de opschaling achterblijft. De reden voor de inzet van deze maatregel is versnelde opschaling van de hernieuwbare energieproductie op agrarische bedrijven.

Doel van de maatregel

Het stimuleren van diversificatie naar niet-agrarische activiteiten op agrarische bedrijven, gericht op het genereren van aanvullende of alternatieve inkomstenbronnen uit activiteiten rond hernieuwbare energie. Dergelijke nieuwe activiteiten dragen bij aan een multifunctioneel gebruik van het platteland, aan de verbreding van de economische basis van het agrarisch bedrijf en aan de plattelandseconomie. De agrarische sector behoeft steun bij het opschalen en professionaliseren van productie en afzet van hernieuwbare energie, afkomstig uit reststromen en natuurlijke bronnen op het agrarisch bedrijf. De diversificatie kan ook betrekking hebben op reductie van energiegebruik op basis van fossiele brandstoffen.

Reikwijdte en acties

Gesubsidieerd worden:

- Projecten gericht op investeringen in niet-agrarische activiteiten op agrarische bedrijven die diversificatie rond hernieuwbare energie tot doel hebben. Dit betreft ook investeringen die uitbreiding of professionalisering van diversificatie op agrarische bedrijven tot doel hebben. De planvorming inclusief het ondernemersplan kan onderdeel zijn van het project.
- Projecten voor stimulering van samenwerking gericht op bevordering van diversificatie rond hernieuwbare energie. Het gaat om samenwerking tussen landbouwbedrijven onderling.
- Introductie van nieuwe informatietechnologie op het platteland ondersteunend aan en als onderdeel van het project gericht op diversificatie rond hernieuwbare energie op het agrarische bedrijf.

Begunstigden

Een lid van het landbouwhuishouden. Dit is een natuurlijke of rechtspersoon dan wel een groep natuurlijke of rechtspersonen, ongeacht de rechtspositie van de groep en haar leden volgens het nationale recht, uitgezonderd werknemers in de landbouw. Wanneer een lid van het landbouwhuishouden een rechtspersoon dan wel een groep van rechtspersonen is, moet dit lid ten tijde van het aanvragen van de steun een landbouwactiviteit op het landbouwbedrijf uitoefenen. Het is mogelijk dat het landbouwbedrijf waar het begunstigde lid toe behoort, als gevolg van de projectactiviteiten na beëindiging van het project niet meer binnen de definitie van landbouwbedrijf valt

maar bijvoorbeeld als microbedrijf wordt aangemerkt. Het lid blijft voor dit project echter eindbegunstigde binnen deze maatregel.

Soorten diversificatie die voor steun in aanmerking komen

- Productie van biogas met gebruikmaking van organisch afval (productie op het bedrijf en lokale productie).
- Verwerking van uit de landbouw / bosbouw afkomstige biomassa tot hernieuwbare energie.
- Installaties/infrastructuur voor hernieuwbare energie op basis van biomassa en andere hernieuwbare energiebronnen (zonne- en windenergie, geothermische energie).

Voorwaarden maatregel

- De steun draagt bij aan de opschaling, professionalisering, marktversterking, vernieuwing, nieuwe investeringen of ontwikkeling van diversificatie rond hernieuwbare energie.
- De activiteit is verenigbaar met, en bij voorkeur bijdragend aan landschappelijke doelen. Afwegingen worden weergegeven in provinciale streek- en omgevingsplannen.
- De gesubsidieerde investering dient gedurende vijf jaar te rekenen vanaf het namens de beheersautoriteit genomen financieringsbesluit geen belangrijke wijziging te ondergaan die:
  - de aard of de uitvoeringsvoorwaarden ervan raakt, of een onderneming of overheidsinstantie onrechtmatig voordeel oplevert;
  - het gevolg is hetzij van een verandering in de aard van de eigendom van een infrastructuurvoorziening, hetzij van de beëindiging of verplaatsing van een productieactiviteit.
- Aanvrager dient over voldoende vakbekwaamheid en deskundigheid te beschikken, dan wel aan te tonen dat hij de benodigde vakbekwaamheid ontwikkelt al dan niet binnen het project.
- Aanvrager dient een ondernemersplan gericht op de projectactiviteiten te overleggen.
- Biobrandstoffen die niet voldoen aan de duurzaamheidscriteria van artikel 15 van de richtlijn ter bevordering van energie uit hernieuwbare bronnen komen niet voor subsidie in aanmerking.
- Een projectaanvraag dient een milieubalans te bevatten. De milieubalans dient positief te zijn.
- Steun is gericht op kleine en middelgrote ondernemingen voor activiteiten die niet vallen onder Bijlage I van het EU verdrag
- alle voorwaarden van Commissie Verordening (EG) nr. 1998/2006 zullen nageleefd worden (met inbegrip van het feit dat de 200.000 EURO niet kan gecumuleerd worden met de 7.500 EURO de *minimis* steun in het kader van Verordening (EG) nr. 1535/2007)

Milieueffecten

De activiteit is verenigbaar met, en bij voorkeur bijdragend aan landschappelijke doelen, en dient te passen binnen het plattelandsbeleid ten aanzien van visuele effecten, verkeer en hinder door geluid. Afwegingen worden weergegeven in provinciale streek- en omgevingsplannen.

Beoordelingscriteria

- De mate waarin het project gericht is op energie op basis van biomassa en/of reststromen.
- Mate waarin het project een voldoende economisch perspectief heeft, blijkens de economische onderbouwing in het ondernemingsplan. Het project dient in elk geval een positief economisch perspectief te hebben.
- Mate waarin het project bijdraagt aan verbetering van het bedrijfsinkomen blijkens het ondernemingsplan.
- Mate waarin het project bijdraagt aan de substitutie of verlaagd gebruik van fossiele brandstoffen blijkens de milieubalans.
- Mate waarin het project bijdraagt aan verlaging van de uitstoot van methaan.
- Mate waarin de exploitatie voor de langere termijn gedekt is blijkens het ondernemingsplan.
- Mate waarin het project bijdraagt aan de instandhouding of toename van de werkgelegenheid blijkens het ondernemingsplan.
- Mate waarin aan een lokale of regionale behoefte wordt voldaan.

Soorten in aanmerking komende kosten

In geval van investeringen, zijn de subsidiabele uitgaven gelimiteerd tot:

- De bouw, verwerving of verbetering van onroerende goederen; kosten van grond, gebouwen, bouwconstructies, inrichting van gebouwen en terreinen (inclusief verbetering en aanpassingen ten behoeve van het project). De kosten voor grond mogen maximaal 10% van de projectkosten bedragen.

- De aankoop of huurkoop van nieuwe machines en bedrijfsuitrusting, inclusief computerprogrammatuur tot ten hoogste de marktwaarde van het bedrijfsmiddel; overige kosten voor de huurkoopovereenkomst, zoals de met de financiering gemoeide rentekosten, verzekeringskosten, overhead en bemiddelingskosten zijn niet subsidiabel.
- Eenmalige voorbereidings-, plan- en organisatiekosten om te komen tot een goed projectplan zoals architectenkosten, ingenieurbureaus, adviesondersteuning, de kosten van het opstellen van een milieubalans, verwerving van patentrechten en licenties, tot maximaal 15% van de projectkosten gericht op diversificatie rond hernieuwbare energie. Slechts indien goed beargumenteerd kunnen de voorbereidingskosten maximaal 25% van de totale projectkosten bedragen, het dient dan te gaan om risicovolle of experimentele projecten waarbij meer kosten gemaakt moeten worden om te komen tot een goed onderbouwd projectplan.
- Kosten van het direct bij de uitvoering van het project betrokken personeel alsmede kosten van eigen arbeid van de aanvrager in het kader van het project.
- Voor hernieuwbare energie zijn de in aanmerking komende kosten beperkt tot de extra kosten die ten laste van de begunstigde komen ten opzichte van een traditionele energiecentrale of een traditioneel verwarmingssysteem met dezelfde capaciteit inzake daadwerkelijke energiebenutting.

Niet subsidiabel zijn:

- Gewone vervangingsinvesteringen.
- Exploitatie- en beheerskosten.

Steunintensiteit

De de minimis is voor deze investeringen van toepassing: het totaal aan steun dat aan een eindbegunstigde over een periode van drie belastingjaren kan worden verstrekt bedraagt € 200.000,-. Onder belastingjaar wordt verstaan: belastingjaar als bedoeld in art. 2 van de verordening (EG) nr. 1998/2006 betreffende toepassing van de artikelen 87 en 88 van het EG-Verdrag op de de minimissteun.

Soort ondersteuning

Eenmalige subsidie, zonder toepassing van vooruitbetalingen of subsidie op rente.

Demarcatie en criteria met andere Europese financiële instrumenten

Maatregel 312, 313 en 321: activiteiten (incl. eindbegunstigde) die onder maatregel 311 passen, maar die ook binnen de reikwijdte van maatregel 312, 313, 321 of EFRO (de OP's) passen, vallen binnen maatregel 311.

De afbakening met maatregel 114, 121, 123, 124, 125 en 133 is gelegen in het feit dat deze maatregelen zich richten op agrarische activiteiten, terwijl maatregel 311 is gericht op diversificatie naar niet-agrarische activiteiten (non-annex-1 producten).

Financiering

Soort	Totaal bedrag 2010-2013 (verwachting) (in miljoenen euro's)
Private financiering	11,3
Nationale publieke steun	2,5
EU publieke steun	7,5
Verwachte totaal voor 2009-2013	21,3

Overgangsbepalingen

Overgangsbepalingen voor acties gefinancierd uit POP1 zijn van toepassing in geval van uitspraken bezwaar en beroep.

Gekwantificeerde doelen voor EU-indicatoren

Type indicator	Indicator	Nulsituatie	Streefwaarde
Output (verplicht)	Aantal ondersteunde acties	0	40
	Totaal investeringsvolume	0	€ 20 miljoen

312 Steun voor de oprichting en ontwikkeling van micro-ondernemingen

Relevante artikel(en)

- Artikel 52 (a) (ii) en artikel 54 van Verordening (EG) No. 1698/2005
- Punt 5.3.3.1.2 van Annex II van Verordening (EG) No. 1974/2006

Maatregelcode: 312

Reden voor inzet op deze maatregel

Micro-ondernemingen, niet zijnde landbouwbedrijven, vormen de economische motor op het platteland. Het is daarom van groot belang het innovatief vermogen, de uitbreiding van deze micro-ondernemingen en de bedrijfsopvolging te stimuleren en/of te begeleiden.

Gezien de afname in het aantal arbeidsplaatsen in de landbouwsector is het in het belang van een duurzame ontwikkeling van het platteland dat de plattelandseconomie verbreed wordt. In algemene zin kan de economie in het landelijk gebied ondersteund worden door ondernemerschap en innovatie in kleinschalige bedrijvigheid te stimuleren, door hergebruik van vrijkomende agrarische bebouwing mogelijk te maken en op andere manieren bedrijvigheid makkelijker mogelijk te maken.

Onderdeel hiervan vormt de ondersteuning van netwerken van ondernemers, welke kunnen leiden tot nieuwe vormen van samenwerking in productie en promotie. Het stimuleren van samenwerking tussen onderwijs en bedrijfsleven met als doel nieuwe kennis toegankelijk en toepasbaar te maken voor micro-ondernemingen is eveneens van belang. Regionale netwerken kunnen hierbij een rol spelen en een toegevoegde waarde hebben.

Doel van de maatregel

De oprichting van nieuwe of de ontwikkeling van bestaande economische bedrijvigheid, niet zijnde landbouwbedrijvigheid, op het platteland met het doel ondernemerschap te bevorderen en het economisch weefsel te ontwikkelen.

Reikwijdte en acties

Gesubsidieerd worden:

- Projecten gericht op investeringen voor het oprichten van nieuwe ondernemingen en het ontwikkelen van bestaande ondernemingen, inclusief het bevorderen van ondernemerschap als onderdeel van het project.
- Projecten voor het stimuleren en ontwikkelen innovatieve producten en diensten door micro-ondernemingen.
- Projecten voor het stimuleren en ontwikkelen van samenwerkingsverbanden tussen micro-ondernemingen onderling en tussen micro-ondernemingen en andere actoren.
- Projecten gericht op verbetering van de toegang tot ICT-voorzieningen gericht op de ontwikkeling van micro-ondernemingen.
- Projecten gericht op marketing- en promotie van producten of diensten inclusief de publiciteit, ontwikkeling van websites, deelname aan beurzen om nieuwe producten en diensten in de markt te zetten indien dit onderdeel uitmaakt van het project gericht op het ontwikkelen van micro-ondernemingen.

Typen van ondersteunde ondernemingen / begunstigden

Steun wordt verleend aan micro-ondernemingen (niet zijnde landbouwondernemingen) zoals gedefinieerd in Aanbeveling 2003/361/EG van de Commissie. Dit betreft ondernemingen met minder dan 10 werkbare personen. Voor omzet en balanstotaal geldt een bovengrens van € 2.000.000,- op jaarbasis.

Omschrijving van typen acties

Projecten gericht op investeringen voor het oprichten van nieuwe ondernemingen en het ontwikkelen van bestaande ondernemingen, inclusief het bevorderen van ondernemerschap als onderdeel van het project, het stimuleren van samenwerking, toepassing van ICT, marketing en promotie.

Soort ondersteuning

Enmalige subsidie, zonder toepassing van vooruitbetalingen of subsidie op rente.

Voorwaarden maatregel

- De doelgroep wordt beperkt tot micro-ondernemingen zoals gedefinieerd in Aanbeveling 2003/361/EG van de Commissie. Dit betreft ondernemingen met minder dan tien werkzame personen. Voor omzet en balanstotaal geldt een bovengrens van € 2.000.000,-.
- De gesubsidieerde investering dient gedurende vijf jaar te rekenen vanaf het namens de beheersautoriteit genomen financieringsbesluit geen belangrijke wijziging te ondergaan die:
  - De aard of de uitvoeringsvoorwaarden ervan raakt, of een onderneming of overheidsinstantie onrechtmatig voordeel oplevert.
  - Het gevolg is hetzij van een verandering in de aard van de eigendom van een infrastructuurvoorziening, hetzij van de beëindiging of verplaatsing van een productieactiviteit.
- De activiteit is verenigbaar met, en bij voorkeur bijdragend aan landschappelijke doelen. Afwegingen worden weergegeven in provinciale streek- en omgevingsplannen.
- Aanvrager dient over voldoende vakbekwaamheid en ondernemerschap te beschikken, dan wel aan te tonen dat hij de benodigde vakbekwaamheid en ondernemerschap ontwikkelt al dan niet binnen het project.
- Aanvrager dient een ondernemersplan gericht op de projectactiviteiten te overleggen.

Beoordelingscriteria

Mate waarin het project economisch perspectief heeft, blijktens de economische onderbouwing in het ondernemingsplan. Het project dient in elk geval een positief economisch perspectief te hebben.

Mate waarin het project bijdraagt aan verbetering van het bedrijfsinkomen

Mate waarin het project bijdraagt aan de werkgelegenheid.

Milieueffecten

- De activiteit is verenigbaar met, en bij voorkeur bijdragend aan landschappelijke doelen
- De activiteit dient te passen binnen het plattelandsbeleid ten aanzien van visuele effecten, verkeer en hinder door geluid. Afwegingen worden weergegeven in provinciale streek- en omgevingsplannen.

Soorten in aanmerking komende kosten

Gesubsidieerd worden:

- De bouw, verwerving of verbetering van onroerende goederen; kosten van grond, gebouwen, bouwconstructies, inrichting van gebouwen en terreinen (inclusief verbetering en aanpassingen ten behoeve van het project). De kosten voor grond mogen maximaal 10% van de projectkosten bedragen.
- De aankoop of huurkoop van nieuwe machines en bedrijfsuitrusting, inclusief computerprogrammatuur tot ten hoogste de marktwaarde van het bedrijfsmiddel. overige kosten voor de huurkoopovereenkomst, zoals de met de financiering gemoeide rentekosten, verzekeringskosten, overhead en bemiddelingskosten zijn niet subsidiabel.
- In geval van investeringen van minimaal € 10.000,00 excl. btw, zijn in uitzonderingsgevallen ook gebruikte machines en installaties subsidiabel indien kan worden aangetoond dat de aankoop heeft plaatsgevonden via een verkoopkanaal geregistreerd bij de Kamer van Koophandel. Dit dient naar behoren te worden gerechtvaardigd door de kostenbesparing die wordt gerealiseerd.
- Investeringen in toegang tot ICT-voorzieningen als onderdeel van het project.
- Eenmalige voorbereidings-, plan- en organisatiekosten om te komen tot een goed project zoals architectenkosten, ingenieurbureaus, adviesondersteuning, verwerving van patentrechten en licenties, tot maximaal 15% van de projectkosten voor het project. Slechts indien goed beargumenteerd kunnen de voorbereidingskosten maximaal 25% van de totale projectkosten bedragen, het kan dan gaan om risicovolle of experimentele

projecten waarbij meer kosten gemaakt moeten worden om te komen tot een goed onderbouwd projectplan.

- Organisatiekosten voor de ontwikkeling van samenwerkingsverbanden, ketenontwikkeling, promotie- en/of marketingactiviteiten gericht op de ontwikkeling van micro-ondernemingen.
- Loonkosten van het direct bij de uitvoering van het project betrokken personeel alsmede kosten van eigen arbeid van de aanvrager in het kader van het project.
- Kosten voor het opstellen van ondernemersplannen gericht op de projectactiviteiten.

Niet subsidiabel zijn:

- Gewone vervangingsinvesteringen;
- Exploitatie- en beheerskosten.

Steunintensiteit:

- Het steunbedrag bedraagt maximaal 100% van de totale subsidiabele kosten
- In het geval van steun aan een onderneming is tevens de de minimisverordening (EG) Nr.1998/2006 voor deze investeringen van toepassing: het totaal aan steun dat aan een eindbegunstigde over een periode van drie belastingjaren kan worden verstrekt bedraagt € 200.000,-. Onder belastingjaar wordt verstaan: belastingjaar als bedoeld in art. 2 van de verordening (EG) nr. 1998/2006 betreffende toepassing van de artikelen 87 en 88 van het EG-Verdrag op de de-minimissteun.

Demarcatie

- Maatregel 313: activiteiten (incl. eindbegunstigde) die vallen binnen de reikwijdte van zowel maatregel 313 als maatregel 312, zoals kleinschalige logiesmogelijkheden, behoren binnen maatregel 312 indien de begunstigde binnen de begunstigten-definitie van maatregel 312 valt. Bij beide kan het gaan om zowel individuele ondernemingen als groepen van ondernemingen.
- Maatregel 311: activiteiten (incl. eindbegunstigde) die onder maatregel 311 passen, maar die ook binnen de reikwijdte van maatregel 312, vallen binnen maatregel 311 indien de begunstigde een lid van een agrarisch huishouden is.
- EFRO: activiteiten (incl. eindbegunstigde) die onder maatregel 312 passen, maar die ook binnen de reikwijdte van EFRO (de OP's) passen, vallen binnen maatregel 312 wanneer het de volgende groepen van ondernemingen betreft:
  - Code 923 (overig amusement en kunst)
  - Code 925 (culturele uitleencentra, openbare archieven, musea, dieren- en plantentuinen)
  - Code 92629 (overig buitensport)
  - Code 92642 (roei- kano- zeil en surfsport)
  - Code 92724 (recreatie n.e.g.) (codes 927241 t/m 927244)

Deze lijst is gebaseerd op een lijst van Kamer van Koophandel-codes (de zogeheten BIK-codes).

Financiering

Soort	Totaalbedrag 2007-2013 (verwachting) (in miljoenen euro's)
Private financiering	58
Nationale publieke steun	Cofinanciering 12,4 Top-up 2,9
EU publieke steun	12,4
Verwachte totaal voor 2007-2013	85,7

Beschrijving van overgangsbepalingen

Geen.

Gekwantificeerde doelen voor EU- indicatoren

Type indicator	Indicator	Nulsituatie	Streefwaarde
Output (verplicht)	Aantal nieuwe of bestaande begunstigde micro-ondernemingen die steun ontvangen (inclusief top-up)	0	496

Aanvullende programma specifieke indicatoren en gekwantificeerde doelen

Output (nationaal)	Aantallen nieuw opgerichte bedrijven Aantallen bedrijven waar verbeteracties plaatsvinden	0	
--------------------	--	---	--

313 Bevordering van toeristische activiteiten

Relevante artikel(en)

- Artikel 52 (a) (iii) en artikel 55 van Verordening (EG) No. 1698/2005
- Punt 5.3.3.1.3 van Annex 2 van Verordening (EG) No. 1974/2006

Maatregelcode: 313

Reden voor inzet op deze maatregel

Versteviging van de economische positie van recreatie en toerisme is van groot belang om de economie van het platteland te versterken. Recreatief medegebruik en belevingswaarde vormen belangrijke pijlers onder een multifunctioneel landelijk gebied. Dit draagt bij aan de verbreding van de plattelandseconomie en de leefbaarheid op het platteland en tevens aan een betere spreiding van de recreatieve druk.

Doel van de activiteiten is om, mogelijkerwijs via een gebiedsgerichte aanpak, de kwaliteit van het recreatief product in het landelijk gebied te bevorderen en routenetwerken voor plattelandstoerisme te realiseren (natuur, water, cultuurhistorie). Deze activiteiten bevorderen het toerisme op het platteland en bieden daardoor een extra economische basis. Het toerisme vormt een groeiende economische drager voor het platteland, hetgeen belangrijk is nu de landbouw een steeds kleinere bijdrage levert aan de werkgelegenheid. Met deze maatregel wordt de basis van de plattelandseconomie verbreed en versterkt.

Doel van de maatregel

Verbetering van de recreatieve infrastructuur, het verbeteren van de toegankelijkheid van het platteland en versterking van de economische positie van recreatie en toerisme; versterken van de directe én indirecte werkgelegenheid.

Reikwijdte en acties

Steun wordt verleend voor de recreatieve infrastructuur, kleinschalige toeristische voorzieningen en de ontwikkeling en marketing van innovatieve recreatieve producten en diensten.

Typen van acties die worden ondersteund (art. 55 Vo. 1698/2005)

Steun wordt verleend voor activiteiten gericht op de ontwikkeling van:

- Kleinschalige infrastructuur en voorzieningen zoals informatiecentra en de bewegwijzering ten behoeve van toeristische trekpleisters.
- Recreatieve infrastructuur zoals die welke natuurgebieden toegankelijk maakt zoals fiets-, wandel- en vaarroutes en ruitersporen, met daarbij behorende kleinschalige voorzieningen zoals informatieborden, schuilhutten, fietsenrekken, picknickbanken en overige voorzieningen.
- De ontwikkeling en/of marketing van toeristische diensten die betrekking hebben op plattelandstoerisme.

Begunstigden

Overheden en alle natuurlijke of rechtspersonen, niet zijnde een lid van het landbouwhuishouden als bedoeld onder 311.

Voorwaarden maatregel

- De steun draagt bij aan de opschaling, professionalisering, marktversterking, vernieuwing, nieuwe investeringen of ontwikkeling van toeristische infrastructuur, voorzieningen en activiteiten.
- De gesubsidieerde investering dient gedurende vijf jaar te rekenen vanaf het namens de beheersautoriteit genomen financieringsbesluit geen belangrijke wijziging te ondergaan die:
  - de aard of de uitvoeringsvoorwaarden ervan raakt, of een onderneming of overheidsinstantie onrechtmatig voordeel oplevert;
  - het gevolg is hetzij van een verandering in de aard van de eigendom van een infrastructuurvoorziening, hetzij van de beëindiging of verplaatsing van een productieactiviteit.
- De activiteit is verenigbaar met, en bij voorkeur bijdragend aan landschappelijke doelen. Afwegingen worden weergegeven in provinciale streek- en omgevingsplannen.

Beoordelingscriteria

Mate waarin aan een lokale of regionale behoefte wordt voldaan, blijkens het projectplan.

In geval van ondernemingen: de mate waarin het project innovatief is en voldoende economisch perspectief heeft, blijktens de economische onderbouwing in het ondernemingsplan. Mate waarin het beheer en indien relevant, de exploitatie voor de langere termijn gedekt is.

Milieueffecten

De activiteiten dienen te passen binnen het plattelandsbeleid ten aanzien van visuele effecten, verkeer en hinder door geluid. Afwegingen worden weergegeven in provinciale streek- en omgevingsplannen.

Soorten in aanmerking komende kosten

- De bouw, verwerving of verbetering van onroerende goederen; kosten voor de aankoop, aanleg en verbetering (incl. het opheffen van knelpunten, verbetering van de verkeersveiligheid) van lineaire recreatieve infrastructuur zoals fietsroutes, wandelroutes, vaarroutes en ruiterspaden met de daarbij behorende toeristische voorzieningen zoals picknickbanken, fietsrekken, informatieborden, schuilhutten en bijbehorende beplanting. Grondaankopen zijn subsidiabel tot een maximum van 10% van de totale subsidiabele projectkosten.
- Kosten voor het opstellen van het exploitatie- en beheersplan of, indien het ondernemingen betreft, ondernemingsplannen gericht op het project.
- Aanleg van de toeristische voorzieningen zoals picknickbanken, fietsrekken, informatieborden, schuilhutten langs bestaande recreatieve verbindingen en op knooppunten.
- Aanleg van toeristische voorzieningen gericht op specifieke doelgroepen zoals senioren, gehandicapten, jongeren en jonge gezinnen.
- Kosten van de aanleg en inrichting van kleine op plattelandstoerisme gerichte voorzieningen zoals kleine gebouwen of voorzieningen waarin voorlichting kan worden gegeven over landbouw, natuur, bos, water en cultuurhistorie in de regio.
- Eenmalige kosten voor de advisering van groepen van bedrijven eventueel in combinatie met andere actoren bij het opstellen van ondernemingsplannen en het uitvoeren van de plannen gericht op de bevordering van toeristische activiteiten.
- Eenmalige kosten voor opstarten van samenwerkingsprojecten voor de ontwikkeling van nieuwe toeristische activiteiten of het opschalen en professionaliseren van bestaande activiteiten. De projecten zijn gericht op marketing en promotie, invoering van nieuwe communicatietechnieken en verbetering van de dienstverlening voor de bevordering van toeristische activiteiten zoals reserverings- of bewegwijzeringsystemen.
- Eenmalige voorbereidings-, plan- en organisatiekosten om te komen tot een goed project zoals architectenkosten, ingenieurbureaus, adviesondersteuning, verwerving van patentrechten en licenties, tot maximaal 15% van de projectkosten gericht op bevordering van toeristische activiteiten. Slechts indien goed beargumenteerd kunnen de voorbereidingskosten maximaal 25% van de totale projectkosten bedragen, het kan dan gaan om risicovolle of experimentele projecten waarbij meer kosten gemaakt moeten worden om te komen tot een goed onderbouwd projectplan.
- Loonkosten van het direct bij de uitvoering van het project betrokken personeel alsmede kosten van eigen arbeid van de aanvrager in het kader van het project.
- Kosten voor de promotie, marketing en netwerkvorming gericht op de verbetering van toeristische dienstverlening in het landelijk gebied, met uitsluiting van landbouwbedrijven.

Bijdragen in natura (Verordening (EG) nr. 1974/2006 art. 54)

Investeringsbijdragen in natura van een begunstigde uit de overheids- of de privésector, nl. de levering van goederen of diensten waarvoor geen facturen of gelijkwaardige stukken gestaafde betaling in geld wordt gedaan, zijn subsidiabel. Voorwaarde is dat de bijdragen betreffen in de vorm van de inbreng van grond of onroerend goed, bedrijfsuitrusting of grondstoffen, onderzoeks- of beroepsactiviteiten of onbetaald vrijwilligerswerk. Hierbij dient de financiële waarde ervan onafhankelijk te worden beoordeeld en geverifieerd.

In geval van de inbreng van grond of onroerend goed wordt de waarde gecertificeerd door een onafhankelijke bevoegde taxateur of bevoegde officiële instantie.

In het geval van onbetaald vrijwilligerswerk wordt de waarde van dat werk bepaald met inachtneming van de eraan bestede tijd en van het uur- en dagtarief van de beloning voor vergelijkbaar werk, zulks voor zover relevant op basis van een vooraf bepaald stelsel om normbedragen voor kosten toe te

passen, waarbij als voorwaarde geldt dat het controlesysteem een redelijke zekerheid moet bieden dat het werk is uitgevoerd.

De door het ELFPO medegefinancierde overheidsuitgaven die bijdragen tot een concrete actie waarbij bijdragen in natura worden geleverd, mogen aan het einde van de concrete actie niet hoger zijn dan de totale subsidiabele uitgaven exclusief die bijdragen in natura.

Niet subsidiabel zijn

- Beheers- en exploitatiekosten;
- Gewone vervangingsinvesteringen.

Steunintensiteit

- Het steunbedrag bedraagt maximaal 100% van de totale subsidiabele kosten
- In het geval van steun aan een onderneming is tevens de de minimisverordening (EG) Nr.1998/2006 voor deze investeringen van toepassing: het totaal aan steun dat aan een eindbegunstigde over een periode van drie belastingjaren kan worden verstrekt bedraagt € 200.000,-. Onder belastingjaar wordt verstaan: belastingjaar als bedoeld in art. 2 van de verordening (EG) nr. 1998/2006 betreffende toepassing van de artikelen 87 en 88 van het EG-Verdrag op de de minimissteun.

Demarcatie

- Maatregel 311: activiteiten (incl. eindbegunstigde) die onder maatregel 311 passen, maar die ook binnen de reikwijdte van maatregel 313, vallen binnen maatregel 311 indien de begunstigde een lid van een agrarisch huishouden is.
- Maatregel 312: activiteiten (incl. eindbegunstigde) die zowel binnen maatregel 312 als maatregel 313 passen vallen binnen maatregel 312.
- Maatregel 322: indien activiteiten (incl. eindbegunstigde) vallen binnen de reikwijdte van zowel maatregel 322 als 313, dan behoren de activiteiten tot maatregel 313.

Voor wat betreft de afbakening met EFRO geldt dat projecten die passen onder maatregel 313 en waar de totale subsidiabele publieke kosten minder dan € 500.000 bedragen primair vanuit het POP voor steun in aanmerking komen.

Financiering

Soort	Totaal bedrag 2007-2013 (verwachting) (in miljoenen euro's)
Private financiering	94,8
Nationale publieke steun	Cofinanciering 47,4 Top-up 0,85
EU publieke steun	47,4
Verwachte totaal voor 2007-2013	190,5

Overgangsbepalingen

Overgangsbepaling voor acties gefinancierd uit POP1 zijn van toepassing in geval van uitspraken bezwaar en beroep.

Gekwantificeerde doelen voor EU-indicatoren

Type indicator	Indicator	Nulsituatie	Streefwaarde
Output (verplicht)	Aantal activiteiten gericht op de bevordering van toeristische activiteiten (incl. top-up)	0	192
	Totaal van alle investeringen (totaal privaat en publiek) (incl. top-up)	0	€ 192 miljoen

Aanvullende programmaspecifieke indicatoren en gekwantificeerde doelen

Output (nationaal)	Toeristische infrastructuur aangelegd: <ul style="list-style-type: none"> • Fietspaden; • Wandel-/ruiterpaden paden; • Vaarroutes. 	0	
	Toeristische infrastructuur verbeterd: <ul style="list-style-type: none"> • Fietspaden; • Wandel-/ruiterpaden paden; • Vaarroutes. 	0	

321 Basisvoorzieningen voor de economie en de plattelandsbevolking

Relevante artikel(en)

- Artikel 52 (b) (i) en artikel 56 van Verordening (EG) No. 1698/2005
- Punt 5.3.3.2.1 van bijlage II van Verordening (EG) No. 1974/2006

Maatregelcode: 321

Reden voor inzet op deze maatregel

Verbetering van de basisvoorzieningen bepaalt de sociale en economische vitaliteit van het platteland en is voorwaardenscheppend voor de economische ontwikkeling. De vitaliteit van het platteland en van de samenlevingsverbanden op het platteland wordt mede bepaald door de aanwezigheid van voldoende sociale infrastructuur van voldoende kwaliteit. Hieronder vallen onder meer professionele instellingen op sociaal, cultureel en educatief gebied en op het gebied van eerstelijns (gezondheids)zorg. De sociale kwaliteit wordt daarnaast mede bepaald door vrijwilligersinitiatieven: van mantelzorg tot toneel. De activiteiten behoeven accommodaties van voldoende kwaliteit. Tenslotte is voor de leefbaarheid van het platteland een goed niveau en een goede bereikbaarheid van publieke voorzieningen van belang, m.n. voor specifieke doelgroepen als senioren, jongeren en jonge gezinnen. De sociale vitaliteit wordt daarnaast bepaald door het ondernemersklimaat. Daar waar het bedrijfsleven floreert is veelal ook sprake van een actieve bijdrage van ondernemers aan het sociaal-cultureel verenigingsleven. Bijvoorbeeld via sponsoring, inbreng van kennis en expertise, vervullen van bestuurlijke functies.

Het financieel draagvlak voor maatregelen gericht op basisvoorzieningen op het platteland, is met name op lokaal niveau beduidend geringer in vergelijking met dezelfde voorzieningen in het stedelijk gebied. De kritische massa wordt daardoor niet of langzamer gehaald. Het duurt langer voordat basisvoorzieningen kunnen worden opgebracht door de lokale overheid en gemeenschap. Het niveau en de kwaliteit van basisvoorzieningen op het platteland staat hierdoor onder druk. De noodzaak en behoefte is echter gelet op de autonome verandering van de samenstelling van de plattelandsbevolking, zeker zo groot om het platteland vitaal te houden. De verandering in de samenstelling van de plattelandsbevolking leidt er ook toe dat gezocht wordt naar nieuwe concepten en experimenten om op effectieve wijze de basisvoorzieningen toch duurzaam in stand te houden of te herstellen en verbeteren. Vooral indien dit ertoe bijdraagt dat de kritische massa eerder wordt bereikt voor het realiseren van de basisvoorzieningen. Ook hieraan draagt deze maatregel als katalysator bij, en wordt bijgedragen aan het voorkomen dat investeringen moeten worden uitgesteld.

Doel van de maatregel

De maatregel heeft als doel verbeteren van de basisvoorzieningen door het ondersteunen van instanties, organisaties en samenwerkingsverbanden die basiszorg aanbieden voor de plattelandseconomie en –bevolking. Een goed niveau van basisvoorzieningen draagt bij aan de sociale cohesie en leefbaarheid, versterkt de sociaal-economische structuur en draagt bij aan het voorkomen van de (verdere) bevolkingsafname van het platteland.

Reikwijdte en acties

Gesubsidieerd wordt het opzetten en verbeteren van basisvoorzieningen, met inbegrip van culturele en vrijetijdsactiviteiten, ten behoeve van een dorp of een aantal dorpen en voor bijbehorende kleinschalige infrastructuur.

Typen van gesteunde activiteiten zijn

- a) Investerings in voorzieningen waaronder dorpshuizen, multifunctionele centra, Kulturhusen, bibliotheken, breedtesport en sportvoorzieningen voor specifieke doelgroepen, inclusief aanpassingen van gebouwen om tenminste het bestaande niveau van basisvoorzieningen te verbeteren.
- b) Het ontwikkelen en uitvoeren (investeren) alsmede het opschalen naar andere kernen en regio's van innovatieve concepten voor basisvoorzieningen zoals woon-zorgzones, elektronische dienstverlening en diensten op maat. De activiteiten richten zich met name gericht op specifieke doelgroepen op het platteland, zoals senioren, vrouwen, jongere gezinnen, voor bijvoorbeeld zuigelingen, kinderopvang, mantelzorg en gezondheidszorg. Bij het opzetten van experimenten met diensten gaat het om eenmalige startsubsidie voor maximaal 3 jaar, tot uiterlijk 1 juni 2015.

- c) Pilots voor, op regioniveau experimentele, vraagafhankelijk vervoer op het platteland, waarbij het een eenmalige startsubsidie betreft voor maximaal 3 jaar, tot uiterlijk 1 juni 2015.
- d) Het opstarten van culturele en vrijetijdsactiviteiten zoals tentoonstellingen, wedstrijden, beurzen, countryfairs en culturele bijeenkomsten, gericht op behoud en ontwikkeling van de waarden en identiteit van de bewoners van het platteland. Het gaat bij de ondersteuning om eenmalige ontwikkel- en organisatiekosten en eenmalige investeringen in kapitaalintensieve duurzame faciliteiten, zoals een mobiel onderkomen, die ertoe bijdragen dat een activiteit voor meerdere jaren, in bijvoorbeeld verschillende regio's tegen relatief lage kosten herhaald kan worden. Operationele kosten worden niet structureel vergoed.

Typen diensten die voor steun in aanmerkingen komen

- e) Steun wordt verleend voor het opzetten en verbeteren van basisvoorzieningen, met inbegrip van nieuwe culturele en vrijetijdsactiviteiten, ten behoeve van een dorp of een aantal dorpen en voor bijbehorende kleinschalige infrastructuur. Operationele kosten worden niet structureel vergoed.
- f) Reguliere culturele en vrijetijdsactiviteiten alsmede het in stand houden van het bestaande niveau zonder aantoonbare kwalitatieve of kwantitatieve verbetering dan wel innovatie komen niet voor steun in aanmerking.

Begunstigden

Overheden en rechtspersonen, met uitzondering van bedrijven met winstoogmerk.

Voorwaarden maatregel

- Initiatieven onder deze maatregel hebben een bovenlokaal karakter.
- In het projectplan dient te worden onderbouwd dat de voorgestelde investeringen en/of activiteiten in kernen groter dan 15.000 inwoners maar kleiner dan 30.000 inwoners, overwegend ten goede komen van bewoners van het platteland buiten de kern.
- De gesubsidieerde investering dient gedurende vijf jaar te rekenen vanaf het namens de beheersautoriteit genomen financieringsbesluit geen belangrijke wijziging te ondergaan die:
  - De aard of de uitvoeringsvoorwaarden ervan raakt, of een onderneming of overheidsinstantie onrechtmatig voordeel oplevert.
  - Het gevolg is hetzij van een verandering in de aard van de eigendom van een infrastructuurvoorziening, hetzij van de beëindiging of verplaatsing van een productieactiviteit.

Beoordelingscriteria

- De mate waarin wordt voorzien in het opheffen van een tekort of het wegnemen van de dreiging van de aantasting van het niveau van basisvoorzieningen in een regio, blijktens het projectplan.
- De mate waarin specifieke doelgroepen (bijvoorbeeld ouderen, jongeren, vrouwen) worden bediend, blijktens het projectplan.
- Het aantal bewoners en kernen dat van de voorziening profiteert blijktens het projectplan.
- Bijdragen van derde partijen die het project genereert in uren of geld.
- De mate waarin is voorzien in het beheer en indien relevant de exploitatie van de voorziening.

Milieueffecten

De activiteit is verenigbaar met, en bij voorkeur bijdragend aan landschappelijke doelen en dient te passen binnen het plattelandsbeleid ten aanzien van visuele effecten, verkeer en hinder door geluid. Afwegingen worden weergegeven in provinciale streek- en omgevingsplannen.

Soorten in aanmerking komende kosten

Gesubsidieerd worden o.a.:

- De bouw, verwerving of verbetering van onroerende goederen; kosten van grond, gebouwen, bouwconstructies, inrichting van gebouwen en terreinen (inclusief verbetering, aanpassingen en uitbreiding) ten behoeve van de basisvoorziening. De kosten voor grond mogen maximaal 10% van de projectkosten bedragen.
- Eenmalige kosten van investeringen in mobiele en semi-permanente voorzieningen voor het project.
- Investeringen in toegang tot ICT-voorzieningen als onderdeel van het project.
- De aankoop of huurkoop van nieuwe machines en bedrijfsuitrusting, inclusief computerprogrammatuur tot ten hoogste de marktwaarde van het bedrijfsmiddel; overige

kosten voor de huurkoopovereenkomst, zoals de met de financiering gemoeide rentekosten, verzekeringskosten, overhead en bemiddelingskosten zijn niet subsidiabel.

- Loonkosten van het direct bij de uitvoering van het project betrokken personeel alsmede kosten van eigen arbeid van de aanvrager in het kader van het project.
- Eenmalige voorbereidings-, plan- en organisatiekosten om te komen tot een goed project zoals architectenkosten, ingenieurbureaus, adviesondersteuning, verwerving van patentrechten en licenties, leefbaarheidplannen tot maximaal 15% van de projectkosten gericht op de basisvoorziening. Slechts indien goed beargumenteerd kunnen de voorbereidingskosten maximaal 25% van de totale projectkosten bedragen, het kan dan gaan om risicovolle of experimentele projecten waarbij meer kosten gemaakt moeten worden om te komen tot een goed onderbouwd projectplan.
- Kosten voor het opstellen van beheers- en indien relevant, exploitatieplannen gericht op de projectactiviteiten.

Niet gesubsidieerd worden:

- Beheerskosten en zover relevant, exploitatiekosten;
- Gewone vervangingsinvesteringen.

Bijdragen in natura (Verordening (EG) nr. 1974/2006 art. 54)

Investerings met bijdragen in natura van een begunstigde uit de overheids- of de privésector, nl. de levering van goederen of diensten waarvoor geen facturen of gelijkwaardige stukken gestaafde betaling in geld wordt gedaan, zijn subsidiabel. Voorwaarde is dat de bijdragen betreft in de vorm van de inbreng van grond of onroerend goed, bedrijfsuitrusting of grondstoffen, onderzoeks- of beroepsactiviteiten of onbetaald vrijwilligerswerk. Hierbij dient de financiële waarde ervan onafhankelijk te worden beoordeeld en geverifieerd.

In geval van de inbreng van grond of onroerend goed wordt de waarde gecertificeerd door een onafhankelijke bevoegde taxateur of bevoegde officiële instantie.

In het geval van onbetaald vrijwilligerswerk wordt de waarde van dat werk bepaald met inachtneming van de eraan bestede tijd en van het uur- en dagtarief van de beloning voor vergelijkbaar werk, zulks voor zover relevant op basis van een vooraf bepaald stelsel om normbedragen voor kosten toe te passen, waarbij als voorwaarde geldt dat het controlesysteem een redelijke zekerheid moet bieden dat het werk is uitgevoerd.

De door het ELFPO medegefinancierde overheidsuitgaven die bijdragen tot een concrete actie waarbij bijdragen in natura worden geleverd, mogen aan het einde van de concrete actie niet hoger zijn dan de totale subsidiabele uitgaven exclusief die bijdragen in natura.

Steunintensiteit

- Het steunbedrag bedraagt maximaal 100% van de totale subsidiabele kosten
- In het geval van steun aan een onderneming is tevens de de minimisverordening (EG) Nr.1998/2006 voor deze investeringen van toepassing: het totaal aan steun dat aan een eindbegunstigde over een periode van drie belastingjaren kan worden verstrekt bedraagt € 200.000,-. Onder belastingjaar wordt verstaan: belastingjaar als bedoeld in art. 2 van de verordening (EG) nr. 1998/2006 betreffende toepassing van de artikelen 87 en 88 van het EG-Verdrag op de de minimissteun.

Demarcatie

- Maatregel 311-activiteiten (incl. eindbegunstigde) die onder maatregel 311 passen, maar die ook binnen de reikwijdte van maatregel 321 vallen binnen maatregel 311 indien de begunstigde een lid van een agrarisch huishouden is.
- Voor wat betreft de afbakening met EFRO geldt dat projecten die passen onder maatregel 321 primair voor steun vanuit het POP in aanmerking komen.

Financiering

Soort	Totaal bedrag 2007-2013 (verwachting) (in miljoenen euro's)
Private financiering	2
Nationale publieke steun	21,2
EU publieke steun	21,2
Verwachte totaal voor 2007-2013	44,4

Overgangsbepalingen

Overgangsbepaling voor acties gefinancierd uit POP1 zijn van toepassing in geval van uitspraken bezwaar en beroep.

Gekwantificeerde doelen voor EU-indicatoren

Type indicator	Indicator	Nulsituatie	Streefwaarde
Output (verplicht)	Aantal ondersteunde acties	0	85
	Totaal investeringsvolume	0	€ 44,5 miljoen

Aanvullende programma specifieke indicatoren en gekwantificeerde doelen

Output (nationaal)	Aantallen gerealiseerde diensten (stuks)	0	
	Aantallen gerealiseerde fysieke voorzieningen	0	

321 Basisvoorzieningen voor de economie en de plattelandsbevolking

b. Hernieuwbare energie

Relevante artikel(en)

- Artikel 52 (b) (i) en artikel 56 van Verordening (EG) No. 1698/2005
- Punt 5.3.3.2.1 van bijlage II van Verordening (EG) No. 1974/2006

Maatregelcode: 321

Reden voor inzet op deze maatregel

Verbetering van de basisvoorzieningen bepaalt de sociale en economische vitaliteit van het platteland en is voorwaardenscheppend voor de economische ontwikkeling.

Het financieel draagvlak voor maatregelen gericht op basisvoorzieningen op het platteland, is met name op lokaal niveau beduidend geringer in vergelijking met dezelfde voorzieningen in het stedelijk gebied. De kritische massa wordt daardoor niet of langzamer gehaald. Tegelijk zien we dat de lokale en regionale partners hun verantwoordelijkheid nemen, waarbij hun taak vooral ligt in het verankeren van deze doelen in de regionale plattelandseconomie. Dit doen zij door bijbehorende publieke voorzieningen en randvoorwaarden te creëren. Het kan hierbij gaan om onder meer fysieke investeringen, samenwerkingverbanden, logistieke oplossingen en gedragsverandering. In deze context gaat het met name om een actieve rol van de agrarische sector bij het produceren van hernieuwbare energie en het verlagen van het gebruik van fossiele brandstoffen. Het ontwikkelen van hernieuwbare energiestromen leidt tot een structurele economische meerwaarde en versterking voor het platteland en tot nieuwe economische activiteit voor de sector. Ook hier geldt dat er op het platteland meer investeringen gericht op samenwerking en netwerkvorming nodig zijn om de kritische massa te bereiken.

Doel van de maatregel

De maatregel heeft als doel verbeteren en oprichten van basisvoorzieningen rond hernieuwbare energie. Energieproductie en –management op regionaal niveau versterken de plattelandseconomie. De maatregel moet leiden tot meer productie van hernieuwbare energie door de agrarische sector, tot efficiënt gebruik van deze hernieuwbare energie door de afnemers en/of tot minder gebruik van fossiele brandstoffen, verbonden aan de voedselvoorziening. Hierbij is innovatie van belang: het gaat in eerste instantie om nieuwe oplossingen en concepten.

Reikwijdte en acties

Gesubsidieerd wordt het opzetten en verbeteren van basisvoorzieningen rond hernieuwbare energie. Voorzieningen moeten gesitueerd zijn in dorpen, op het platteland en/of op gronden behorend tot een agrarisch bedrijf.

Wat betreft de productie van hernieuwbare energie wordt deze in veel gevallen verbonden aan de beschikbaarheid van reststromen van het agrarisch bedrijf of uit de voedselketen. Hoewel ruwe mest ook een reststroom van het agrarisch bedrijf zou kunnen zijn, zijn de kosten van transport van ruwe mest echter niet subsidiabel.

Typen van gesteunde activiteiten zijn

Activiteiten, betreffende:

a. Installaties en infrastructuur voor hernieuwbare energie op basis van biomassa en andere hernieuwbare energiebronnen (zonne- en windenergie, geothermische energie). Voorrang wordt gegeven aan hernieuwbare energie rond biomassa en reststromen uit de voedselketen en de agrarische onderneming.

b. Productie van hernieuwbare energie door de agrarische sector en de levering daarvan naar afnemers van deze energie. Voorrang wordt gegeven aan hernieuwbare energie rond biomassa en reststromen uit de voedselketen en de agrarische onderneming. De kosten van transport van ruwe mest zijn niet subsidiabel.

c. Faciliteiten voor lokale en regionale reststromen gericht op onder meer water, warmte, biogas, afval, biomassa, verpakkingen en vezels (niet zijnde ruwe mest).

d. Activiteiten van plattelandsgemeenschappen en hun partners, die zorgen dat partijen uit het gebied kennis opdoen en een samenwerking gaan vormen rond hernieuwbare energie en energiebesparing in de voedseldistributie en vervolgens het bedenken en ontwikkelen van die initiatieven. Voorbeelden hiervan zijn het ontwerpen van een planologisch ontwerp dat ruimte biedt voor de installaties en infrastructuur zoals genoemd onder a., het opzetten of uitbouwen van initiatieven rond reststromen, het beperken van voedselkilometers door bevorderen van regionaal gebruik van regionaal geproduceerd voedsel, het bundelen van het aanbod van biomassa en reststromen en het collectief organiseren van de en afzet van hernieuwbare energie.

Typen diensten die voor steun in aanmerkingen komen

Diensten die productie van hernieuwbare energie, gebruik van hernieuwbare energie en verminderd gebruik van fossiele energie in de agrarische sector en de voedselvoorziening ondersteunen.

Begunstigden

Overheden, rechtspersonen en samenwerkingsverbanden.

Voorwaarden maatregel

Initiatieven onder deze maatregel hebben een bovenlokaal karakter.

De gesubsidieerde investering dient gedurende vijf jaar te rekenen vanaf het namens de beheersautoriteit genomen financieringsbesluit geen belangrijke wijziging te ondergaan die:

- De aard of de uitvoeringsvoorwaarden ervan raakt, of een onderneming of overheidsinstantie onrechtmatig voordeel oplevert.
- Het gevolg is hetzij van een verandering in de aard van de eigendom van een infrastructuurvoorziening, hetzij van de beëindiging of verplaatsing van een productieactiviteit.
- Een project waarbij een beroep wordt gedaan op dit artikel, moet tenminste resulteren in extra of verbeterde productie van hernieuwbare energie en/of in verminderd gebruik van fossiele brandstoffen; dit effect moet meetbaar zijn of aannemelijk gemaakt zijn in het projectplan.
- De bijdrage wordt slechts verstrekt voor zover noodzakelijk voor realisatie van de publieke voorzieningen. Een bedrijfsbijdrage voor zover hoger dan € 200.000 betreft nooit meer dan de onrendabele top; kosten die niet redelijkerwijs op korte termijn kunnen worden terugverdiend en/of een investering met een verhoogd risico vergen. De bijdrage is nooit hoger dan € 500.000 (zie maatregel Samenwerken bij Innovatie).
- Biobrandstoffen en acties die indirect bijdragen tot productie van biobrandstoffen die niet voldoen aan de duurzaamheidscriteria van artikel 15 van het voorstel voor een richtlijn van het Europees Parlement en de Raad ter bevordering van energie uit hernieuwbare bronnen, komen niet voor staatssteun in aanmerking.
- Een projectaanvraag dient indien relevant, een milieubalans te bevatten. De milieubalans dient positief te zijn.
- "Steun is gericht op kleine en middelgrote ondernemingen voor activiteiten die niet vallen onder Bijlage I van het EU verdrag.
- Alle voorwaarden van Commissie Verordening (EG) nr. 1998/2006 zullen nageleefd worden (met inbegrip van het feit dat de € 200.000 niet kan worden gecumuleerd met de € 7.500 de minimissteun in het kader van Verordening (EG) nr. 1535/2007).

Beoordelingscriteria

De regionaal beoordelende instantie kan besluiten dat een project onvoldoende toegevoegde waarde heeft. Bij beoordeling van meerdere ontvankelijke en voldoende waardevolle voorstellen zijn criteria:

- De mate waarin wordt voorzien in het creëren van een oplossing, het opheffen van een tekort of het wegnemen van de dreiging van de aantasting van het niveau van basisvoorziening rond hernieuwbare energie in een regio, blijkens het projectplan.
- De mate waarin het regionale project het effect van landelijke initiatieven rond innovatie rond hernieuwbare energie en/of productie van biogas uit organische reststromen versterkt, blijkens het projectplan.
- De mate waarin substitutie of gebruiksreductie van fossiele brandstoffen wordt voorzien, blijkens het projectplan.
- De mate waarin een positief neveneffect wordt gerealiseerd op Klimaatproblematiek, Biodiversiteit en/of Water management, blijkens het projectplan.
- De mate waarin specifieke doelgroepen (bijvoorbeeld ouderen, jongeren, vrouwen) worden bediend, blijkens het projectplan.

- Het aantal bewoners en kernen dat van de voorziening profiteert blijktens het projectplan.
- Bijdragen van derde partijen die het project genereert in uren of geld.
- De mate waarin is voorzien in het beheer en indien relevant de exploitatie van de voorziening.
- De mate waarin het project bijdraagt aan een duurzame plattelandseconomie.

Milieueffecten

De activiteit is verenigbaar met, en bij voorkeur bijdragend aan landschappelijke doelen en dient te passen binnen het plattelandsbeleid ten aanzien van visuele effecten, verkeer en hinder door geluid. Afwegingen worden weergegeven in provinciale streek- en omgevingsplannen.

Soorten in aanmerking komende kosten

Gesubsidieerd worden o.a.:

- De bouw, verwerving of verbetering van onroerende goederen; kosten van grond, gebouwen, bouwconstructies, inrichting van gebouwen en terreinen (inclusief verbetering, aanpassingen en uitbreiding) ten behoeve van de basisvoorziening. De kosten voor grond mogen maximaal 10% van de projectkosten bedragen.
- Installaties en infrastructuur voor hernieuwbare energie op basis van biomassa en andere hernieuwbare energiebronnen zoals zonne- en windenergie, geothermische energie.
- Voor hernieuwbare energie zijn de in aanmerking komende kosten beperkt tot de extra kosten die ten laste van de begunstigde komen ten opzichte van een traditionele energiecentrale of een traditioneel verwarmingssysteem met dezelfde capaciteit inzake daadwerkelijke energiebenutting.
- Eenmalige kosten van investeringen in mobiele en semi-permanente voorzieningen voor het project.
- Investeringen in toegang tot ICT-voorzieningen als onderdeel van het project.
- De aankoop of huurkoop van nieuwe machines en bedrijfsuitrusting, inclusief computerprogrammatuur tot ten hoogste de marktwaarde van het bedrijfsmiddel; overige kosten voor de huurkoopovereenkomst, zoals de met de financiering gemoede rentekosten, verzekeringskosten, overhead en bemiddelingskosten zijn niet subsidiabel.
- Loonkosten van het direct bij de uitvoering van het project betrokken personeel alsmede kosten van eigen arbeid van de aanvrager in het kader van het project.
- Eenmalige voorbereidings-, plan- en organisatiekosten om te komen tot een goed project zoals architectenkosten, ingenieurbureaus, adviesondersteuning, verwerving van patentrechten en licenties, leefbaarheidplannen tot maximaal 15% van de projectkosten gericht op de basisvoorziening. Slechts indien goed beargumenteerd kunnen de voorbereidingskosten maximaal 25% van de totale projectkosten bedragen, het kan dan gaan om risicovolle of experimentele projecten waarbij meer kosten gemaakt moeten worden om te komen tot een goed onderbouwd projectplan.
- Kosten van haalbaarheidsstudies en van modelberekeningen, indien met goed onderbouwd perspectief op uitvoering en voorzien van een go/no go-moment.
- Kosten voor het opstellen van beheers- en indien relevant, exploitatieplannen gericht op de projectactiviteiten.
- Proces-, ontwikkelings- en uitvoeringskosten gedurende maximaal 3 jaar tot uiterlijk 15 juni 2015, gericht op samenwerking, communicatie, sensibilisering en organisatie. Deze kosten zijn subsidiabel tot maximaal 30% van de totale subsidiabele kosten in het eerste jaar, tot maximaal 25% in het tweede jaar en tot maximaal 20% in het derde jaar.

Niet gesubsidieerd worden:

- Beheerskosten en zover relevant, exploitatiekosten.
- Gewone vervangingsinvesteringen.
- Kosten van transport van ruwe mest.

Bijdragen in natura (Verordening (EG) nr. 1974/2006 art. 54)

Investeringen met bijdragen in natura van een begunstigde uit de overheids- of de privésector, nl. de levering van goederen of diensten waarvoor geen facturen of gelijkwaardige stukken gestaaftde betaling in geld wordt gedaan, zijn subsidiabel. Voorwaarde is dat het bijdragen betreft in de vorm van de inbreng van grond of onroerend goed, bedrijfsuitrusting of grondstoffen, onderzoeks- of beroepsactiviteiten of onbetaald vrijwilligerswerk. Hierbij dient de financiële waarde ervan onafhankelijk te worden beoordeeld en geverifieerd.

In geval van de inbreng van grond of onroerend goed wordt de waarde gecertificeerd door een onafhankelijke bevoegde taxateur of bevoegde officiële instantie.

In het geval van onbetaald vrijwilligerswerk wordt de waarde van dat werk bepaald met inachtneming van de eraan bestede tijd en van het uur- en dagtarief van de beloning voor vergelijkbaar werk, zulks voor zover relevant op basis van een vooraf bepaald stelsel om normbedragen voor kosten toe te passen, waarbij als voorwaarde geldt dat het controlesysteem een redelijke zekerheid moet bieden dat het werk is uitgevoerd.

De door het ELFPO medegefinancierde overheidsuitgaven die bijdragen tot een concrete actie waarbij bijdragen in natura worden geleverd, mogen aan het einde van de concrete actie niet hoger zijn dan de totale subsidiabele uitgaven exclusief die bijdragen in natura.

Steunintensiteit

- De maximaal toegestane steun voor ondernemingen bedraagt 70%.
- In geval van overheden en publieke organen is het steunbedrag maximaal 100% van de totale subsidiabele kosten. Het steunbedrag omvat ook de eventuele eigen inbreng van de aanvragende overheid. De aan overheden verleende financiering is geen staatssteun als werkzaamheden uitsluitend publieke doelen dienen en geen economische voordeel toekomt aan ondernemers.

Demarcatie

- Activiteiten (incl. eindbegunstigde) die onder maatregel 311 passen, maar die ook binnen de reikwijdte van maatregel 321 passen, vallen binnen maatregel 311 indien de begunstigde een lid van een agrarisch huishouden is.
- Voor wat betreft de afbakening met EFRO geldt dat projecten die passen onder maatregel 321 primair voor steun vanuit het POP in aanmerking komen.
- Projecten die een hogere bijdrage behoeven worden bij voorkeur ondersteund door EFRO.

Financiering

Soort	Totaal bedrag 2010-2013 (verwachting) (in miljoenen euro's)
Private financiering	4
Nationale publieke steun	1,125
EU publieke steun	3,376
Verwachte totaal voor 2010-2013	8,501

Overgangsbepalingen

Overgangsbepaling voor acties gefinancierd uit POP1 zijn van toepassing in geval van uitspraken bezwaar en beroep.

Gekwantificeerde doelen voor EU-indicatoren

Type indicator	Indicator	Nulsituatie	Streefwaarde
Output (verplicht)	Aantal ondersteunde acties	0	12
	Totaal investeringsvolume	0	€ 8,5 miljoen

322 Dorpsvernieuwing en -ontwikkeling

Relevante artikel(en)

- Artikel 52 (b) (ii) van Verordening (EG) No. 1698/2005
- Punt 5.3.3.2.2 van bijlage II van Verordening (EG) No. 1974/2006

Maatregelcode: 322

Reden voor inzet op deze maatregel

Reden voor de inzet van de maatregel is het belang van het aantrekkelijk maken of houden van dorpen voor bewoners, ondernemers en toeristen. De maatregel draagt bij aan een aantrekkelijk werk-, woon, en leefklimaat. Deze kwaliteiten zijn ook voor ondernemers van belang. Ze zijn voorwaardenscheppend voor een gezonde ontwikkeling van de lokale bedrijvigheid. Ondernemers kunnen ook direct betrokken zijn bij dorpsvernieuwing en -ontwikkeling, bijvoorbeeld bij sanering van hinder, zonodig door bedrijfsverplaatsing, of bij het creëren van kleinschalige locaties voor bedrijfshuisvesting.

Aan de situering van het (zich uitbreidende) dorp in het omringende landschap wordt steeds meer aandacht geschonken. Het gaat om het versterken van de relaties dorp – woon en bedrijfslocaties - landschap. De doel is dat bebouwing en infrastructuur zodanig wordt gerealiseerd dat dit passend is bij de kenmerken van het cultuurlandschap (versterking groene en blauwe structuren).

Het financieel draagvlak, voor maatregelen gericht op dorpsvernieuwing en -ontwikkeling op het platteland, is met name op lokaal niveau, in de kernen, beduidend geringer in vergelijking met bijvoorbeeld vergelijkbare activiteiten in het stedelijk gebied. De kritische massa wordt daardoor niet of langzamer gehaald. De noodzaak en behoefte is echter gelet op de autonome verandering van de samenstelling van de plattelandsbevolking en -economie, zeker zo groot om het platteland vitaal te houden. Ook hieraan draagt deze maatregel als katalysator bij doordat onder meer de kritische massa eerder wordt bereikt. Hierdoor wordt bijgedragen aan het voorkomen dat plannen worden uitgesteld, niet of in beperkte mate tot stand komen.

Doel van de maatregel

Het verbeteren van de ruimtelijke fysieke kwaliteit van de dorpen om het woon-, werk- en leefklimaat in de dorpen te verbeteren.

Reikwijdte en acties

Projecten voor dorpsvernieuwing en –ontwikkeling zijn integraal van karakter. De activiteiten zijn gelegen binnen een kern of direct grenzend aan de kern.

Typen van ondersteunde acties

Het gaat om investeringen in:

- a) Herinrichting van kernen waartoe onder meer behoren: dorpspleintjes, haventjes, aanpassingen van bestaande en nieuwe gebouwen en infrastructuur (wegen, paden en waterlopen) met betrekking tot de karakteristieken van het dorp.
- b) Aanleg en verbetering van infrastructuur, inclusief bijbehorende voorzieningen van lokaal belang, parkeervoorzieningen, water en groen.
- c) Kleinschalige bedrijfslocaties.
- d) Lokale maatregelen gericht op sanering van hinder (inclusief bedrijfsverplaatsing), behoudens minimale wettelijke vereisten, als extra kwaliteitsimpuls.

Begunstigden

Gemeenten

Voorwaarden maatregel

- Onder deze maatregel te realiseren voorzieningen vormen onderdeel van een dorpsvernieuwingsplan.
- In het projectplan dient te worden onderbouwd dat de voorgestelde investeringen en/of activiteiten in kernen groter dan 15.000 inwoners maar kleiner dan 30.000 inwoners overwegend ten goede komen van bewoners van het platteland buiten de kern.
- De gesubsidieerde investering dient gedurende vijf jaar te rekenen vanaf het namens de beheersautoriteit genomen financieringsbesluit geen belangrijke wijziging te ondergaan die:
  - de aard of de uitvoeringsvoorwaarden ervan raakt, of een onderneming of overheidsinstantie onrechtmatig voordeel oplevert;
  - het gevolg is hetzij van een verandering in de aard van de eigendom van een infrastructuurvoorziening, hetzij van de beëindiging of verplaatsing van een productieactiviteit.

Beoordelingscriteria

- De mate waarin een bijdrage wordt geleverd aan de verbetering van het woon- en werkklimaat, blijktens de onderbouwing in het projectplan.
- Het aantal gebruikers van de te realiseren voorziening blijktens het projectplan.
- De mate waarin doelgroepen worden bediend.
- De mate waarin is voorzien in beheer en indien relevant, de exploitatie van de voorzieningen.

Milieueffecten

De activiteit is verenigbaar met, en bij voorkeur bijdragend aan landschappelijke doelen en dient te passen binnen het plattelandsbeleid ten aanzien van visuele effecten, verkeer en hinder door geluid. Afwegingen worden weergegeven in provinciale streek- en in omgevingsplannen.

Soorten in aanmerking komende kosten

Gesubsidieerd worden:

- De bouw, verwerving of verbetering van onroerende goederen; kosten van grond, gebouwen, bouwconstructies, infrastructuur, inrichting van gebouwen en terreinen (inclusief verbetering, aanpassingen en uitbreiding) als onderdeel van dorpsvernieuwing en -ontwikkelingsactiviteiten. De kosten voor grond mogen maximaal 10% van de projectkosten bedragen.
- Eenmalige voorbereidings-, plan- en organisatiekosten om te komen tot een goed projectplan zoals architectenkosten, ingenieurbureaus, adviesondersteuning, verwerving van patentrechten en licenties, dorpsvernieuwings- of leefbaarheidplannen tot maximaal 15% van de projectkosten gericht op de voorziening voor dorpsontwikkeling.
- Eenmalige kosten voor het opstellen van beheersplannen gericht op het opzetten en ontwikkelen van de voorziening voor dorpsvernieuwing en ontwikkeling.

Niet gesubsidieerd worden

- Beheerskosten en zover relevant exploitatiekosten;
- Kosten voor gewone vervangingsinvesteringen.

Steunintensiteit

De begunstigde voor deze maatregel is een overheid. Het steunbedrag is maximaal 100% van de totale subsidiabele kosten. De aan overheden verleende financiering is geen staatssteun als werkzaamheden uitsluitend publieke doelen dienen en geen economische voordeel toekomt aan ondernemers.

Demarcatie

- Maatregel 323: activiteiten die zowel vallen binnen de reikwijdte van maatregel 323 als 322 behoren tot maatregel 323.
- Maatregel 313: indien activiteiten (incl. eindbegunstigde) vallen binnen de reikwijdte van zowel maatregel 322 als 313, dan behoren de activiteiten tot maatregel 313
- Voor wat betreft de afbakening met EFRO geldt dat projecten die passen onder maatregel 322 primair voor steun vanuit het POP in aanmerking komen.

Financiering

Soort	Totaal bedrag 2007-2013 (verwachting) (in miljoenen euro's)
Private financiering	2
Nationale publieke steun	17,8
EU publieke steun	17,8
Verwachte totaal voor 2007-2013	37,6

Overgangsbepalingen

Overgangsbepaling voor acties gefinancierd uit POP1 zijn van toepassing in geval van uitspraken bezwaar en beroep.

Gekwantificeerde doelen voor EU-indicatoren

Type indicator	Indicator	Nulsituatie	Streefwaarde
Output (verplicht)	Aantal kernen die steun hebben ontvangen voor investeringen gerelateerd aan vernieuwing en ontwikkeling	0	71
	Totaal van private en publieke investeringen	0	€ 38 miljoen

Aanvullende programma specifieke indicatoren en gekwantificeerde doelen

Output (nationaal)	Realisatie wegen (km)	0	
	Realisatie paden (km)	0	
	Verbetering van objecten, inclusief terreinen (stuks)	0	

323 Instandhouding en opwaardering van het landelijk erfgoed

Relevante artikel(en)

- Artikel 52 (b) (iii) en artikel 57 van Verordening (EG) No. 1698/2005
- Punt 5.3.3.2.3 van bijlage II van Verordening (EG) No. 1974/2006

Maatregelcode: 323

Reden voor inzet op deze maatregel

In Verordening (EG) No 1698/2005 wordt in overwegingen 31 en 46 benadrukt dat er zowel milieu- als economische overwegingen zijn om te investeren in de aantrekkelijkheid van het platteland en in goed verankerde systemen om de economische levensduur van de gepleegde investeringen langdurig te borgen. In lidstaat Nederland is het van groot belang dat urbane ontwikkelingen worden ondersteund door gebruiksfuncties van de peri-urbane en rurale zone. Een aantrekkelijk landschap vormt een belangrijke vestigingsfactor, is vermarktbaar en vormt basis voor economische diversificatie op het platteland.

Het Nederlandse platteland is rijk aan erfgoed. Dit erfgoed wordt over het algemeen goed beheerd. In veel gevallen is het landelijk erfgoed toegankelijk voor eigen inwoners en toeristen uit binnen- en buitenland. Door economische functies te verbinden aan gebouwen en landschap worden vele inkomsten en banen gegenereerd.

Het Nederlandse platteland is gevarieerd, het kent relatief weidse en unieke landschappen, zoals de polders, die duurzame bescherming behoeven tegen oprukkende bebouwing. Het kent ook zeer verschillende kleinschalige landschappen, met karakteristieke boerderijen, kapellen, kerken, molens, watermolens, kastelen en vestingwerken, maar ook bijzondere landschapselementen, zoals veenweiden, kalkgraslanden en graften. In belangrijke delen van het landschap komt archeologisch erfgoed voor, dat bescherming, consolidatie of herstel behoeft.

Nederland heeft grote delen van haar landelijk gebied gedefinieerd als hoogwaardig en deze deels een beschermende status gegeven. Voor deze gebieden zijn of worden integrale ontwikkel- en beheersplannen opgesteld.

Het landelijk erfgoed behoeft voortdurend onderhoud, maar ook aanpassing aan nieuwe voorwaarden en antwoord op bedreigingen en marktkansen. Deze maatregel zal hiervoor worden aangewend.

Doel van de maatregel

Verbeteren en behouden van de attractiviteit van de regio, behoud van natuurlijke, landschappelijke en cultuurhistorische waarde, benutten van de kenmerkende kwaliteiten van het landelijk gebied voor de sociaal-economische potentie van de Nederlandse regio's.

Reikwijdte en acties

Steun wordt verleend voor activiteiten gericht op instandhouding en opwaardering van landelijk erfgoed. Het betreft studies, planvorming, de bevordering van het milieubewustzijn in relatie tot het natuurlijk erfgoed. De investeringen vinden plaats in het kader van onderhoud (niet beheer), herstel of restauratie en opwaardering van natuurlijk en cultureel erfgoed, alsmede investeringen in overige gebieden (inclusief landschapselementen) met hoge natuurwaarden. Het gaat ook om inrichtingsmaatregelen in en mitigerende maatregelen buiten het gebied met hoge natuurwaarden om natuurwaarden in het gebied te vergroten. Aandacht gaat onder meer uit naar de ambitie voor de versnelde ontwikkeling van robuuste ecologische verbindingzones. Maatregelen zijn integraal en in samenhang met doelstellingen gericht op water, milieu, landschap en biodiversiteit.

Beschrijving van de typen acties die worden ondersteund (art. 57 (a) en (b), vo 1698/2005)

- Opstelling van beschermings- en beheersplannen met betrekking tot Natura 2000-gebieden.
- Opstelling van beschermings- en beheersplannen met betrekking tot andere gebieden met hoge natuurwaarde.
- Acties om het milieubewustzijn te vergroten.
- Investeringen in het kader van onderhoud, herstel en opwaardering van het natuurlijk erfgoed
- Investeringen in gebieden met een hoge natuurwaarde.
- Studies in het kader van onderhoud, restauratie en opwaardering van het cultureel erfgoed, zoals culturele kenmerken van dorpen en plattelandlandschap en archeologie.
- Investeringen in het kader van onderhoud, restauratie en opwaardering van het cultureel erfgoed, zoals culturele kenmerken van dorpen en plattelandlandschap en archeologie.

Begunstigden

Overheden en alle natuurlijke of rechtspersonen

Voorwaarden maatregel

- De gesubsidieerde investering dient gedurende vijf jaar te rekenen vanaf het namens de beheersautoriteit genomen financieringsbesluit geen belangrijke wijziging te ondergaan die:
  - de aard of de uitvoeringsvoorwaarden ervan raakt, of een onderneming of overheidsinstantie onrechtmatig voordeel oplevert;
  - het gevolg is hetzij van een verandering in de aard van de eigendom van een infrastructuurvoorziening, hetzij van de beëindiging of verplaatsing van een productieactiviteit.
- In het projectplan dient te worden onderbouwd dat de voorgestelde investeringen en/of activiteiten in kernen groter dan 15.000 inwoners maar kleiner dan 30.000 inwoners, overwegend ten goede komen van bewoners van het platteland buiten de kern.
- De objecten of gebieden zijn door rijk, provincie of gemeente aangewezen als objecten of gebieden met te beschermen culturele, archeologische, natuur en/of landschappelijke waarde.
- Het projectplan dient een beheersplan en indien relevant, een exploitatiebegroting te bevatten.

Beoordelingscriteria

- Projecten moeten passen in regionaal geformuleerd beleid.
- Waar het projecten betreft die inkomsten genereren, wordt slechts bijgedragen in de "onrendabele top". Onder onrendabele top wordt verstaan dat deel van de investering dat uit de exploitatie niet kan worden terugverdiend. Deze onrendabele top moet blijken uit de meerjarige exploitatiebegroting.
- De projectaanvraag dient inzicht te geven in:
  - toegevoegde waarde kwaliteit van milieu en leefomgeving;
  - doelmatigheid en duurzaamheid;
  - schaalniveau en samenwerkingsgraad.
- De mate waarin is voorzien in een duurzaam (her)gebruik en/of beheer en, indien relevant, een exploitatieplan.

Milieueffecten

- De activiteit is bijdragend aan landschappelijke en milieu doelen en dient te passen binnen het plattelandsbeleid ten aanzien van visuele effecten, verkeer en hinder door geluid. Afwegingen worden weergegeven in provinciale streek- en omgevingsplannen.
- Activiteiten gericht op het onderhoud, herstel en opwaardering van natuurlijk erfgoed kunnen bijdragen aan de oppervlakte natuur- en landschapselementen, waterkwaliteit, herstel van het watersysteem en biodiversiteit.

Soorten in aanmerking komende kosten

- De bouw, verwerving of verbetering van onroerende goederen; kosten van grond, gebouwen, bouwconstructies, infrastructuur (incl. waterlopen), inrichting van gebouwen en terreinen (inclusief restauratie, renovatie, verbetering, aanpassingen en uitbreiding en beplantingen) voor het project voor instandhouding en opwaardering van het landelijk erfgoed.
- De aankoop van grond voor een bedrag hoger dan 10% van de totale subsidiabele uitgaven voor de betrokken concrete actie komt niet voor een bijdrage uit het ELFPO in aanmerking.
- In uitzonderlijke, naar behoren gemotiveerde situaties kan een hoger percentage worden vastgesteld voor concrete acties voor grondaankopen ten behoeve van milieubehoud (in deze maatregel natuurlijk erfgoed):
  - In de situaties dat de verhouding tussen de totale investering voor de concrete actie en de kosten voor de grondaankoop meer is dan 1:2 (grondaankopen bedragen meer dan 33 %) komen de kosten voor grondaankopen voor 25% in aanmerking voor een bijdrage vanuit het ELFPO.
  - Tevens moet worden aangetoond dat de te verwerven grond essentieel is voor de realisatie van de ecologische verbindingszone of het natuurkerngebied. Reden is dat vanuit het natuurbeleid voor de versnelde ontwikkeling van met name robuuste ecologische verbindingszones, grondverwerving onontbeerlijk is om het gewenste niveau van biodiversiteit te bereiken.

- Aangetoond moet worden dat de gewenste biodiversiteit niet kan worden gerealiseerd met agrarisch natuurbeheer. Grondverwerving is dan onontbeerlijk om de beleidsdoelen gericht op de bevordering van de biodiversiteit in het landelijk gebied alsmede de bevordering van de dispersie van soorten, te realiseren. Robuuste verbindingzones en natuurkerngebieden dragen bij aan het opvangen van de gevolgen van klimaatverandering voor soorten door toename van leefbiotoop en verspreidingsmogelijkheden alsmede aan de waterkwaliteit en herstel van het hydrologisch systeem en potentiële natuurwaarden.
- Eenmalige voorbereidings-, plan- en organisatiekosten om te komen tot een goed project zoals architectenkosten, ingenieurbureaus, adviesondersteuning, verwerving van patentrechten en licenties, tot maximaal 15% van de projectkosten gericht op het project voor instandhouding en opwaardering van het landelijk erfgoed. Slechts indien goed beargumenteerd kunnen de voorbereidingskosten maximaal 25% van de totale projectkosten bedragen, het kan dan gaan om risicovolle of experimentele projecten waarbij meer kosten gemaakt moeten worden om te komen tot een goed onderbouwd projectplan.
- Studies en investeringen in het kader van onderhoud (niet zijnde het jaarlijks regulier beheer), restauratie en opwaardering van het culturele erfgoed (zoals culturele kenmerken van dorpen en plattelandslandschappen).
- Communicatie en promotieactiviteiten gericht op het vergroten van het milieubewustzijn zoals het maken van een website als onderdeel van het project, tot maximaal 10% van de projectkosten.
- Loonkosten van het direct bij de uitvoering van het project betrokken personeel alsmede kosten van eigen arbeid van de aanvrager in het kader van het project.
- Eenmalige kosten voor het opstellen van beheers- en zover relevant exploitatieplannen gericht op de projectactiviteiten.

Niet subsidiabel zijn binnen deze maatregel:

- Kosten voor exploitatie en beheer;
- Kosten voor normale vervangingsinvesteringen;
- Kosten voor wettelijk verplichte activiteiten.

Bijdragen in natura (Verordening (EG) nr. 1974/2006 art. 54)

Investeringen met bijdragen in natura van een begunstigde uit de overheids- of de privésector, nl. de levering van goederen of diensten waarvoor geen facturen of gelijkwaardige stukken gestaaftde betaling in geld wordt gedaan, zijn subsidiabel. Voorwaarde is dat de bijdragen betreft in de vorm van de inbreng van grond of onroerend goed, bedrijfsuitrusting of grondstoffen, onderzoeks- of beroepsactiviteiten of onbetaald vrijwilligerswerk. Hierbij dient de financiële waarde ervan onafhankelijk te worden beoordeeld en geverifieerd.

In geval van de inbreng van grond of onroerend goed wordt de waarde gecertificeerd door een onafhankelijke bevoegde taxateur of bevoegde officiële instantie.

In het geval van onbetaald vrijwilligerswerk wordt de waarde van dat werk bepaald met inachtneming van de eraan bestede tijd en van het uur- en dagtarief van de beloning voor vergelijkbaar werk, zulks voor zover relevant op basis van een vooraf bepaald stelsel om normbedragen voor kosten toe te passen, waarbij als voorwaarde geldt dat het controlesysteem een redelijke zekerheid moet bieden dat het werk is uitgevoerd.

De door het ELFPO medegefinancierde overheidsuitgaven die bijdragen tot een concrete actie waarbij bijdragen in natura worden geleverd, mogen aan het einde van de concrete actie niet hoger zijn dan de totale subsidiabele uitgaven exclusief die bijdragen in natura

Steunintensiteit

- In geval van overheden is het steunbedrag maximaal 100% van de totale subsidiabele kosten. De aan overheden verleende financiering is geen staatssteun als werkzaamheden uitsluitend publieke doelen dienen en geen economische voordeel toekomt aan ondernemers.
- Voor investeringen in of door betrokken private organisaties komt maximaal 100% van de totale subsidiabele kosten in aanmerking voor subsidie.
- In het geval van steun aan een onderneming is de de minimisverordening (EG) Nr.1998/2006 voor deze investeringen van toepassing: Het totaal aan steun dat aan een eindbegunstigde over een periode van drie belastingjaren kan worden verstrekt bedraagt € 200.000. Onder belastingjaar wordt verstaan: belastingjaar als bedoeld in art. 2 van de verordening (EG) nr. 1998/2006 betreffende toepassing van de artikelen 87 en 88 van het EG-Verdrag op de de-minimissteun. Het betreft investeringen in productieve activa.
- In het geval van steun aan een landbouwer ten behoeve van de instandhouding van traditionele landschappen en gebouwen op landbouwbedrijven is het steun bedrag maximaal 40%, met een maximum van 200.000 euro over een periode van drie belastingjaren.

Demarcatie

- As 2: indien activiteiten zowel binnen de reikwijdte van een maatregel binnen as 2 vallen als binnen maatregel 323, dan behoren deze activiteiten tot as 2.
- Indien activiteiten binnen de reikwijdte van andere maatregelen binnen as 3 vallen dan behoren deze activiteiten niet tot maatregel 323.
- Wat betreft de afbakening met EFRO geldt dat projecten die passen onder maatregel 323 en waar de totale subsidiabele publieke kosten minder dan € 500.000 bedragen, primair vanuit het POP voor steun in aanmerking komen.

LIFE: de afbakening zal via de administratieve organisatie plaatsvinden.

Financiering

Soort	Totaal bedrag 2007-2013 (verwachting) (in miljoenen euro's)
Private financiering	56,8
Nationale publieke steun	Cofinanciering 28,4 Top-up 2,32
EU publieke steun	28,4
Verwachte totaal voor 2007-2013	115,9

Overgangsbepalingen

Overgangsbepaling voor acties gefinancierd uit POP1 zijn van toepassing in geval van uitspraken bezwaar en beroep.

Gekwantificeerde doelen voor EU-indicatoren

Type indicator	Indicator	Nulsituatie	Streefwaarde
Output (verplicht)	Aantal ondersteunde acties voor investeringen voor het behoud en de opwaardering van het landelijk erfgoed (incl. top-up)	0	234
	Totaal investeringsvolume (incl. top-up)	0	€ 117,1 miljoen

Aanvullende programma specifieke indicatoren en gekwantificeerde doelen

Output (nationaal)	Ingerichte natuurgebieden (ha)		
	Ecologische verbindingszone (km)		
	Aantal cultuurhistorische objecten (stuks)		

341 Verwerving van vakkundigheid en dynamisering met het oog op de opstelling en de uitvoering van een plaatselijke ontwikkelingsstrategie

Relevante artikel(en)

- Artikel 52 (d) en artikel 59 van Verordening (EG) No. 1698/2005
- Artikel 36 van Verordening (EG) No. 1974/2006

Maatregelcode: 341

Reden voor inzet op deze maatregel

Bevordering van de kwaliteit van plaatselijke partnerschappen ter versterking van het implementeren van innovatieve acties of de plaatselijke ontwikkelingsstrategie en ter ondersteuning van acties inzake de dynamisering van een gebied, inclusief versterking van het lokale bestuur of het aangaan van samenwerkingsrelaties.

Doel van de maatregel

Het bevorderen van de vaardigheden om lokale ontwikkelingsstrategieën in niet-Leadergebieden tot uitvoering te brengen.

Deze maatregel is bedoeld om de vakkundigheid en dynamisering in niet-Leadergebieden te ondersteunen.

Reikwijdte en acties

De maatregel betreft de verwerving van vakkundigheid en dynamisering met het oog op de opstelling en de uitvoering van een plaatselijke ontwikkelingsstrategie.

Typen acties die voor steun in aanmerking komen

Studies, voorlichting, opleiding gericht op de uitvoering van de plaatselijke ontwikkelingsstrategie geïnitieerd door de plaatselijke partnerschappen.

Beoordelingscriteria

De ontwikkelingsstrategie

Begunstigden

Participanten van plaatselijk partnerschap. De plaatselijke partnerschappen in het kader van Leader zijn als eindbegunstigde uitgesloten.

Voorwaarden maatregel

De beheerskosten mogen maximaal 15% bedragen van de totale overheidsuitgaven voor de plaatselijke ontwikkelingsstrategie volgens de ontwikkelingsstrategie.

Beoordelingscriteria

Impact van de plaatselijke ontwikkelingsstrategie op basis van de spreiding van de deelnemers over de verschillende doelgroepen en actoren.

Soorten in aanmerking komende kosten

Steun wordt verleend voor:

Studies over het betrokken gebied.

Acties om voorlichting te geven over het gebied en over de plaatselijke ontwikkelingsstrategie.

de opleiding van personeel dat wordt betrokken bij de opstelling en de uitvoering van een plaatselijke ontwikkelingsstrategie.

Dynamiseringsacties en de opleiding van personen met een dynamiseringstaak.

Uitvoering, door andere publiek-private partnerschappen dan de in artikel 62, lid 1, onder b), omschreven groepen, van een plaatselijke ontwikkelingsstrategie die een of meer van de in artikel 52, onder a), b) en c), bedoelde maatregelen omvat.

Publiek-private partnerschappen onder artikel 59 (niet-Leadergroepen)

- **Beschrijving van de typen Publiek-private partnerschappen** (partijen die zijn vertegenwoordigd, percentage private partners, beslissingsbevoegdheid): het betreft niet-Leadergroepen. Voor de besluitvorming moeten de sociaal-economische partners en andere vertegenwoordigers van het maatschappelijk middenveld, zoals landbouwers, plattelandsvrouwen, jongeren en hun verenigingen, tenminste 30% van het plaatselijke partnerschap uitmaken.
- **Indicatieve schatting van het aantal public-private partnerschappen:** het aantal partnerschappen is 40, het aantal bewoners in het gebied is gemiddeld 60.000.
- **Indicatie van As 3 maatregelen geïmplementeerd door de public-private partnerschappen:**

De maatregelen die geïmplementeerd worden betreffen alle maatregelen in as 3.

Uit de ambities in het ontwikkelingsstrategie moet blijken dat de beheerskosten maximaal 15% bedragen van de totale overheidskosten. Indien de beheerskosten hoger zijn of blijken, dan dient dit goed te worden beargumenteerd. Deze kosten komen voor rekening van de partners.

Steunintensiteit

- In geval van overheden is het steunbedrag maximaal 100% van de totale subsidiabele kosten. De aan overheden verleende financiering is geen staatssteun als werkzaamheden uitsluitend publieke doelen dienen en geen economische voordeel toekomt aan ondernemers.
- Het steunbedrag voor ondernemingen bedraagt voor advies en andere diensten maximaal 50% van de totale subsidiabele kosten.

Demarcatie

As 4: de afbakening zal via de administratieve organisatie plaatsvinden.

Financiering

Soort	Totaal bedrag 2007-2013 (verwachting) (in miljoenen euro's)
Private financiering	10,7
Nationale publieke steun	3,6
EU publieke steun	3,6
Verwachte totaal voor 2007-2013	17,9

Overgangsbepalingen

Voor deze maatregel zijn geen overgangsbepalingen van toepassing.

Gekwantificeerde doelen voor EU-indicatoren

Type indicator	Indicator	Nulsituatie	Streefwaarde
Output (verplicht)	Aantal ondersteunde acties gericht op verwerving van deskundigheid en dynamisering van een gebied	0	358
	Aantal ondersteunde publiek-private partnerschappen (PPP) niet zijnde Leaderpartnerschappen.	0	40
	Aantal deelnemers in deze projecten	0	400

Additionele (nationale) programma-specifieke indicatoren : Geen

4. Maatregelfiches as 4

41 Invoering Leaderbenadering en plaatselijke groepen

Relevante artikel(en)

- Artikel 62 van Verordening (EG) No. 1698/2005
- Artikel 37 en 38 van Verordening (EG) No. 1974/2006

Maatregelcode: 41

Doel maatregel

De betrokkenheid van lokale actoren bij plattelandsbeleid vergroten en de meest kansrijke initiatieven daarvoor benutten.

Implementatie maatregel

Zoals reeds aangegeven in de Nationale Strategie wil Nederland in de komende programmaperiode de Leaderaanpak in principe van toepassing laten zijn voor het hele Nederlandse grondgebied. Per provincie zal er ruimte geboden worden om dit nader in te vullen.

In het kader van de uitvoering van de Leader-as dient een procedure en tijdstabel ontwikkeld te worden voor de selectie van plaatselijke groepen. Aangezien uitvoering van Leader op het regionaal/lokale niveau plaatsvindt en nauw gekoppeld is aan het gebiedsgerichte beleid, ligt de verantwoordelijkheid voor deze selectieprocedure bij de provincies. Zij immers coördineren en sturen de gebiedsgerichte aanpak op hun grondgebied. Uitgaande van een nationaal methodologisch kader inclusief selectiecriteria, zoals hieronder beschreven, vindt de preselectie van plaatselijke groepen dus op het regionale niveau plaats. De Minister van LNV is in dit proces formeel eindverantwoordelijke naar de Europese Commissie als vertegenwoordiger van de lidstaat Nederland. Hij toetst en bekrachtigt de voordracht door de provincies.

1. De procedure start met een open "call for proposal" d.m.v. advertenties in regionale dagbladen, die oproepen tot de oprichting van een aantal plaatselijke groepen. Gelet op de omvang van het gealloceerde budget, de geïnventariseerde problematiek in plattelandsgebieden, het percentage van het oppervlak platteland, dat potentieel als Leadergebied in aanmerking komt en de ervaring met de plaatselijke groepen in de periode 2000-2006, is het maximum te selecteren aantal groepen gesteld op 35. Deze oproep, die wordt gecoördineerd door de Beheersautoriteit en uitgevoerd door de provincies staat in principe open voor alle plattelandsgebieden in Nederland, inclusief reeds bestaande plaatselijke groepen, nieuwe plaatselijke groepen of provinciegrensoverschrijdende gebieden. Daarbij gaat de voorkeur uit naar die gebieden waar geen of naar verhouding weinig lokale initiatieven zijn ontwikkeld.
2. In de 'call for proposal' zijn de belangrijkste ontvankelijkheidscriteria en vormeisen voor deelname verwoord, zijnde:
  - a) De plaatselijke groep bestaat uit een representatieve vertegenwoordiging van de in het betreffende gebied aanwezige actoren en, op besluitvormingsniveau, moeten de sociaal-economische partners en andere vertegenwoordigers van het maatschappelijk middenveld, zoals landbouwers, plattelandsvrouwen, jongeren en hun verenigingen ten minste 50% van het plaatselijke partnerschap uitmaken.
  - b) De plaatselijke groep moet aantonen in staat te zijn een plan voor het gebied te ontwikkelen en uit te voeren.
  - c) Het Leadergebied vormt een fysisch-geografische en sociale eenheid.
  - d) Het welomschreven Leadergebied mag minimaal 5.000 en maximaal 150.000 inwoners bevatten. Vanwege het peri-urbane karakter van het platteland, kan in uitzonderlijke situaties in beperkte mate worden afgeweken van de bovengrens. Het gebied dient dan wel de kleinst mogelijke fysisch-geografische en sociale eenheid te zijn. Dit dient goed gemotiveerd te worden en zal door de Beheersautoriteit worden beoordeeld. In geval van derogatie kan de maximale omvang van het Leadergebied 200.000 inwoners bedragen. Deze derogatie wordt slechts toegestaan voor maximaal 30% van het aantal geselecteerde gebieden.

- e) Het gebied kent voldoende kritische massa als het gaat om menselijke en financiële bronnen, d.w.z. er kan worden gegarandeerd dat er voldoende financiële (en menselijke) capaciteit is voor de uitvoering van het ontwikkelingsplan.
- f) Er wordt – onder verantwoordelijkheid van de betreffende plaatselijke groep - een ontwikkelingsplan opgesteld voor het betreffende gebied waarin in ieder geval zijn opgenomen:
  - Een analyse van de problemen en kansen in het gebied;
  - een gebiedsgerichte plaatselijke ontwikkelingsvisie en prioritering van maatregelen;
  - een toetsingskader met daarin de objectieve selectiecriteria waaraan projecten moeten voldoen;
  - De wijze waarop vorm wordt gegeven aan de uitvoering van samenwerkingsprojecten (interterritoriaal of transnationaal);
  - Een multisectorale opzet en uitvoering;
  - Deelname in het netwerk van plaatselijke partnerschappen (nationaal en Europees);
  - Een uitvoeringskader inclusief een financiële tabel en monitoringssysteem.
- g) De selectiecriteria, zoals vermeld onder 3) hieronder.

In de eerste “call for proposal” zal in kaart worden gebracht hoeveel groepen potentieel in aanmerking komen om mee te doen aan Leader.

3. (Pre)selectie van de plaatselijke groepen vindt plaats door de afzonderlijke provincies aan de hand van de volgende selectiecriteria:
  1. De mate waarin het ontwikkelingsplan bijdraagt aan de doelen uit de plattelandsverordening.
  2. Voldoende betrokkenheid van lokale partijen bij het opstarten en de uitvoering van het ontwikkelingsplan.
  3. De mate waarin de publiek-private samenwerking resulteert in een financiële multiplier die behaald kan worden, blijkend uit de financiële tabel in het ontwikkelingsplan.
  4. De mate waarin de begrenzing van het gebied aansluit bij grenzen van bestaande samenwerkingsverbanden.
  5. De mate waarin het ontwikkelingsplan meerwaarde heeft ten opzichte van bestaande samenwerkingsverbanden.
4. Na selectie doen de provincies een voordracht aan de Beheersautoriteit uiterlijk op 1 juli 2007. De Beheersautoriteit zal de voordrachten binnen een maand na de ontvangst van de laatste voordracht toetsen, vaststellen en laten bekrachtigen via goedkeuring door het Comité van Toezicht POP.
5. Wanneer in de eerste “call for proposal” niet gekomen kan worden tot voldoende aantal of kwaliteit aan plaatselijke groepen, zal een tweede en laatste “call for proposal” worden opengesteld, direct aansluitend aan de afronding van de procedure van de eerste call. De sluitingstermijn voor deze tweede “call for proposal”-procedure is uiterlijk 31 december 2007.

Voorwaarden maatregel

1. De op een partnerschap gebaseerde aanpak van de plaatselijke ontwikkeling wordt uitgevoerd door plaatselijke groepen die aan de volgende voorwaarden voldoen:
  - a) De groep stelt een geïntegreerd plaatselijk ontwikkelingsplan voor, gebaseerd op ten minste de in de punten a) tot en met d) en punt g) van artikel 61 genoemde elementen, en is verantwoordelijk voor de uitvoering daarvan.
  - b) Zij is hetzij een groep die reeds in aanmerking is gekomen voor het initiatief Leader II, het initiatief Leader+ of overeenkomstig de Leaderaanpak, hetzij een nieuwe groep die partners uit de verschillende lokaal verankerde sociaal-economische geledingen in het betrokken gebied vertegenwoordigt. Voor de besluitvorming moeten de sociaal-economische partners en andere vertegenwoordigers van het maatschappelijk middenveld, zoals landbouwers, plattelandsvrouwen, jongeren en hun verenigingen, ten minste 50% van het plaatselijke partnerschap uitmaken.
  - c) Zij moet aantonen in staat te zijn een ontwikkelingsplan voor het gebied te bepalen en uit te voeren.
  - d) Er wordt maximaal 20% van het budget gebruikt voor beheerskosten van de plaatselijke groep.
2. a) De beheersautoriteit zorgt ervoor dat de plaatselijke groepen hetzij een administratieve en financiële eerstverantwoordelijke kiezen die in staat is overheidsmiddelen te beheren en voor een bevredigend functioneren van het partnerschap te zorgen, hetzij zich verenigen in een in een rechtsvorm opgerichte gemeenschappelijke structuur waarvan de statuten een bevredigend functioneren van het partnerschap en het vermogen overheidsmiddelen te beheren, garanderen.
  - b) Namens de lidstaat zal het Nationaal Netwerk hulp bieden bij het opstarten en trainen van (nieuwe) plaatselijke groepen, het schrijven van het ontwikkelingsplan en lokale capaciteitsopbouw
  - c) Voor de beoordeling van projectaanvragen door de plaatselijke groep en de afgifte van beschikkingen zie de beschrijving hierna. Op voordracht van de plaatselijke groepen, die de beslissingsbevoegdheid hebben voor de selectie van projecten in hun gebied, geven de provincies beschikkingen af voor de projecten en dragen tevens zorg voor het monitoren van de budgetten van de plaatselijke groepen. **Het gebied waarop de strategie betrekking heeft, moet coherent zijn en op het vlak van personele, financiële en economische middelen voldoende kritische massa bezitten om als draagvlak voor een uitvoerbaar ontwikkelingsplan te fungeren.**
3. Voor de demarcatie van Leadergebieden met EFRO-gebieden zal geen andere demarcatie wordt toegepast dan reeds is vastgelegd op as- en maatregelniveau onder de assen 1, 2 en 3.
4. Bij de selectie zal specifieke aandacht worden geschonken aan de mate waarin de plaatselijke groepen naar hun verwachting zullen gaan scoren op de door Nederland geformuleerde aanvullende indicatoren bij de Leader-as, nl.:
  - Het aantal gerealiseerde projecten dat innovatief van karakter is, "bottom up" tot stand is gekomen of een multisectoraal karakter heeft en
  - De mate waarin private cofinanciering is gerealiseerd.

Onder innovatief wordt verstaan:

- Het verschijnen van nieuwe producten en diensten waarin specifieke lokale elementen besloten liggen;
- Nieuwe methoden waarmee het eigen menselijk, natuurlijk en/of financieel potentieel van het gebied kan worden gebundeld en zodoende beter benut;
- Combinaties van en verbindingen tussen economische sectoren die van oudsher van elkaar gescheiden zijn;
- Originele vormen van organisatie en betrokkenheid van de plaatselijke bevolking bij het besluitvormingsproces en bij de uitvoering van het project;
- Producten of diensten die nieuw zijn voor het betrokken gebied;
- Methoden om bestaande producten of diensten tot stand te brengen die nieuw zijn voor deze producten of diensten in het betrokken gebied.

De in het kader van het ontwikkelingsplan te financieren projecten worden geselecteerd door de plaatselijke groep op basis van een daartoe opgestelde procedure en toetsingskader. In de door de plaatselijke groep op te stellen procedure voor de selectie van projecten dienen in ieder geval de volgende elementen te zitten:

- Een beschrijving van de wijze waarop aanvragen kunnen worden ingediend;
- Een beschrijving van de benodigde informatie (vereiste onderdelen van de projectbeschrijving, vergunningen, financiering, begroting, verantwoording, etc.);
- Een beschrijving van de beoordelingscriteria, waaronder in ieder geval het bottom-up en het innovatieve karakter.

De plaatselijke groep kan ook samenwerkingsprojecten selecteren.

Projectaanvragen worden beoordeeld door de plaatselijke groep. Vervolgens zijn er twee mogelijkheden:

- a) De plaatselijke groep geeft advies aan GS van de provincie, deze beschikt nadat DLG is gevraagd om een toets op EU-conformiteit,
- b) De plaatselijke groep is een zelfstandige juridische entiteit. De plaatselijke groep beschikt nadat DLG is gevraagd om een toets op EU-conformiteit.

Betalingen gaan van het betaalorgaan (DLG) naar het project. De verantwoording van het project gaat naar de plaatselijke groep en vervolgens bij optie a) naar de provincie, die verantwoordt naar de beheersautoriteit. Bij optie b) verantwoordt de plaatselijke groep rechtstreeks aan de beheersautoriteit. De beheersautoriteit legt verantwoording af aan de Europese Commissie.

Gekwantificeerde doelen voor EU-indicatoren

Type indicator	Indicator	Nulsituatie	Streefwaarde
Output (verplicht)	<ul style="list-style-type: none"> • Aantal plaatselijke groepen gerealiseerd; • Nieuwe plaatselijke groepen; • Bestaande plaatselijke groepen (gesteund in de periode 2000-2006); • Totale oppervlakte van de Leadergebieden (km²); • Totale omvang van de bevolking in Leadergebieden. 	0	35 35 0 17.250 km ² 1.800.000 inw.

Aanvullende programma specifieke indicatoren en gekwantificeerde doelen

Output (nationaal)	Het aantal gerealiseerde projecten dat experimenteel van karakter is, "bottom up" tot stand is gekomen of een multisectoraal karakter heeft.	0	900
--------------------	--	---	-----

Maatregelen 411/412/413

Relevante artikel(en)

- Artikel 63 en 64 van Verordening (EG) No. 1698/2005

In het kader van de Leaderaanpak wordt steun verleend voor de uitvoering van plaatselijke ontwikkelingsplannen als bedoeld in artikel 62, lid 1, onder a) om de doelstellingen te verwezenlijken van een of meer van de drie andere in de afdelingen 1,2 en 3 bepaalde assen;

Maatregelcode: 411/412/413

Hoofddoelstellingen per as, realiseerbaar via de Leaderaanpak

Maatregelcode 411

As 1. Verbetering van het concurrentievermogen en de land- en de bosbouwsector

Concurrentieverbetering kan worden nagestreefd op verschillende niveaus: regionaal, landelijk of op de Europese en wereldmarkt. Aangezien maatwerkoplossingen per regio kansrijk zijn en innovatie centraal staat in deze as is het van groot belang om vanuit de kracht van het gebied gezamenlijk een strategie te bepalen volgens welke de landbouw specifiek versterkt kan worden. Hiertoe dienen kleinschalige pilots (innovatie, kraamkamerprojecten op gebied van innovatieve landbouwpraktijken, bedrijfsvoering, ondernemerschap en bedrijfsopvolging) en samenwerkingsrelaties (tussen landbouwers onderling in de streek, maar ook tussen landbouwers en andere actoren in het veld; producentengroepen, ketens etc.) opgezet of versterkt te worden om de krachten te bundelen en het menselijk potentieel te versterken. Hierbij hoort ook de uitwisseling van ervaringen en de bedrijfsvoering tussen Nederlandse regio's en over de grens binnen de EU (via de prioriteit samenwerking).

Maatregelcode 412

As 2. Verbetering van het milieu en het platteland

Het leggen van verbindingen tussen landbouw, natuur, milieu en water biedt perspectieven voor duurzame oplossingen. Groene en blauwe diensten waarin deze integratieslag zichtbaar wordt, vormen voorbeelden van samen optrekken in zowel de inhoudelijke sfeer als m.b.t. doelgroepen en nieuwe organisatieverbanden op gebiedsniveau.

Maatregelcode 413

As 3. De leefkwaliteit op het platteland en diversificatie van de plattelandseconomie

De hoofddoelstelling van deze as komt voor een groot deel overeen met de hoofddoelstellingen van het Leader+-programma en de meeste maatregelen binnen deze as lenen zich goed voor een aanpak via de Leaderwerkwijze. Maatregelen op het gebied van zowel de verbetering van de leefkwaliteit, de diversificatie van de plattelandseconomie als de instandhouding van het landelijk erfgoed zijn bijna per definitie het best uitvoerbaar via het gebiedsgerichte spoor. Positieve ervaringen dienaangaande in Leader zijn breed verspreid en gedragen in Nederland. In de meeste Leadergebieden zal de inzet naar alle waarschijnlijkheid vooral op de sociaal-economische vitalisering liggen.

Voorwaarden maatregel

Indien de concrete acties in het kader van de plaatselijke strategie overeenstemmen met de maatregelen die bij deze verordening voor de andere assen zijn bepaald, zijn de desbetreffende voorwaarden zoals aangegeven in de afdelingen 1, 2 en 3 van toepassing. Echter, de concrete acties hoeven zich niet slechts te beperken tot de maatregelen onder een van de assen; plaatselijke groepen kunnen ook acties ondersteunen die op andere manieren de doelen van de gehele as ondersteunen.

Elke plaatselijke groep verplicht zich een toetsingskader te ontwikkelen, welke wordt opgenomen in het ontwikkelingsplan, waarin objectieve onderscheidende criteria worden opgenomen om projectselectie te kunnen verzekeren. Gedacht kan worden aan de volgende criteria: duurzaamheid, bottom up karakter van het project, 'value for money' waarde. Bovendien dient te worden vastgelegd dat voor projecten die vallen onder één van de maatregelen onder as 1 t/m 3, ook de voorwaarden van de betreffende maatregel van toepassing zijn.

Financiering

De EU-cofinanciering is 50%

Soort	Totaal bedrag 2007-2013 (verwachting) (in miljoenen euro's)			
	totaal	411	412	413
Private financiering	33,8	9,8	4,9	19,1
Nationale publieke steun	33,8	9,8	4,9	19,1
EU publieke steun	33,8	9,8	4,9	19,1
Verwachte totaal voor 2007-2013	101,4	29,4	14,7	57,3

Gekwantificeerde doelen voor EU-indicatoren

Type indicator	Indicator	Nulsituatie	Streefwaarde
Output (verplicht)	<ul style="list-style-type: none"> Aantal projecten dat volgens de Leaderaanpak tot stand is gekomen, onderverdeeld naar projecten die: 	0	900
	<ul style="list-style-type: none"> aansluiten bij de doelstelling as 1, zowel naar toegepaste maatregel als bij de as als zodanig; 	0	150
	<ul style="list-style-type: none"> aansluiten bij de doelstelling as 2, zowel naar toegepaste maatregel als bij de as als zodanig; 	0	60
	<ul style="list-style-type: none"> aansluiten bij de doelstelling as 3, zowel naar toegepaste maatregel als bij de as als zodanig. 	0	690
	<ul style="list-style-type: none"> De totale omvang van de steun die door elke plaatselijke groep is verleend. Het aantal eindbegunstigden, onderverdeeld naar: <ul style="list-style-type: none"> personen onderverdeeld in geslacht, leeftijd boven de 25 of 25 of jonger; private sector; publieke sector; plaatselijke groep. 		

Aanvullende programma specifieke indicatoren en gekwantificeerde doelen

Output (nationaal)	Het aantal gerealiseerde projecten dat experimenteel van karakter is, 'bottom up' tot stand gekomen of een multisectoraal karakter hebben	0	900
--------------------	---	---	-----

421 Uitvoering van samenwerkingsprojecten

Relevante artikel(en)

- Artikel 65 van Verordening (EG) No. 1698/2005
- Artikel 39 van Verordening (EG) No. 1974/2006

Maatregelcode: 421

Doel maatregel

Uitwisseling van 'goede praktijken' en totstandkoming van samenwerkingsverbanden.

Omschrijving maatregel

De uitvoering van samenwerkingsprojecten passend binnen de doelstellingen van de ontwikkelingsplannen van de plaatselijke groepen.

Voorwaarden maatregel

1. Samenwerkingsprojecten die ondersteund kunnen worden zijn:
  - projecten gericht op interterritoriale samenwerking, d.w.z. samenwerking binnen Nederland;
  - projecten gericht op transnationale samenwerking, d.w.z. samenwerking met gebieden in andere EU-lidstaten en met gebieden in derde landen.Uitgaven binnen de Leader-as zijn alleen subsidiabel binnen lidstaten van de EU.
2. De samenwerking dient tenminste één plaatselijke groep die onder de Leader-as geselecteerd is te bevatten en de samenwerkingsactie dient plaats te vinden onder de verantwoordelijkheid van de coördinator van de betreffende plaatselijke groep.
3. Samenwerking kan plaatsvinden met plaatselijke groepen en met vergelijkbare partnerschappen die aan de volgende voorwaarden voldoen:
  - een lokale groep die beschikt over de capaciteit om een ontwikkelingsplan voor een duidelijk gedefinieerd gebied uit te kunnen voeren;
  - de organisatie van deze groep is gebaseerd op partnerschap van lokale actoren.
4. Wanneer een samenwerkingsverband wordt opgezet met een groep die niet onder de Leader-as is geselecteerd, moet aan de volgende voorwaarden worden voldaan:
  - de groep waarmee men wil gaan samenwerken moet voldoen aan de voorwaarden van artikel 39 lid 2 van Vo 1974/2006,
  - de samenwerking moet een gezamenlijke actie betreffen, het uitwisselen van ervaringen is onvoldoende,
  - samenwerkingsprojecten moeten bijdragen aan de doelen van het ontwikkelingsplan van de plaatselijke groep die onder de Leader-as is geselecteerd,
  - de samenwerking moet bekrachtigd worden in een schriftelijke overeenkomst.
5. Het samenwerkingsproject moet gericht zijn op de uitvoering van een gezamenlijke actie van de betrokken plaatselijke groepen. Binnen deze maatregel komen alleen de uitgaven voor de samenwerkingsactie zelf voor steun in aanmerking, d.w.z. het opzetten van een gezamenlijke structuur en de voorbereidende technische ondersteuning (coördinatie) van de samenwerkingsactie. Bovendien kunnen alleen de uitgaven van de plaatselijke groep die onder de Leader-as is geselecteerd worden vergoed onder deze maatregel. Het Nationale Netwerk kan de samenwerkingsactie ondersteunen door voorbereidende werkzaamheden op het gebied van 'partner search' te verrichten of ondersteuning te bieden aan de inhoudelijke opzet van de samenwerkingsactie. Activiteiten verricht door het Netwerk zijn subsidiabel als technische hulp van het Nationaal Netwerk. Investerings- en studies voortkomend uit de samenwerkingsactie dienen gesubsidieerd te worden vanuit een van de andere assen (1, 2 of 3).
6. De samenwerkingsprojecten moeten zijn opgenomen in het ontwikkelingsplan van de plaatselijke groep.
7. indien het samenwerkingsproject geen deel uitmaakt van het ontwikkelingsplan dient de beheersautoriteit dit goed te keuren. In dit geval dienen de samenwerkingsprojecten te worden ingediend voor 31 december 2013.
8. Het Nationaal Netwerk zal met de beheersautoriteit de plaatselijke groepen ondersteunen in de eerste stappen in de "partner search".
9. Het Nationaal Netwerk zal een procedure opstellen voor de selectie van transnationale samenwerkingsprojecten welke omvat:

- een inventarisatie van potentiële transnationale samenwerkingsprojecten inclusief potentiële partners in Nederland en binnen de EU;
  - een tijdsplanning;
  - objectieve criteria voor de selectie van samenwerkingsprojecten
- Deze procedure zal ter goedkeuring worden voorgelegd aan de Europese Commissie.
10. De Europese Commissie zal worden geïnformeerd over de in de ontwikkelingsplannen opgenomen samenwerkingsprojecten.

Financiering

Soort	Totaal bedrag 2007-2013 (verwachting) (in miljoenen euro's)
Private financiering	9,8
Nationale publieke steun	9,8
EU publieke steun	9,8
Verwachte totaal voor 2007-2013	29,4

Gekwantificeerde doelen voor EU-indicatoren

Type indicator	Indicator	Nulsituatie	Streefwaarde
Output (verplicht)	Aantal gerealiseerde samenwerkingsprojecten	0	35
	Onderverdeeld in:		
	• interterritoriale samenwerking;	0	23
	• transnationale samenwerking en:	0	12
	• aansluiten bij de doelstelling as 1, zowel naar toegepaste maatregel als bij de as als zodanig;	0	5
	• aansluiten bij de doelstelling as 2, zowel naar toegepaste maatregel als bij de as als zodanig;	0	3
	• aansluiten bij de doelstelling as 3, zowel naar toegepaste maatregel als bij de as als zodanig.	0	27
	• Aantal deelnemende plaatselijke groepen bij de samenwerkingsprojecten	0	35

Aanvullende programmaspecifieke indicatoren en gekwantificeerde doelen

Geen

431 Beheer van de plaatselijke groep, verwerving van vakkundigheid en de dynamisering van het gebied

Relevante artikel(en)

- Artikel 63c van Verordening (EG) No. 1698/2005
- Artikel 37 en 38 van Verordening (EG) No. 1974/2006

Maatregelcode: 431

Doel maatregel

Verbetering van de competenties van de plaatselijke groep om de implementatie van Leader mogelijk te maken

Omschrijving maatregel

Het beheer van de plaatselijke groep, de verwerving van vakkundigheid en de dynamisering van het gebied.

Voorwaarden maatregel

- Afstemming met dynamiseringsmaatregelen van de andere assen (artikel 59) wordt gezocht.
- De beheerskosten zoals genoemd in Artikel 63(c) van de Verordening (EC) No 1698/2005 kunnen voor maximaal 20% van de totale publieke kosten subsidiabel gesteld worden.

Reden voor inzet op maatregel

De implementatie van lokale ontwikkelingsplannen en andere acties van plaatselijke groepen vereisen territoriale coherentie en synergie tussen de maatregelen welke tot doel hebben de ontwikkeling en verbreding van de plattelandseconomie en de versterking van de leefbaarheid. De plaatselijke groepen en de betrokken partners hebben behoefte aan accurate informatie, passende vaardigheden en andere steun om hun taken op een succesvolle manier uit te kunnen voeren.

Beschrijving

De in artikel 52, onder d), bedoelde steun wordt verleend voor:

- a) Studies over het betreffende gebied.
- b) Activiteiten om voorlichting over het gebied en over het plaatselijk ontwikkelingsplan te geven.
- c) De opleiding/training van betrokkenen bij de opstelling en de uitvoering van een plaatselijk ontwikkelingsplan. Dit is tevens mogelijk onder dienstverlening (technische hulp) van het Nationaal Netwerk.
- d) Dynamiseringsacties en de opleiding van personen met een dynamiseringstaak.
- e) Uitvoering, door andere publiek-private partnerschappen dan de in artikel 62, lid 1, onder b), omschreven groepen, van een plaatselijk ontwikkelingsplan die een of meer van de in artikel 52, onder a), b) en c), bedoelde maatregelen omvat.

Financiering

Soort	Totaal bedrag 2007-2013 (verwachting) (in miljoenen euro's)
Private financiering	4,8
Nationale publieke steun	4,8
EU publieke steun	4,8
Verwachte totaal voor 2007-2013	14,4

Op basis van de ervaringen in de afgelopen periode met het Leaderprogramma wordt verwacht dat het grootste deel van dit bedrag besteed zal worden aan het beheer van de plaatselijke groep, en dat het aandeel van deskundigheidsbevordering, onderzoek en publiciteit globaal gelijk is. Ter indicatie gaat het om een procentuele verhouding van vermoedelijk circa 70-10-10-10. De werkelijke verdeling is afhankelijk van de aard van de geselecteerde groepen.

Gekwantificeerde doelen voor EU-indicatoren

type indicator	Indicator	Nulsituatie	Streefwaarde
Output (verplicht)	Aantal ondersteunde projecten	0	900*
	Onderverdeeld naar:		
	• studies over het desbetreffende gebied;	0	15
	• activiteiten om informatie over het gebied en het de lokale ontwikkelingsplan te verschaffen;	0	30
	• training van de stafleden die betrokken zijn bij voorbereiding en implementatie van een lokaal ontwikkelingsplan;	0	450
	• promotieactiviteiten;	0	30
	• andere.	0	15

* van de 900 ondersteunde projecten zijn 360 nog niet toe te kennen aan een van de specifieke thema's van de onderverdeling.

511 Technische bijstand

Relevante artikelen

- Artikel 66.2 van Verordening (EG) no. 1698/2005.
- Artikel 40 and punt 16.1 van Annex II van Verordening (EG) no.1974/2006.

Reikwijdte

Nederland wil in het kader van technische bijstand EU-cofinanciering inzetten voor het opzetten en functioneren van het Plattelandsnetwerk, evaluatieactiviteiten en voor activiteiten verbonden aan uitvoering van het communicatieplan. Het gaat om de volgende activiteiten:

Beheersactiviteiten

Volgens art. 66 lid 3 van Vo. 1698/05 moet binnen het maximumbedrag van 4% voor technische bijstand een bedrag worden gereserveerd voor het opzetten en het functioneren van het nationale plattelandsnetwerk.

Voor het beheer van het Nationaal Plattelandsnetwerk en het uitvoeren van het actieplan wordt een bedrag van € 2 mln. aan EU-middelen gereserveerd. Ook Rijk en provincies zullen in totaal € 2 mln. inzetten voor het Netwerk.

Evaluatieactiviteiten

Nederland wil in elk geval EU-cofinanciering inzetten voor het laten uitvoeren van de ex-post evaluatie POP 2000-2006 (op te leveren uiterlijk eind 2008) en de mid-term evaluatie (2010) door een externe evaluator, alsmede voor activiteiten in het kader van de ongoing evaluation. Kosten voor deze evaluaties zullen echter verspreid over meerdere jaren worden gemaakt.

Informatieactiviteiten

Nederland heeft in het communicatieplan POP2 beschreven op welke manier tegemoet wordt gekomen aan de verplichtingen op het gebied van communicatie en voorlichting. Naast de door de EU voorgeschreven maatregelen zet de lidstaat een aantal extra acties in die de verschillende doelgroepen informeren over de POP doelen en de brede EU context waar POP binnen valt. Voor de specifieke activiteiten verwijzen we naar het communicatieplan.

Financiering

Soort	Totaal bedrag 2007-2013 (verwachting) (in miljoenen euro's)
Nationale publieke steun	2,92
EU publieke steun	2,92
Verwachte totaal voor 2007-2013	5,84